

MÚLTIDÉZŐ

**Lektorálta:
HALÁSZ BÉLA**

**Szerkesztette:
DR. CSISZÁR MIKLÓSNÉ**

ISBN 963 7199 691

**Kiadja:
az Eötvös Károly Megyei Könyvtár
Felelős kiadó: Halász Béla igazgató**

**A kiadást támogatta:
a Veszprém Megyei Jogú Város
Polgármesteri Hivatala**

**Veszprém
1999**

*„A társadalom életében
a ma nem érthető meg
a tegnap nélkül.”*

Mályusz Elemér

TARTALOM

Kedves Olvasó

VESZPRÉM

Előhang. [Szomaházy István]
Veszprém képe
A vármegyei urak
A városháza
A vár és lakói
A Ferencrendiek
Az igazságszolgáltatás
Ügyvédek
Az orvosi kar
Főgimnázium
Az A-B-C
Az Angolkisasszonyok
Az Irgalmas nővérek
A Davidikum
Kereskedelem és ipar
Nyári délutánok
Éjjeli élet
Jótekonyság
Egyesületek
Színház és zene
A honvédek
Pénzüntézetek

KÖZIGAZGATÁS - TISZTÚJÍTÁS

A képviselő-testület gyűléseiről
Egy lépéssel előbbre
Véghely Dezső: Kik voltak a polétások?
Kis voltak a virilisták?
Városi közgyűlés
Közgyűlés a városnál
A városházáról
Forrongás
A városi tisztújítás
Az új polgármester
Városi szervezési szabályzat

VESZPRÉM „GIRBE-GURBA” UTCÁI. VÁROSRENDEZÉS

Parkíerozzuk a városházi telket
Szűk a városháza
Városrendezés
Le a vaskalappal!
Veszprém építkezése
Mikor kezdődik a XX. század?

Felhasznált irodalom

Kedves Olvasó!

A kezében tartott karcsú kötet a XIX. század végi Veszprémnek állít emléket. A korabeli sajtó - hasonlóan a maihoz - a város gondjaival és örömeivel, a haladással és a maradisággal, a vezetőikkel és a vezetettekkel egyaránt foglalkozott. A város a maga valóságában és teljességében jelenik meg a korabeli híradásokban. Ezekből nyújtunk át egy csokorra valót.

A „Veszprém” című írás franciás könnyedséggel mutatja be a megye főispánját „a leggavallérabb magyar főurat” és Kováts Imre polgármestert, aki a „város szülötte ki egyszerű iparos létére pick auf küzdte föl magát”. Megismerkedhetünk a város hivatalaival, közintézményeivel, jeles és kevésbé jeles személyiségeivel, társasági életével és mindazzal, amiből egy város összeáll. A Pesti Naplóban 1893-ban megjelent írás anonim. Stílusa alapján egy Veszprémből elszármazott publicistának, Szomaházy Istvánnak tulajdonítható, aki a veszprémi piaristáknál diákoskodott. Első írásai Marquis d’Or álnéven a Veszprém című lapban jelentek meg, melynek főszerkesztője Lévy Imre a gimnázium akkori igazgatója volt. Amikor tanára előtt kilétét felfedte, dicséret helyett megrovást kapott: „Szégyeld magad, ostoba novellákat írsz, ahelyett, hogy a fizikát és az algebrát tanulnád!” Szomaházy, mint diák a lapnak nem küldött több írást. Így tűnt el a város sajtójából Marquis d’Or örökre.

Az élet ismétli önmagát és napjainkban sem tűnnek idegennek számunkra a második részben közölt újságcikkek. Ugye ismerős a téma? Vízdíjak megállapítása, közbiztonság, a város szervezeti szabályzata, tisztújítás, polgármester-választás és beiktatás. És két régi, mára már átalakult funkció: polétások, virilisták.

Aktualitását ma sem vesztett téma, már a múlt század végén is gond volt: városrendezés, parkosítás, építkezések és a piac elhelyezése.

A cikkeiket aláíró és névtelen zszurnaliszták által feldolgozott témák egy visszatekintő tükörben sorjáznak, felmutatva egy dunántúli vármegye székhelyének az 1875. január 4-től rendezett tanácsú Veszprém életét, felidézve az olvasó számára múltunk egy kis szeletét.

a szerkesztő

VESZPRÉM

Előhang

Az alkony ködében, a vár éjszaki bástyáján állva, ím, föltűnik az ős Veszprém, tornyaival, viskóival, a kanyargó hegyi patak szalagjával. Az ős Veszprém, melynek hegyei közt már sok ezer esztendő előtt végig csendült a római katonák harci zaja.

Ennek a síknak, ezeknek a hegyeknek minden egyes pontja valami történelmi emléket tartogat. Csak olvasni kell tudni belőlük.

Itt, ezen a síkon, a hegyek rejtekében, valaha római polgárok áldoztak Jupiternek s a Bakony erdősegeiben Faunok tánczoltak a Pán sípja mellett. Az istenek sokszor tartották itt kedélyes gyűléseiket; hiszen a merre a szem lát: mind római világ volt itt. De új idők jöttek s az istenek kezükbe vették a vándorbotot! Mentek új hazát keresni s új erdősegeket.

Más népek, más istenek jöttek helyükbe. A longobárd, a gepida katonák: pihenni a háborúk zaja után. Pán sípja helyett a vad germán harcosok lármája hangzott; egy fuvallat és minden eltűnt innen örökre.

És új népek jöttek ismét! A vitéz avar csapatok telepedtek a hegyek közé! A pártoskodó szlávok fényes fejedelemekkel! Mint elmúltak! Csak néhány név beszél róluk, hogy itt jártak valaha!

S akkor kigyúltak a tüzek az ormokon; daliák, vitéz harcosok lármája töltötte be a vidéket. Az erdők sűrűsegeiben fehér lovakat áldoztak Hadurnak s az ősz táltosok remegve mondták jóslataikat! Jött a harmadik isten és jött a harmadik nép: a magyar!

Az isten nem maradt itt soká; de itt maradt a nép! Az utolsó táltos sírva hunyta le szemét és Hadur messze költözött innen. Jött a szent király és vele a béke, a nyugalom olajága!

És attól fogva még sok nép járt itt; és sok istennek mondtak imát. Pusztító tatárscordák itt hagyták nyomaikat; a váron a török félhold ragyogott; s a német katonák sokszor váltották fel a kurucokat. Mind elment innen azóta: tatár, török, német; csak a magyar maradt meg mindvégig.

A rómaiak, a góthok nyomai eltűntek, elpusztultak; csak elsárgult írások, régen nyugvó szerzők beszélnek nevükről s egy-egy ezredéves sír, mit a véletlen itt-ott felnyitogat. Ezeknek az emlékeit csak a föld alatt lehet már föltalálni. De a pogányok, az első keresztények, a törökök emlékei egész a mi időnkig fenmaradtak. Fentartották a föld, a vidék, a romok és az emberi ajk. Ledőlt épületek, századéves elnevezések, regényes mondák: mind a letűnt kornak maradványai. Mert a föld minden itt lakó népe emlékét megtartogatta. Csakhogy az egyiket keblében őrzi: beomlott sírokban, elsüllyedt épületekben; a másik ott van a felszínen: nyitva és olvashatóan.

Előttünk terül az egyetlen végighúzódó fensík: a Jeruzsálemhegy rónája. Az alkony ködéből még idelátszik a táborállás, a hol valaha pogányok és keresztények álltak tábornak: a régi világ sötétsége a felvillanó hajnallal. Ez a hely még ma is Szent István és Kupa küzdelméről nevezetes. Ott van mellette a Fejes-völgy, melyet azon a napon a pogányok fejeivel töltöttek meg a keresztény bajnokok. Az egyik utcát még ma is Kupa-utcának nevezik azon a tájon. Több, mint nyolcszáz esztendeje van annak a csatának: a táj, a mondák még ma is sokat tudnak beszélni róla.

A távol Bakony hegyláncolatának folytatásaképpen ott húzódnak el a láthatár szélén a csatári dombok. Ma is úgy nevezik őket. Ki tudja minek az emlékeztetőjeül?

Éppen szemközt a vár északi bástyájával egy vörösbe játszó kőfal romja emelkedik ki a házak közül. Ott áll a Séd partja mellett. Ez a rom valamikor zárda volt szent Katalin tiszteletére, a hol hosszú századévek előtt ájtatos szűzek imádkoztak az Úrhoz. Ebben a kolostorban nevelték fel a szent királyleányt, IV. Béla király gyermekét, Margitot. Abban a korban, mikor más gyermek még játékaival van elfoglalva, a királyi hajadon már a ciliciumot¹ viselte derekán s oly bűnökért sanyargatta magát, miket sohasem követett el. Ki tudja, hányszor veszett el tekintete a messze kéklő hegységeken, melyek ma is hallgatva, némán húzódnak el a láthatár szélén, mint századévek előtt? Ki tudja miről gondolkodott, miről ábrándozott e falak között, melyek egész a mi korunkig fennmaradtak?

Ott, a Séd folyó távoli völgyében, közel a csatári hegyekhez, még ma is hever néhány kő abból az apácazárdából, a mely az első magyar király bőkezűségének köszöni létét. Az volt a vallis veszprimiensis!² Kápolnájában a megtért pogányok először imádták az Istent. Ma néhány követ lehet csak találni belőle. De útmutatóul ott áll mellette valami pusztuló, födetlen templom, düledező falaival, gazzal benőtt sekrestyéjével. Senki sem emlékezik meg róla, mi volt ott azelőtt?

S maga ez a vár! Mennyi harcot, ostromot, fejedelmet látott ez a hosszú századévek folyamán! Ez még látta a római katonákat, a vigyázó torony alja ma is e korszak maradványa. Ez még tanúja volt a góth harcosok multságainak; s az az ostrom is folyt le előtte, mely a szláv Szvatopluk birtokát a betóduló pogány harcosoknak megszerezte. Ezek az ormok látták azt a borzalmas, megcsonkított testet, mely valaha az utolsó pogány vezér része volt. Ezek még emlékeznek a szent királyra: Veszprém városának első és legfőbb patronusára azóta. Itt járt közöttük a királynő, kinek enyhet és örök nyugalmat adtak aztán s fia: félig egy másik, messzeeső világ gyermeke. Templomok álltak itt, melyek ledőltek, eltűntek azóta; főiskolák, melyeknek csak elmosódó hírét ismerjük: mindnek vége van immár örökre. Híres holtakat tettek ide örök nyugalomra; ma már nevüket is elfelejtették. Ez az egész világ elpusztult, elenyészett s az új, mely fölébe épült, egészen más világ már.

És mikor a bástya ormáról a messze vidéken végigtekintünk, az alkony homályában sokszor látom azt a letűnt, örökre elpusztult világot. Mintha ott küzdenének előttem, akik régen elmúltak azóta, azt hiszem, mindent újra látok. Rómaiak, németek jártak e hegyek között: mindegyik küzdött, harcolt e helyért s mindegyik itt hagyta a maga emlékeit: azokat a csendes embereket, akik örökre itt maradtak. A távoli hegyormok mintha mind megannyi temetők volnának. Az erdőségek sűrűje víg lármától hangzott fel: a római, a szláv, a magyar fejedelmek kíséretétől, kik itt vadásztak valaha. Fényes csoportok jártak itt hajdanta s víg kürtszó verte fel a vidéket. S közelebb, az elrejtett völgyek csendjében, ájtatos hajadonok, elvonult aggok dicsérték az Urat s boldogok voltak, mikor századévek előtt elpihentek.

S itt fenn, a vár-bástyán, hány alak tekintett le a messze kéklő hegyekre! Mintha sorban elvonulnának előttem: a világhírű Nagy Károly, a gögös Szvatopluk, a lázadó Kupa, a szelíd Szent István, a lemondó Imre herceg, az angyaljóságú Gizella s Szent Margit halavány arca is feltűnik az alkonyatban! Ezek az ormok, ezek a hegyek, mindannyit látták s a nép mindannyinak fenntartotta emlékezetét.

¹ cilicium = vezeklőöv

² vallis veszprimiensis = veszprémvölgyi

Veszprém képe

Ha az angol turistát a jutasi vasút-állomásról kocsin Veszprém felé hozná a vágy, hogy a világot minél tökéletesebben megismerje, a vasút-állomás kis erdeje után következő útkanyarulatnál minden mesebeli angol flegma dacára tágabbra nyitná Albion fiainak hagyományos savósztin szemeit és ledörmögné szája szögletébe:

- Szavamra, regényes kép!

Veszprém város képe csakugyan van olyan regényes, akár a svájci hegyvidék városai. A félsziget alakú kiugró sziklatömbön épült vár képe az első, mely lefogja a tekintetet. A főszékesegyház két természetes tornya uralja a többi magas épületet, melyek közül a hatalmas püspöki rezidenciának frontja fordul a vasúti-út felé. Mellette a piarista rendház és főgimnázium, mely az út felé forduló részével szintén a hajdani várbástyára támaszkodik.

És a várhegy oldalán, mint odatapadt fecskefészkek, regényes, költői, hanem egyúttal tűz-veszélyes rendetlenségében is kisebb-nagyobb épületek kapaszkodnak a sziklás talajhoz.

A vár foka és a körülötte húzódó mély völgyben épült viskók mellett elhaladva, a hol a vasúti-út befut a városba, ott kezdődik csak egy kis városi kép.

A fensíkon fekvő vásártér csinos házaival, s a palotai-utca két oldalán lévő, jobbára gabna-³ és lisztüzletekkel ismerős mindenki, a ki már valamelyik kis vidéki kereskedő városban megfordult.

Innen merész lejtőn bocsátkozik le az utas a főtérrre, melyet piarc-nak hív a veszprémi ember, a melynek már egészen modern a külseje. Csinos divátáru-, fűszer- és egyéb üzletek, kávéházak, takarékpénztárak, emeletes bérházak alkotják a tágas főteret, melynek széles utcájából, mint központról a következő irányokban lehet bejárni a várost. Jobbkézt a törökmecsetből átöltöztetett magas tűztorony tövéénél felvezet az út a várba. Balkézt ellenkező irányban a szabadi-utcán feljuthatunk a temetőhöz, s azon innen az úgynevezett cigánydomb városrészbe. Ugyancsak balkézt egy darabig a szép püspöki park körül az impozáns vármegyei székház előtt elhaladva felkapaszkodhatunk a Jeruzsálem-hegyre. Végül egyenes irányban lefelé haladva, leérünk a nevének megfelelő hosszú-utcába, mely a vár mély délnyugati oldalán húzódik, s ebből aztán felhágathatunk akár a Jeruzsálem-hegyre, akár a Bakony felé eső Temetőhegyre.

Hanem ez mind hiábavaló beszéd. Az írás szabályai szerint egymás mellé fűzött betűk sohasem fognak megismertetni senkit azokkal a terepviszonyokkal, melyek Veszprémet Dunántúl az egyik legérdekesebb - de nem mondhatnám, hogy egyúttal a legkellemesebb - városává teszik. Jeleztem ezt az állapotot, mikor az imént megkísérlettem elmondani, hogy a város főterére leérő utasnak hányféle irányban kell fel-, le és ismét felbandukolnia, hogy eljusson minden városrészbe. Festői ecset is tehetetlen ezzel a topográfiai, vagy jobban mondva orográfiai⁴ helyzettel szemben, mert Veszprém városát a festőművészet is csak úgy bírná szemléltetővé tenni, ha vásznát hasonló hepe-hupás formára tudná elkészíteni.

A formája tehát a városnak regényes ugyan a legnagyobb mértékben, de ez a regényesség abszolút nem kényelmes.

Hanem az élet, az egészen más.

³ gabna = gabona

⁴ orográfia = hegyrajz

Egypár kifogástalan jó láb az, a mivel Veszprémben mindenki jól érezheti magát. A tüdőnek nem kell okvetetlenül túlerősnek lenni, mert a Bakonyból első kézből jövő ózondús levegő hamar megacélozza itt a kevésbé jó tüdőt is, a kénytelen hegymászási gyakorlatok pedig a gyomor pontos és kifogástalan működéséről gondoskodnak.

Jó tüdővel és jó gyomorral pedig derűs kedély és jó humor jár.

Lehet-e a hangulat más, mint kedélyes ott, ahol az ember kinéz a földszintes lakása ablakából s a szomszédos ház kéménycsúcsa fölött siklik el a tekintete, a szomszéd udvara pedig emeletnyi mélységben van alatta. Szegény szerelmeseknek itt kell csak igazán bújkálniuk, mert egy futó csók csattanását öt-hat fölöttes szomszéd ház ablakaiból kíséri a farizeusi megbotránkozás.

Ebben a városban pusztított a minapi szörnyű tűzveszedelem.

Ott, ahol a vasúti útról beér a városba az ember jobbrészt a Cserhátnak nevezett városrész fecskefészek viskói között fogott tüzet egy szalmatetős kunyhó. A dühöngő orkán keresztben végighajtotta a tüzes szekeret azon az utcán, mely a főtérré visz, s a két napi veszedelem elhamvasztotta az azon túl fekvő városrészeket egészen.

A hírlapi tudósítások különben bő és hű leírását adták a pusztításnak, mi csak azt akarjuk jelezni itt, hogy mennyiben változtatta meg a katasztrófa a város képét.

Az a kis kereskedelmi városrész, melyet először ért az utas a városba jövet, most füstös romhalmaz mindkét oldalon egész a főtérré vezető lejtő aljáig. Innen balkézre rézsut irányban, kezdve az evangélikusok csinos templomától egész a Balaton-Füredre vezető országúttól jobbra eső Cigánydomb városrészig, üszkös, kormos fekete sáv kínálkozik szomorú látványul a szemnek.

A főtér, a vár, a Jeruzsálemhegy és a Temetőhegy ép, azoknak a képe a régi, csak a város déli részét forgatta ki rettenetesen formájából a tűzvész.

A katasztrófát követő napokban bizony szomorú, levert volt ez az örökvidám, kedélyes város. A szörnyű izgalom, a folytonos rettegés, egy nagy sereg polgártárs nyomorának tudata megbénította a hagyományos jókedvet, s az emberek aggodalmas, elborult arccal úgy jártak-keltek az utcákon, mintha valamennyi temetésre indulna, vagy onnan jönne.

Ám ma már, mikor az ország részvéte legalább egy részét befödi gyógyító írral a széles, fájó sebnek, kezd foszladozni a nyomott hangulat s kezd éledni az elborult kedély.

A kormos falakon már dolgozik a szorgos emberi kéz, a leomlott tetők helyén nyers gerendákból már domborodik az új födél váza.

Az öreg urak régi szokás szerint nyugodtan eltipegnek rendes időben a főtéri Nemzeti Kaszinó erkélyes nagy sárga házába, egy kis tarokkra, újságolvasásra, a püspökkertben, meg a sétatereken déli verőfényben csak úgy megjelennek a kacér virágos tavaszi kalapocskák és tavaszt-hirdető sárgacipőcskék, valamint hihetetlenül világos tavaszi kabátok, mint azelőtt, a bakák rendes dobszó mellett, rendes lépésekben hetykén vonulnak végig a piacon a békés napi gyakorlatra, mint azelőtt, szóval a kép tökéletesen ugyanaz, mint volt három hét előtt, leszámítva az égett városrész fekete foltját, no meg azt a szomorú csapatot, mely a városháza kapuja előtt tolong, a könyöradományok kiosztásakor.

Ezek azok, a kiknek ma nincs úgy, mint az előtt, ezek azok, a kiktől nem egészen kétszer huszonnégy óra elvette e tűz az emberélet munkájának gyümölcsét, elvette a hajlékot, a ruhát a betevő falatot.

De az emberbaráti szeretet immár kezét nyújtott felénk, hogy nekik is visszaállítsa a status quo-t s a mit erőszakosan, könyörtelenül elrabolt tőlük a balsors, azt visszaadja nekik az irgalom.

És akkor Veszprém képe ugyanaz lesz, mint volt azelőtt, azaz hogy nem, mert legalább háztetőkre nézvést szebb lesz mint volt.

A vármegyei urak

Régi hatalomnak, dicsőségnek halovány visszfénye, leáldozó nap utolsó, elkésett tört sugára; a vármegyei uralom Veszprémben még ma is - uralom.

Mikor a vár egyik kazamataforma hatalmas épületének dohos falai közül kivonult a vármegye s a hatalom átengedte ősi tanyáját - földalatti tömlőceivel s az öles falakhoz fűződött zajos restaurációs emlékekkel együtt - a jog exekutorának,⁵ a kir. törvényszéknek: egyszeribe átugrott a mai modern kor kellő közepébe, s építettett magának olyan előkelő, gavalléros palotát, a melyhez képest az ország többi vármegyéinek tanyái csak szerény fecskefészkek.

Ebből a monumentális, díszes palotából igazgatják most az „urak” a vármegyét, azaz hogy nem csak a vármegyét, hanem magát a székvárost is. A hol a vármegye erős, ott a székvárosnak, mint városnak nincs egyénisége.

Már pedig a vármegye itt nagyon erős.

A gazdag Mezőföld, Pápa vidéke és a Bakony a forrásai erejének, támaszai hatalmának, s mikor egy-egy megyegyűlésre beözönlenek Veszprémbe a törvényhatósági bizottság tagjai, sok olyan patrialkális, tipikus úri magyar alakra esik a díszterem ablakain beszűrődő nap-sugár, hogy Munkácsy nyugodt lelkiismerettel kölcsön kérhetné modellnek a „Honfoglalás” képéhez. Szinte önkéntelenül alája tekint az ember a zöld asztalnak, hogy nem-e csúszott le egyik-másiknak a válláról véletlenül a prêmes mente, s nem csörrenik-e meg a kard, a sarkantyú.

Fájdalom, nem. Ruhában a magyart csak a főispán, a leggavallérabb magyar főúr: galanthai és fraknoi Esterházy Mór gróf, képviseli a megyegyűléseken. Egyszerű zsinóros fekete díszmagyarban, kucsmával a fején, karddal az oldalán lép a gyűlésterembe, előkelő nyugalommal foglalja el helyét a főispáni emelvényen, s a gyűlés megnyitásától a bezárásig nem mozdul meg széles, teljesen borotvált arcán egyetlen izom sem; a legtüzesebb vita hevében, a háborgó indulatkitörések közepette is változatlan arccal, mozdulatlanul ül magas székében, s nyugodtan várja a kis ütközetek végét. A legunalmasabb, legüresebb szónokokat is úgy hallgatja, mintha beszédük épen olyan gyönyörűség volna neki, mint a legékesebb oráció.⁶ Csak mikor valamelyik hevesebb szónok a főispáni szék felé talál röpíteni egy-egy mérgesebb szó-nyilat, akkor megvillanik a szeme és szaggatott, rövid, de éles mondatokban rögtön lehűti a szónoki hevet.

Megyegyűlések előtt és után azonban ő maga szokott alkalmat adni arra, hogy a bizottsági tag urakban lehető magas fokra emelkedjék a hazafiai indulatok hőmérője. Fényes ebédjein és vacsoráin a tüzes magyar borok és pezsgő palackok egész ütegei kergetik meg az ereken a

⁵ exekutor = végrehajtó

⁶ oráció = szónoklat

honfiúi vért, s a legszeretetremlétebb házigazdának ilyenkor, a fehér asztal mellett csakugyan szemmel láthatólag nagy gyönyörűsége telik a vármegyéjében.

Veszprém városában késő unokák lelki szemeit is az ő beiktatásának ünnepi fényessége fogja csiklandozni. Hízott ökrök nyárson sütögetése, csapravert hordók, virsli- és pereg-záporok, a sok százterítékű díszebédre pedig bor- és pezsgő-özön (úgy mondják; hogy egy kisebbszerű patakalmot 24 óráig elhajtott volna az elfogyasztott szesz), valamint hihetetlen szivarszörnyek kiszámíthatatlan időig fogják foglalkoztatni az utódok fantáziáját.

Tessék csak ezekben az ünnepeken részt vett veszprémi emberrel beszélni, - hős költeményeket fog szavalni rögtön.

Most már jóideje beteg a főispán, több megyegyűlés nélkül esett meg s összes teendőit Véghelyi Dezső kir. tanácsos, alispán végzi. Különben is - mondjuk ki nyíltan, - Véghely a vármegye látható feje. Messzire előrelátó, óvatosan körültekintő bölcsességgel kormányozza a vármegyét és a székvárost egyaránt. A követválasztástól a legutolsó városi írnok választásáig mindenben benne van a keze, s olyan titkos informatív-gépezettel rendelkezik, hogy a legcsekélyebb jelentőségű eseményről is azon melegiben értesül.

Különben kezdjük előlről: Véghely Dezső fiskálisból lett Veszprém város főjegyzőjévé. Pár esztendő alatt megyei főjegyző lett, s e tisztségből került az alispáni székbe. Apai örökséget foglalt el e székekkel, mert édesapja is Veszprém vármegye alispánja volt.

Hivatalában a főnöki szigort apai elnézéssel párosítja. Legfiatalabb tisztviselőjének is „Dezső bátyám” ő, s e patriarkális megszólítás mellett is igen erélyesen fenn tudja tartani a bürokratai rendet a vármegyénél. E tekintetben különben bizonyos, hogy Veszprém vármegye előkelő helyen áll a többi vármegyék között, s dacára, hogy itt is igen természetesen a megyei gentry ül az íróasztal mellett, mégis az adminisztráció pontos és kielégítő.

A „minta-alispán” tehát, - a hogy Véghelyt Eötvös Károly szokta volt nevezni tósztaiban, - hivatalában szigorú, de igazságos és tapintatos főnök; hivatalon kívül demokrata, - de alispáni tekintélyének teljes fenntartásával, - és végül önzetlen Veszprém városi polgár. A városi közgyűléseken döntő szónok s akaratának mindenkor érvényesítője. Mindezek mellett kiváló szakíró, szenvedélyes régiséggyűjtő és történettudós, egyházának, a ref. Egyháznak erős támasza és világi előjárója, a balatoni kultusz hű harcosa, - szóval igen sokoldalú férfiú, a ki alispáni hatáskörén kívül az összes kiemelkedőbb társadalmi mozgalmakat is abszorbeálja, természetesen: azok nagy hasznára és előnyére.

A megyegyűlések vezetésében - dacára kissé ideges természetének, - a legnagyobb tapintatot és higgadságot tanúsítja, csak akkor szisszen föl, ha személyes megtámadtatás éri, s ilyenkor szenvedélyesen vág vissza és a sértődés önérzetének magas tenorú ékesszólásával csap le az elnöki székből a támadóra. Szóval: megharagszik. Észre, tehetségre, hatalomra egyaránt első ember a vármegyében, s nem ok nélkül volt a miniszterelnökségből kimúlt Tisza Kálmánnak egyik legkedvesebb embere.

A vármegyének érdeke, hogy mentől tovább maradjon az alispáni székben.

Utána kerítsünk sort a vármegye tollára, Kolossváry József főjegyzőre. Komoly, hallgatag úri ember, rendkívül tehetséges, egész a példányképig szorgalmas, munkabíró, puritán jellemű tisztviselő és mindenben perfekt gentleman. Úgy vagyunk vele, mint a kifogástalan hírnevű szép asszonnyal: nem lehet róla beszélni. A mi elmondható róla, beleszorult e pár sorba. Mégis megtoldjuk még azzal, hogy megyegyűléseken kitűnő előadó, higgadt, rokonszenves szónok, a városi közgyűléseken pedig - mint városi képviselő, - a tántoríthatatlan meggyőződések harcosa, s ha fontosabb kérdésekben szót emel, elvi ellenesei tisztelete is biztosítva van

számára. Szenvedélyes rózsakertész, házának udvara egy egész kis rózsatelep, s komoly munkásságából fennmaradt idejét majdnem kizárólag idefordítja.

Dr. Purgly Sándor első aljegyző, tb. főjegyző követi őt e rövid kis jellemzések sorában. Tekintélyes veszprémmegyei család sarja, eszes ember, s nincs ugyan utalva megyei szolgálatra, de ambíciója mégis tartóztatja a közpályán. Országgyűlési képviselőnek született, mert szeret és tud is sokat beszélni, s a közmondás ellenére mindig okosat beszél.

A második aljegyző Végh István, a megyei tisztikar egyik legszorgalmasabb és legmunkabíróbb tagja, az ő tolla szól a legutóbbi katasztrófa alkalmából az ország közönségéhez intézett alispáni segélykérő felhívásokból. Huszár József a harmadik aljegyző a megyei aranyfiatalság egyik legrokonszenvesebb tagja, a ki hivatalos dolgai végeztével sport emberré lesz, s a legsebesebben járó jukker-fogatot⁷ hajtja.

A megyei számvevőség élén Günther Adolf áll. Pápa városa adta a vármegyének, s csak köszönet jár érte Pápának. A rideg számhalmazból bibelődő főszámvevő meleg kedélyű, kellemes úri ember, a kinek egyetlen szenvedélye, hogy szabadságidejében világot látni jár. Minden esztendőben Európának más-más tája látja vendégének, s mert az ismétlődést nem szereti, legközelebb már a Keletre szorul. Szűts Ákos és Fejér István alszámvevők támogatják hivatalos teendőiben, s büszkén elmondhatjuk, hogy dologbírásra, pontosságra nincs külön számvevősége egy vármegyének sem.

A pénzzel bibelődő tisztviselők, Szőke Ignác főpénztáros, Matyók Kálmán főkönyvvivő, Györötskey György és Rada könyvvivők automatszerű pontossággal végzik nehéz munkájukat s egyébként igen kevés vizet zavarnek a vármegye ügyeiben.

A mit a számvevőségről mondtunk, ugyanaz áll a megyei árvaszékre is, a melyet dukai Takáts Ádám árvaszéki elnök igazgat. Szintén Pápáról került a vármegyéhez, s míg hivatalában szigorú főnök híre fűződik hozzá, künn a társaséletben a legszeretreméltóbb ember, szenvedélyes sétáló és kellemes vadászkolléga.

Pongrácz Dániel, széles vidék „Dani bácsi”-ja, Koller Sándor és Szélessy Dániel az árvaszéki ülnökök, Szeglethy György - író ember, - jegyző stb. ülnök és Dukovits István nyilvántartó, egyúttal hegedű-virtuóz teszik ki az egész árvaszéket. Ilyen perfekt társaság keze alatt szinte jól eshetik árvának lenni, ha különben tekintélyes a summa, a mit kezel az árvaszék.

Kletzár Ferenc közp. főszolgabíró és segédje dr. Kerényi Endre szolgabíró a székház palota földszintén osztják a vármegyei igazságot. Kerényi ügyesen tud írni az újságba is, de írói tehetségénél sokkal kevesebb az írói bátorsága. Dr. Kenessey Károly t. főügyész a legrégebb tagja a vármegyei tisztikarnak. Galambösz, jellegzetes magyar fej, egyenes szív, egyenes jellem az öreg úr, a ki előtt tisztelettel emel kalapot az egész megye közönsége. Vele csaknem egyidős tisztviselő Ács Rudi bácsi (ez a sok „bácsi” jellemzője a patriarkális állapotoknak) a levéltáros, a ki poros aktatömegek közül reszkető kezeivel talán a legsötétebb éjszakában is kihúzza azt, a mire szükség van. - A m. főorvos, dr. Kerényi Károly szintén köztisztviselő és közszeretben álló tisztviselője a megyének.

Végül van még a vármegyének egy olyan tisztviselője: Kruspér Pál m. főmérnök, az államépítészeti hivatal főnöke személyében, a kit megirigyelhet a megyétől az énekművészet műzsájának bármelyik felszentelt temploma. Szép tenorhang birtokosa Kruspér és szenvedélyes koncerténekes.

⁷ jukker-fogat = könnyű lovaskocsi

Mikor Veszprémbe helyezték (ezelőtt pár hónappal történt), behajtatott az egyik veszprémi fogadóba, az eléje siető vendéglőssel minden „Jó nap!” és bevezetés nélkül a következő párbeszédet folytatta.

- Van-e ebben a városban dalárda?

A fogadós nagy szemeket meresztett, azt hitte, valami kóbor énekes az idegen.

Nincs, - felelte kurtán.

Hát zeneegyesület van-e?

Az sincs.

Az istenért, de csak énekelnek itt is az emberek?

Hát hiszen ha becsípnék az urak néha, dalolnak eleget akár reggelig, - fakadt ki a vendéglős.

Bravó, megvan! Akkor lesz minden! Szobát kérek.

És két hét múlva Kruspér megalapította a veszprémi zenekedvelők egyesületét.

...Íme, Veszprémmegye tisztikara főbb vonásokban. Persze, sem nem egészen hű, sem nem teljes a kép, csak amolyan skizz, mely inkább sejtelmeket ébreszt, mind kielégít. De futólagos etiquette-bemutatóra az is elég, s egyéb célunk nem volt.

Annyit az elmondottakhoz mégis hozzáfűzhetünk, hogy bár a vármegye urairól külön-külön még igen sokat elmondhatnánk, de - rosszat talán egyikről sem.

A városháza

A város legszebb pontján épült egyemeletes terjedelmes úri lak, melyet a század elején egy gavallér felsőörsi prépost építtetett magának. A nagy szalon, melyről hatalmas erkély nyílik a városháztérre, most a városház tanácsterme, melyben százhusz városi képviselő tartja közgyűléseit s intézi a város ügyeit. Az emeleti részben vannak elhelyezve a közigazgatási, árvászéki s nyilvántartói hivatalok. A földszint udvarra eső részében van az adóügyosztály, a pénztár, a kapitányi hivatal s végül a népszerű dutyi. Az utcafelőli földszinten boltok és a Vég-kávéház szolgáltatják a városnak azt a bérjövédelmet, melyből a városház vételára 36 év alatt le lesz törlesztve, s így a város e szép és nagy terjedelmű belső telekkel rendelkező középület vételárát kifizeti a nélkül, hogy a lakosságnak egyetlen fillérébe is került volna.

Hat évvel ezelőtt csinálta a város ezt a szerencsés vételt.

Az úri lak tágas és magas termei oly elegáns hivatalos helyiségek, hogy különbet kívánni sem lehet. Kész öröm ott hivatalnoknak lenni.

A városház beltelkén épül majd idővel a posta- és távirda-palota, mely most a város végén kucorog s a kormány által építeni szándékolt polgári iskolát is ide tervezik.

Kováts Imre, polgármester, Veszprém város szülötte ki egyszerű iparos létére „pick auf”⁸ küzdte föl magát becsületessége és szorgalma által a város első polgárává s hogy egyszerűsége mellett is mily tisztességesen betölt nehéz hivatását, azt ékesszólóan dokumentálja az a tíz

⁸ pick auf = legalulról

esztendő, melyet mint polgármester eltöltött, a nélkül, hogy még csak haragosa is akadna a városban.

Nagy érdeme van abban, hogy e tíz év alatt a város, nyomorúságos anyagi viszonyai dacára is szépen halad előre.

Az új városház, mintaszerű közbúváóhíd, ipariskola, város gazdasági ügyeinek rendezése mind az ő ügybuzgalmának köszönik nagyrészen létezésüket.

A szabadságharcban is mint honvéd tevékeny részt vett.

A legjobb férfikorban levén, még tág tere nyílik nevét a város szellemi és anyagi jólétének emelése által megörökíteni.

Vikár Lajos, a főjegyző, ügyvéd, kit 1878-ban választottak meg főjegyzővé, ő a város „pennája”, melyet ugyancsak szorgalmasan kell forgatnia, hogy nagykiterjedésű munkakörének megfelelhessen, pedig pontosan megfelel.

Ezenkívül mint alkalmi szónok is gyűjti a babérokat.

A helyettes-polgármester, Balogh Károly, szabó mester, ki büszke arra, hogy iparos. A városi közügyek tevékeny harcosa s mint az ipartestület elnöke az iparosok jóléte érdekében hasznosan buzgólkodik.

Szellemes és kedélyes ember, ki ha valakit Almádiban levő kies tuskulánumbába⁹ becsalhat, ott látja a vendég, hogy mi az az igazi magyar vendégszeretet. A fillokszéra kipusztította ugyan szőlejét, de azért a nektár nem fogy ki pincéjéből. A vendéglátás bizonyos szertartással kezdődik. Egy nagy pohár, melynek oldalán egy helyes kecske (szabó-címer) ugrál, színig megtöltődik a legnemesebb nedűvel s azt a vendég köteles kiinni és így tovább...

Sándorfy Ignác árvaszéki ülnök, mit ügyvéd került az árvaügyek élére. 1889-ben választották meg s máris nagy érdeme van az árvaügyek mintaszerű és gyors intézésében. Nem ismer restanciát, pedig ez nem tréfa.

A miniszterelnök földije és iskolatársa, - a mi szinte nem tréfadolog, de roppant szerénysége eddig még azt sem engedte meg neki, hogy a komájánál tisztelegjen, pedig jeles képzettségű, munkás ember lévén, bizony ráférne egy kis jobb javadalmazású hivatal, mint a Veszprém városi árvaszéki ülnökség. Mikor még hozzá tömeges családapa is.

Csolnok László, a tiszti főügyész szintén ügyvéd, a város esze. Már majd negyedszázadon át szolgálja a várost bölcs tanácsaival, s országszerte ismert kitűnő jogi képzettségével. De azért nem öreg ember ám, mert még mindig megérdemli az ifj. Csolnoky nevet.

Az ártatlan hecceknek kor ifjúsága óta nagy kedvelője. Köteteket lehetne írni szellemes csínyjeiről, melyek közül egy nem nagyon régi keletűt be is mutatunk.

Deputációt küldött Budapestre a városi közgyűlés, hogy a kegyelmes miniszter fordítsa szelíd tekintetét nyomorúságban úszó városunk felé.

Vagy huszan lehettek a deputátus urak s meg is jelentek a kegyelmes úr kegyes színe előtt. Szépen el is mondta a küldöttség szónoka, hogy a miniszter fordítsa szelíd tekintetét stb., stb.

Minden úgy ment, mint a karikacsapás.

⁹ tuskulánium = kies vidéki lak

A kegyelmes úr igen kegyes volt s fölszólította Csolnokyt, mutatná be neki külön-külön a deputátusokat.

A deputátusok közt volt Fodor Gyula veszprémi ügyvéd is, ki sok szép és jó tulajdonain kívül arról is nevezetes, hogy Veszprém város legtestesebb embere.

Mikor a bemutatásnál rá került a sor, így lett bemutatva:

- Hagenauer Kilián hentesmester.

A kegyelmes miniszter ezt nagyon természetesnek találta, de nem a bemutatott és a deputátusok, kik nagy kínokat állottak ki, hogy széjjel ne pukkadjanak az elfojtott nevetéstől.

Fejes Antal, a rendőrkapitány, a ki régente a kádármesterséget űzte, 18 év óta a rend legfőbb őre, Veszprémben.

Természetes esze, józansága kvalifikálták őt fontos állására, melyet az adott körülmények közt tisztességesen tölt be.

Veszprém város rendőrségének modern beiktatásán most fáradozik s valóban megérdemli, hogy buzgalmát a legszebb siker koronázza.

Hegedűs János, a közgyám, nemcsak rokonszenves és igazán elmés ember, de az ország legvénebb jogonca is. 37 éves és most készül az első alapvizsgára. A jelenlegi közgyám a Veszprém című helyi lapot is szerkesztette hat éven keresztül, de egy nap megunta a dicsőséget s letette az írói tollat.

De nem is tette le, mert most az árvák és özvegyek érdekében forgatja.

Nagy pesszimista, s így legényember maradt; most azzal biztatja jóakaróit, hogy akkor nőszül meg, ha majd elvégezte a jogot.

Fáró Edét az Isten is pénztárosnak teremtette.

Úgy őrzi a város kasszáját, mintha a maga pénze volna s még szabályszerű utalványra se fizet szívesen, mert szeretne minden jövedelmet a város részére megtakarítani.

38 éves s már is özvegy ember, pedig dacára annak, hogy megveti a parókaviselést, mégis akadna neki elég kezefogója.

Havas Lajos 1877. év óta szolgálja a várost ellenőri minőségben, pedig még csak 35 éves. Igen képzett és ügyes hivatalnok, kinek a kettős-könyvvitel a kisujjába van, pedig jogásznak készült.

Sok éven át csaknem ajándékba szolgálta a várost terhes hivatalában, csak a legutóbbi időben kapott szorgalmáért némi anyagi elismerést.

Az volt a város szerencséje, hogy magán vagyona is volt ellenőrének, melyből pótolhatta azt, a mit a város neki meg nem adott.

Mint beszélnek, közelebb érdekes szabályrendelet készül, mely neki sem fog kegyelmezni. Be kell lépnie a tisztességes emberek sorába, mint a hogy Veszprémben a nőszülést nevezik.

Gerencsér József, a számtiszt valóságos finánc kapacitás, az adókezelés, adótörvények s ezekre vonatkozó miniszteri rendeletek összes csínját-bínját annyira tudja, hogy a pénzügy-igazgatóság tekintélyes közegei sem röstellik némelyik ügyben kikérni, szakvéleményét. Diplomátikus képzettsége dacára is, hogy csak ilyen szerény állásban van, azt Veszprém város iránt érzett meleg rokonszenvének tulajdonítják azok, a kik őt igazán ismerik.

A számvevő, Perlaky József, uraság, kinek a szomszéd Szt. Kir. Szabadján szép fekvősége van, csupán passzióból s nemes ambícióból rovincsolja a város összes számadásait már vagy húsz esztendő óta.

Kováts Ignác, az ország legöregebb aljegyzője, egyúttal a város legrégebb hivatalnoka.

A különböző választásoknál a korteskedés előkészítésére és vezetésére kiváló talentummal bír.

Ilyenkor éjjel-nappal lázas működésben van s ritkán bukik el a jelöltje; ha mégis elbukik, az nem az ő, hanem a jelölt hibája.

A régi világban esküdt volt s a felekkel szemben olyan tekintélyt tud tartani, mint ezelőtt vagy 35 évvel - pedig azóta nagyot fordult a világ.

Némethy Eleket két hónappal ezelőtt választották meg katonai nyilvántartónak, szorgalmas, pontos és becsületes munkássága alapján.

Cinikus ember.

A legutóbbi népszámlálás alkalmával így kvalifikálta magát: Írástudó.

Ez a név rajta is maradt.

A vár és lakói

Veszprém város közepén fekszik Veszprém vára. A vidéknek ezt a legszegényebb pontját választotta a katolikus egyház székhelyéül. Letelepedésének időpontját biztosan meghatározni ugyan nem lehet, annyi azonban bizonyos, hogy a salzburgi érsekség fenhatóságát első szent királyunk István az 1009-ből keltezett iratával halomra döntötte. A németek elmentek s helyöket honfitársaink foglalták el. Gizella királyné kegyességéből templomot emeltek Géza fejedelem megkeresztelkedett testvérének Mihálynak tiszteletére s e templom mellé püspökséget szervezett a királyi fenség jóakarata. A veszprémi templom hazánk egyik legérdekesebb emléke, nem ugyan építészeti szempontból, hanem múltjánál és elmohosult emlékeinél fogva. E templomban őrizték a királyné koronázási székét, e templomhoz tapadt Gizella, Adelheid, IV. László hitvesének Erzsébetnek és III. András hitvesének Ágnesnek szeretete. E templom alatt nyugszanak Bonfinius szerint Gizella és szent László király hitvesének Adelheidnak hamvai. E templomot látta el a királyné kegyessége oly bőven, hogy a maga idején ez volt hazánk leggazdagabb egyháza.

Volt, de ismételt csapások megfosztották ékeiktől és kincseitől. Ékeiktől megfosztotta a tatárjárás, kincseinek nagy részétől a reformátussá lett Kecseti Márton püspök; megmaradott részére 1552-ben rátette kezét a török. Amit pedig a bőkezűség és szorgalom újra gyűjtött, azt 1704-ben gróf Heister katonái semmisítették meg. Mindannyi csapás közül a legutóbbi volt a legnagyobb, mert Heister katonái, a saját vérünk, jobban értettek a pusztításhoz, mint idegen elődeik. Lakodalmakat csaptak a templom közepén, járta a labanc nóta s a boszorkány-tánc-hoz fáklyául meggyújtották a várat négy sarkán. Romba dőlt ekkor minden s a mi megmaradt, azt nem pótolhatta ki a testvéri szeretet. De azért noha ismételten szántott is végig a regényes váron a sors durva kezével: felserkent az újra s ma kincsei híján bár, szebben virul mint előbb. A pusztulás romjait elhordották, a mélységeket betöltötték s a hegyorom elejétől végig sima alapot nyert. Gróf Esterházy Imre a régi katakombára felépítette az új templomot, Bíró Márton a renaissance-stylü püspöki lakot, Koller Ignác a papnöveldeinek vet alapját, gróf

Volkra pedig a kegyesrendieknek emelt társházat és gimnáziumot. Idővel ezek mellé szegődött a privát-házaknak egész csinos sorozata, elannyira, hogy manapság a veszprémi vár hazánk várainak legtakarosabbjai közé tartozik. E várban majd minden emeletes háznak megvan a maga, ici-pici története, a múlt emberei emelték azokat és kötelezettség és teher nélkül adták át utódaiknak. E vár maga noha a város közepén van, szinte külön városrészt alkot, a hol az éji őr még most is ilyenén ékes rigmusokkal fogadja a késői vándort:

*„Tíz ütött már az óra,
Elmész a nyugodalomra,
Mert nincs írva homlokodra,
Mire verradsz fel holnapra
Öröme-e vagy búra
Imádkozzál tíz az óra
Dicsértessék Jézus neve.”*

Az éjjeli őr vigyáz az új templomra, őrzi annak kincseit, a Mária Terézia felséges királynéknál adományozott gyönyörű ornatusokat, a páratlan egyházi kottaarchivumot és a templom 250 ezer forint vagyonát, s mely azonban másutt vagyon rejtek alatt. Reggelre kelve a templom 23 tagból álló orchestrum¹⁰-a rázendít egy Mozart, egy Haydn, egy Ritter avagy más híres és nem hírneves szerzőknek műveire és az ember lelke száll, emelkedik s odahagyja ezt az elnyűtt göröngyös porondot. Ha pedig egy Diabelli-t vett a hegedű húrjaira, úgy szinte táncra perdülne miként Dávid a frigyszekrény előtt, a mikoron felesége Michal megutálta.

Mise után kiürül a templom és egymásután törtetnek hazafelé a jó öreg kanonokok. Elöl megy kocsin báró Hornig Károly püspök s őt követik gyalog a tridentium¹¹ szerint tanácsosai. Egyik északra, a másik dél felé veszi útját, a harmadik keletnek, a negyedik nyugatnak kerül hazafelé. Elválnak egymástól, de azért sohase maradnak magukra, egy-egy jó anyóka társul szegődik hozzájuk s drámai szakadottsággal - mert rövid az út - elmond egy históriát, melyet a többi kanonok urak is már tudnak, szól pedig ez a história elhagyatottságról, rossz fiúkról, szűk esztendőkről, hosszan tartó betegségekről. S ez a kép és história sokszorozódva ismétlődik mindennap, az anyóka-arcok ismeretesekek, de naponként irányt változtatnak. Tizenkettő lévén a kanonokok száma, tizenkét napig tart tengelyük körül való forgásuk, miközben a nyomor fokozódik s a história erőben nyer és bővül.

Ismerik minden öreg úr szokását és megalkusznak a körülményekkel. A boldogult Bogcha kanonok egyaránt kergette őket: Nem tatyarodtok innen, de azért nem tatyarodtok, mert jól tudták, hogy a ki kitart annak lészen obulusa¹²: ergo mindegyik kitartott. A jólelkű Pribék püspökkel történt meg annak idején plébános korában, beállít egy szegény ember és könnyek közt elpanaszolja, hogy meghalt a fia s eltemettetni hát ha oly kegyes lenne... Pribék kifizette a kért tizenkét forintot, délután meg elment a halottas házhoz, hogy majd eltemeti a halottat. El is temette volna, csak hogy halottnak híre sem volt a gyászházban.

Az egész reggel házalással telik el. Egyik írásban hozza az igazságát, melyet más írt meg neki, a másik szóban tálalja fel jól betanult mondókáit. Annyi szerencsétlenséget még egy regényíró sem tud egyhamar feltálatni, mint a mennyi itt néha egy emberrel is megtörténik.

¹⁰ orchestrum = zenekar

¹¹ tridentium = a tridenti zsinaton előírt rendben

¹² obulus = aprópénz

A hivatalosan kirendelt alamizsna-osztogatók, kik a püspök és káptalan adományait hetenként kétszer folyósítják, kevés igazságot szolgáltatnak a nagyhangú életrajzoknak. Régi ismerőseik már ezek a szegények, no meg az árulkodók is segítségükre sietnek az igazság felderítésében. Szerdai napon nincs a miniszterpalota előtt annyi ember, mint a mennyi itt összeverődik. No de hát a szegénységet eltakarni nem lehet, pénzt osztogatnak, a püspök is naponként ellát egy csomó családot étellel, különben nyolcvan gyermeket a püspök és káptalan lát el télen lábbelivel és ruhával, ezek vesznek nekik könyveket, ezek építik nagyrészt az iskolákat és fizetik jobbadán a tanerőket. De hát tehetik, van nekik miből s van szívök, a mely a segítségre rá is utalja őket.

Nagy ünnepek előtt van a nagy kiosztás, karácsonykor, húsvétkor s akkor a szegények két táborra oszlanak, minősíthető és minősíthetetlen szegényekre. Az előbbiek több segínyt nyernek, az utóbbiak kevesebbet. Az utóbbiak táborában van azután olyan hangos élet, a minő csak nagy csődületeknél támad, s mindaddig meg nem szűnik, míg ki-ki a rendes díjat meg nem kapja. Avval azután a legtöbbje elcsoszog s búfelejtésül a megszokott helyeken bánatát egy pár kupicával leöblítgeti: egészségére válják.

Így gyakorolják ők a felebaráti szeretetet honfitársaikkal, de nem csoda, hisz élükön oly adakozó lélek áll mint báró Hornig Károly. Mi nem kopogtatunk a miniszterek ajtain, szorultságainkban püspökünkhöz nyitunk. Üres kézzel szoktunk benyitni s eddigelé tele zsebbel szoktunk onnan távozni. Még nem kértünk úgy, hogy kérelmünk válasz nélkül maradt volna, mindig többet nyertünk, mint a mennyit kértünk. Pedig magától is hullat az a fa eleget. Rövid püspöksége alatt adományainak száma megközelíti a kétszázezretet. Teszi úgy, hogy a bal nem tudja, mit tett a jobb.

Papjaiért kezes, úgy hogy a díjat azonnal lefizeti, kispapjainak jobb élelmezést, sőt reggelit is ad, a háromezer forint különbözetet meg a maga zsebjéből egyaránt megtérítget. Nyíltan is sokat ad, de adományainak legtöbbje láthatatlanul, mintegy hajcsöveken át jut rendeltetési helyére. Idők múlva tudják csak róla, hogy mit adott s nem azt, hogy mit ad.

Ily iskolában s ily példán lelkesülve a jótékonyosság kanonokjaiban is mindinkább nagyobb kárt tesz. Az egyik Pribék: szegényeire, a másik Devics: diákjaira, a harmadik Vogronics: iskolákra, templomokra, a negyedik Tallián: a generositásra¹³ tékozolja el vagyonát, s a többiek is mind többé-kevésbé ugyanezen hibákban leledzenek. Az íveken megnyitják az adakozók névsorát nélkülök nincs adakozás s csupa szeretetből nem is hagyják őket ki egyetlen egy ívről sem. A ki pedig látszólag keveset tesz, annak is megvan a maga terhe, szegény rokonai nyitnak rést ama zsákon, mely közmondásilag feneketlen ugyan, de a valóságban nagyon is kiüríthető.

Ilyen az élet reggel a várban, egy szakadatlan presta quaesumus¹⁴, melynek egyhangúságát kedvesen töri meg a felvonó diáksereg. Nincs szebb, mint a reminiscentiákban¹⁵ újra átélni ifjú korunkat, szinte magunkat látjuk... az előadás előtt szorongó s az előadás után vígan lejtegető ifjakban. A felvonulásnál a legtöbbször foly az orrávére, sötéten tekint a földre, előtte a rém - a kegyes atya máris sújtja kegyetlen tekintetével, előadás után a lépések ruganyosakká válnak, a sötét tekintet helyét elfoglalja a víg, a drukk elmúlt, az élet egy pár napja megvagyon hosszabbítva.

¹³ generositas = nagylelkűség, bőkezűség

¹⁴ presta quaesumus = könyörgés

¹⁵ reminiscentia = emlékezés

Veszprém várába hétköznap nem is jár más mint szegény, diák, pap, no meg az igazságügy bajnokai, vásár- és ünnepnapokon azonban tele van az egész az ájtatoskodók soraival. Az egyik a kvartetteket kedveli, az a kegyesekhez jár, a másik a népéneket szereti, az a ferences-rendiek zárdájához törtet, az orchestrum iránt finomult ízlés pedig a nagytemplomban keresi üdvét. Az egész várban nincs is más, mint a püspökség, tizenkét csinos kanonoki lakás, három templom, a papnevelő-intézet, a gimnázium, az igazságügy hajléka, no meg a plébánia és a tanári „sorbonne”. Terén a Bíró Márton által felállított Szt. Háromság szobra ékeskedik, egyik szegletében szerényen meghúzódva áll az ezeréves Gizella-kápolna primitív és mezítlábas szenteivel, másik szegletében a vízmedence kucorodik, mely 48 öl mélységből szívja tele magát estenkint az Úr-kút ártatlan nedűjével.

A várban van a székhelye a három megyére kiterjedő veszprémi egyházmegyének. S nem hiába egyike a legmagyarabb egyházmegyéknek; német szónokokat is kötéllel kell fogni s emberein meg is látszik a magyar ember minden sajátossága. Ismernek tekintélyt, de nem ismernek csúszást-mászást, őszinték, nyíltak, lelkesednek a hazafias eszmékért, készek érte áldozatokra, a hipokrizis¹⁶ nem üthet közöttük tanyát.

Akad közöttük olyan ember, mint Kemenes, dr. Palotay, Jánosy, dr. Rédey, dr. Fehérváry s noha ezek mindegyike fényesen állná meg helyét a legmagasabb polcon is, valószínűleg mint egyszerű kanonokok fognak meghalni. Igaz, hogy nem keresik a méltóságot, de nem is szükség, a hazának kellene ráakadni az ő értékes gyöngyeire. Ott van Kemenes, a kitűnő egyházi szónok, egyházi költő, hazafias érzelmeit lelkes dalokba önti s ma épp oly tüzzel kezeli a szót és a tollat, mint annak idején 1848-ban a kardot. Kis Ernő ezredesnek volt mint fiatal hadnagy az adjutánsa, végigharcolta az egész szabadságharcot s a titeli sáncok ostrománál 1849-ben három sebbel hagyta ott a csatatért. Mint sebesült felkötött karral tette le a fegyvert. A másik honvéd Palotay, ki Komárom-várából tért vissza hivatásához, s ma mint a tanügy előharcosa, püspökének jobb keze. Jánosról nem is szólok, jobban ismeri az ország az ő zseniális műfordításait, semhogy bemutatásra vagy méltatásra szorulna. Az illetékes kritika kimondotta rá a placet-et¹⁷ s érdemes emberre mondotta ki.

Szabad napjaikban a mikor a kórus, az alapítványi hivatal, a tanácskozás, a szentszék szünetel a kanonokok mindannyian a balatoni kultusz tisztelői. Villáikkal a Balaton különböző pontjain helyezkedtek el. Füred felett áll Vogronicsnak, az élcek eleven forrásának villája. Arács alá a tó szélére Palotay épített, Paloznak Kemenest s költőt vallja magáénak, ki itt írta meg ezt a szép dalát:

*Estve estve a Balaton tavára,
Aranyhidat vet a holdnak sugára.*

Almádi felett a legmagasabb ormon áll Szalay kanonok gyönyörű gótstílú emeletes villája, Jánosy a nemes műfordító yachtjával Kenesén fészkel a nyári szezon alatt a mikor abyssinai szint ölt.

Részt vesznek a társadalmi élet hivatalos megnyilatkozásaiban, napközben tanácskoznak, érintkeznek a város eleivel, részt vesznek a politikai életben s szívük sugallatára egymásután emelik a szeretet hajlokait. A várban lagnak ugyan, de a városban is elég emlék hirdeti nevök. Éjszakon van a Dávid-árvaház, a káptalan-iskola, keleten az elemi iskola és az irgalmas

¹⁶ hipokrizis = képmutatás

¹⁷ placet = elfogadom, tetszik

nővérek zárdája, délen az angol kisasszonyok remek góth hajléka, csak keletre nem jutott semmi, pedig ide katolikus legényegyesületet emelt a szeretet.

A ház állt is már, a legényeket egyesítették, az egyesület megkezdte működését, de végre a bizalom oly arányokat öltött, hogy az előlülő püspöknek vállára ütvé egyik legény imígyen szólott:

- Adjon Isten jónapot Pista bácsi!

Ez a nagy konfidencia¹⁸ okozta a jobb sorsra érdemes egyesület bukását.

Ilyen az élet a várban, reggel napközti, de estére kelve elcsendesül minden s csak az örökké éber bakter virraszt a sötét házak árnyékában.

A Ferencrendiek

A papok hiánya miatt meglazult hitélet felelevenítésére idősb Sennyei István veszprémi püspök 1625-ben hozta a ferencrendieket Veszprémbe, s a mai püspöki rezidencia mellett fekvő házat, mely akkor még csak földszintes volt, lakásul adta nekik. De ez később szűknek bizonyulván, a székesegyházzal szemközt levő Gorup-féle házat megvette számukra ifj. Sennyei püspök 1681-ben, melyhez a rend még a szomszédos három háztelket is hozzá vásárolta. Tagjai mindannyian lelkipásztorkodással foglalkoztak, s pótolták a hiányt, mely a világi papságban oly ijesztő mértékben mutatkozott, hogy a káptalan tagjai is mindnyájan egy-egy község adminisztrátorai voltak, s a püspök egymaga székelt káptalan nélkül Veszprém-ben. A szerzetesek azonban nem sokáig élvezhették új lakóhelyükön a béke és nyugalom áldásait, jöttek a labancok, s vezéreik és tábornokuk Heister - kinek nevéhez a magyarok átka tapad - 1705-ben a várost felgyújtatta. Azóta nem látott Veszprém olyan tüzet, csak most április 13. és 14. napján. A városból két utca maradt meg, elégett az egész vár, székesegyház, püspöki rezidencia, a zárda s a többi papi épület.

Mostoha viszonyok között éltek ezután a szerzetesek, mert a zárda teljes felépítéséről szó sem lehetett. Csak az Úr hajlékát igyekeztek jobb karba helyezni, hogy az oly siralmas sorsra jutott város lakóit a hit s a vallás szavaival vigasztalhassák, pedig ők magok is a legnagyobb nyomorban voltak. A kolostor tetejére nádat terítettek, s ezt a földdel hányták be, a tűz által megrongált falakon keresztül azonban a hó, eső, szél bántalmainak voltak kitéve.

1728-ban végre felépült romjaiból, s 1730-ban Acsády Ádám veszprémi püspök okmányilag is konventnek¹⁹ ismerte el, jelenlegi alakját azonban jóval később kapta. Ugyanis a rendtartomány főnöke Schiffsthaler Protáz atyát küldte ide házfőnöknek, ki jeles építőmester volt; sehogy sem tetszett neki az amúgy is csak hevenyében felépült ház, megkészítette a tervet - a mostani püspöki rezidenciát is ő készítette, s tíz segédtestvér segítségével új zárda építéséhez fogott. E szerzetesek magok végezték az ács, kőmíves és kőfaragó munkát, azonban nagy segítségökre volt az ingyen fuvar és ingyen anyag, melyet nagymányai Koller Ignác veszprémi püspök és a megye főispánja szolgáltatott. A követ mind a régi várfalakból hordták össze a vizet, homokot s egyéb szükségeseket a püspöki jobbágyok, az épületfákat pedig a szentgáli nemesek szállították.

¹⁸ konfidencia = bizalmaskodás

¹⁹ konvent = szerzetestelep

1777-ben a zárda teljesen elkészült, s ekkor átadták rendeltetésének. Temploma Szent István első magyar király tiszteletére van szentelve, belseje csinos és áhítatra gerjesztő külsőleg szerény s kicsiny, barnára festett fatornyá van, melyben oly kicsinyek a harangok, hogy egyszer egy trabális termetű szerzetes fogadásból mind a hármat lehozta a hóna alatt. Figyelmet érdemel a boltozatnak egy nagy freskója, mely azt a jelenetet örökíti meg, mikor Szent Istvánnak átnyújtják II. Szilveszter pápa bulláját, a az apostoli kettős keresztet.

A zárda olasz stílusban van építve, amit leginkább szobáiról, pompás lépcsőházáról s ebédlőjéről lehet felismerni. Ez az utóbbi remeke az antik zárda-ebédlőknek, gyönyörű freskóival, olajfestményeivel és faragványával, mystikus setésége visszavarázsolja elénk az eltűnt századok szerzetesi életének romantikáját.

Kriptájában sok nemes család várja a feltámadás boldog hajnalát; de legnagyobb halottja Ányos Pál, pálosrendi szerzetes, ki elegikus hangulatú költeményeiről híres, melyeket oly édes olvasni azoknak, kik torkig vannak már a világ örömeivel. Mindig büszkék voltak e kincsökre a veszprémi ferenciek, de egyszer mozgalom indult, melynek az volt a célja, hogy Ányost a kriptából nyilvános helyre vigyék s halálának százados évfordulójára emléket állítsanak. Ez azonban kivihetetlen volt, mert a jeles költő hamvai összekeveredtek az ott eltemetett szerzetesekével, csak egy két rohetum-foszlány²⁰ mutatta, hogy valaha ott helyeztek nyugalomra egy önmagával meghasonlott, érzelő szívű költőt. A krypta jelenleg nincs használatban, 1883 óta a rendház az alsó városi temető sírboltjába viteti halottjait, - ajtaja be van falazva a templom baloldalának s felette a következő chronographiai felirat:

*Ányos Pál, haMVaJ, a renDtagok közé LetéVe,
és azok poraIVaL egyesüLVe, a SzentéLy aLattI
fűLkék egyikében nyugosznak.*

Szép könyvtára is van a zárdának, melyben leginkább a múlt századok irodalmi termékei vannak képviselve, alapja az eltörölt budai zárda könyvtárából való, köztük ösnyomtatványok, érdekes kéziratok, a kötetek száma meghaladja a háromezretet. Itt őrizték Szt. Margit IV. Béla magyar király leányának imakönyvét is, mely jelenleg a rend pozsonyi főkönyvtárában van. Megemlítendő a zárdához csatolt függő kert a sziklák fölött, imitált romjaival, óriási vadgesztenyefáival és diófáival. Kerti házikója közepén egy csapóajtót mutatnak, mely a vár alatt messze elágazó labirinthot zárhat be. Ide rejtették el a szerzetesek gróf Zsigrayt a Martino-vics-féle összeesküvés alkalmával, lépcsői azonban elannyira korhadtak, hogy az érdekes rejtekhely megtekintésére senkinek sem támad kedve.

Maga a kolostor igen nagy és ölnyi széles falai még a legerősebb földrengést is kiállnák: Tetejében még több emeletet is megbírna, padlásfája még négy ilyen épülethez is elég volna. A Vár-utca felől egy, a hosszú utca felől két emeletes számos és tágas szobákkal, s roppant cellariummal,²¹ méltó helyet foglal el a vár többi épületei között.

Tagjai - számra nézve hét: öt áldozár s két segédtestvér - lelkipásztorkodással foglalkoznak. Működő tagjai közül megemlítendő:

Tamaskó Antal zárdafőnök, aranymisés és nemcsak a rend, hanem a Veszprémben tartózkodó pápaiak Nestora jelenleg 79 éves. Nem igen ismerik más néven, csak: Tóni bácsi, ifjú lelkű s aranyos kedélyű öreg úr, hát még amióta lábai is megifjodtak, az almádi remetekút csodavizétől. Gondos atyja szerzetestársainak s a kolostor restaurátorát, második alapítóját tiszteli

²⁰ rohetum = karing

²¹ cellarium = pince

benne. 1846 óta veszprémi lakos, évtizedeken át elemi iskolai professzor volt, 1862 óta pedig zárdafőnök. A várbeli tarokk-kompanyia örvend, ha megcsípheti partnernek, hol a pajzán fiatalság éppen nem kíméli a jó Tóni bácsi-t, a legelső játéknál mindjárt megkontrázza - csupa tiszteletből. Ha esetleg volátba²² esik, kedélyesen odamondja a kompániának: Eb fizet! Haragos arcot még akkor sem igen lehet nála látni, ha a lába, vagy foga fáj.

Meszes Polykarp, másodházfőnök, elemi iskolai tanító és iparosiskolai igazgató. Az Urambátyám-ok bizalomra gerjesztő alakjaiból való, egy jó adag flegmával megáldva, amire ugyancsak szüksége van: reá bízvák Veszprém városának legvásottabb lurkói, az iparos tanoncok. A világ folyását stoikus nyugalommal szemléli, s ha a kocsiherék keresztülmenne rajta, még akkor se jaidítaná el magát. A Kneipp²³ buzgó híve. Ő még aranykorában van 51 éves, társai között általános szeretetnek örvend.

Kiss Arisztid, magyar hitszónok, hitoktató, 25 éves fiatalember. Tüzes szónok, véres szájú magyar, dühös negyvennyolcas. Nem tanácsos előtte a magyarságot még csak tréfából sem kisebbiteni, mert ezért a merényletért az illetőnek hetedik szépapja is bűnhődnék. Büszke arra, hogy két aradi vértanúnak druszája, ő maga mindig mentében, csákovály, karddal és sarkantyús csizmában szeretne járni, ha szerzetes létére e luxust neki megengednék. A semmi jót nem reménylő magyarok közül való. Különben szelíd, csendes ember, még a legyet sem hajtja le magáról, ha az nem csípi, szeret az állatokkal és virágokkal bíbelődni.

Szirányi Ernő, német hitszónok. A temetőhegyi svábok buzgó lelkipásztora. Jóllehet német születésű, de azért meglehetősen adag magyar vér is szorult bele, s azért nem volna csoda, ha a veszprémi németekre fordítva adná az áldást.

Helyes István, segédtestvér, a háznak legjobb alamizsna-szedője.

Íme a veszprémi Ferenciek zárdája és személyzete.

Az igazságszolgáltatás

A várhegyen fekvő törvénykezési épületnek a völgy felé néző homlokzata öt emeletével kiemelkedik az ódon bástyák és lakházak tömkelegéből, uralva a várhegy nyugati oldalát. A völgy felől tekintve a magasan felnyúló épületre, a három alsóbb emeletnek sűrűn rácsozott apró ablakai rögtön elárulják, hogy mögöttük húzódnak meg azok a börtönök, melyek az ötvenes és hatvanas években a Bakony vidékén nagy virágzott betyár-romantika hőseit oly gyakran fogadták vendégszerető falaik közé.

A hírhedt bakonyi rablóvilágnak már a hatvanas években végét vetette a Veszprém-ben felállított katonai rögtön ítélő bíróság, s ebben az időben a nem éppen szokatlan látványosságok közé tartozott, mikor a halálra ítélt gonosztevőket sokszor kettesével-hármasával szekéren vitték végig a főbb utcákon a város végén fekvő dombra, hol a bitófa körül óriási néptömeg szemlélte a kivégzés visszataszító látványát.

A drákói szigor megtette hatását s azóta csak emlékezetben élnek a rémes történetek Patkó Pista és Milfajt viselt dolgairól. A fogháznak feltűnően tiszta és mély fekvésük dacára sem egészségellenes celláit csak a bűnösöknek közönségesebb osztálya tölti meg, kiknek

²² volát = összes ütés a tarokk nevű kártyajátékban

²³ kneipp = vízkúra

fegyelemben tartása és egészsége fölött Gerő Antal és Masjon Vilmos kir. ügyészek mintaszerű gondoskodással ügyelnek. Modern műveltségű ember mind a kettő, kiknek gondolkodásától hivatásuknak rideg, egyoldalú felfogása távol áll.

A törvényszék elnöke Csenkey Géza a megtestesült köteleességérzet és alaposság. Mélyen érző kedélyét, nemes gondolkodását szüksézáú és tartózkodó modorral szeretné elpalástolni, de ez annyira nem sikerül neki, hogy mindenkinek bizalmát és tiszteletét már az első érintkezésnél megnyeri. Félelmetesen alapos készségével réme a felületességnek és a vezetése alatti törvényszéknél a sürgetés ismeretlen dolog.

Nem is lehet ez másképpen oly törvényszéknél és járásbírósnál, amelyet az igazságügy-miniszter a parlament előtt mint a bíróságoknak nevezett el.

A törvényszéki bírák Nesztora Karácsony János bátyánk volna, ha örök ifjú kedélye és munkabíró ereje, ennek az öreges címnek ellent nem mondana. A korral haladó képzett jurista, ő, ki azonban könnyűséggel hatol át a bonyolult birtokperek rengeteg iratcsomóin, s e mellett is talált időt, hogy régi szerelméhez a költészet Múzsájához is visszatérjen. A táblabíró-világ krónikás adomáit senki sem ismeri úgy, mint ő. Kortársai Varga Lajos és Berky Károly bírákkal együtt a törvényszéki öreg urak triászát alkotják, kiknek gazdag tapasztalatokon alapuló szakismerete jogászai körünkben teljes méltánylásban részesül. Berky Károlynak az aggályosságig vitt lelkiismeretessége és szerénysége itt már közmondássá vált. Köves János törvényszéki bíró erős logikáját, mellyel mindig a fején találja a szeget, nemcsak a bírói széken, hanem a közélet terén is érvényesíti. Kevesen tudnak úgy a nép nyelvén beszélni mint ő, ki pár szóval kiveszi az egyszerű parasztemberből az igazságot, melyet az előre kicsinált furfanggal elcsavarni szeretne. Szellemes ötleteivel a társaság régi kedvence, és a zeneművészetnek Veszprémben egyik buzgó támogatója. Az elegans megjelenésű Kail Géza, szarkasztikus mosolyával, és Levatics Kálmán lekötőző sima modorával inkább bizalmasabb körökben, míg a derült kedélyű Takács és Meszriczky bírák a város társadalmának minden rétegében megérdemelt népszerűsége tettek szert.

A törvénykezési épületnek a vár felé néző régibb homlokzata, a kapuja fölött olvasható latin felirat szerint, régebben, a megye urainak házául szolgált. E kapu alatt nyílik az ódonszerű lépcsőház, melynek erősen megviselt fokain felhaladva a hatalmas kiterjedésű tágas folyosóba jutunk, mely az egész épületet keresztülszeli s annak közlekedési fő útját képezi.

Vámosi atyafiak, márkói németek, válni készülő házaspárok, sietve lépkező fiskálisok, nyájas képű kereskedelmi ülnökök, ácsorgó tanúk, szuronyos csendőrök kíséretében kóbor cigányok, akta csomagokat cipelő szolgák, tanukul beidézett, síró babákat csitítgató dadák népesítik be e tágas csarnokot, csendben várakozva és egy-egy futó pillantást vetve az udvarra, hol a mohos bástyafalak között a fogház lakói végzik gépies sétájukat, irigy szemekkel nézve boldog társaikra, kiknek a favágás vagy kuktáskodás szórakoztató foglalkozása jutott osztályrészül.

A napi események árja nem hatol be ebbe a komoly helyiségekbe, csak a pertárban politizálnak a nyugtalan vérű fiskálisok, nem törődve a pertárnok Bossányi bácsi haragos zsörtölődéseivel. Húsz év óta mindennap megleckézteti ügyvédjeit Bossányi bácsi, de ezek az emberek javíthatatlanok, és beszélési viselkedésüket még a bírói tekintély sem képes elnyomni.

Lent a földszintes helyiségekben a járásbírósnak találjuk, élén Mórocza Kálmán járásbíróval. Balatonfüred minden törzsvendége ismeri a balatonfüredi járásnak, húsz éven át volt bíróját, kit új környezetében is tekintéllyé emelt széles körű tudása, és az igazság keresésében való kérlelhetetlen erélye, mellyel a rabulismusk²⁴ gyakran tetszetős építményeit porig rombolja.

²⁴ rabulismus = körmönfont okoskodás

Ott, hol az igazságot látja, ellentmondást nem tűr, de jellemének ezen szigora mellett magán-életében a legkedélyesebb ember, kinek vonzó társaságát tisztelőinek nagy száma szívesen keresi fel. A mellette működő Prosszt János és Vlassics Károly albírák, mint az ifjabb bírói generáció kiváló tagjai, feladatuk magaslatán álló, komoly törekvésű s méltó tagja, a mai kor színvonalán álló veszprémi bírói karnak.

Mert minden dicsekvés nélkül kimondhatjuk, hogy ez a bírói kar messze túlhaladja vidéki bíróságaink átlagos színvonalát. A felületes elintézés, a slendrián és kapkodás, mely vidéki bíróságaink egyrészét oly hátrányosan jellemzi, itt ismeretlen dolgok és elmondhatni: bíróink híven és odaadó buzgalommal teljesítik kötelességeiket. Pedig épen a bírói foglalkozás az, mely jellegénél fogva a zajos sikereket és a nagy tömeg előtti népszerűséget kizárja.

De működésüknek a társadalom terét érintő részében is szívesen viselik ama terheket, melyek e kis város életében rájuk háramlanak és a város közmívelődési intézményeinek alkotásra és haladásra buzdító vezérlő alakjai közül bíróságunk tagjai soha sem hiányzanak.

Ügyvédek

Veszprém nem nagy város, de a kor áramlatai itt is nagyon észrevehetőek már; az ügyvédek feltűnően szaporodtak. Tizenöt-husz év előtt alig volt tíz ügyvéd az egész népes városban. Ez a tíz azonban kényelmesen végére járt annak a rengeteg pörnek, mellyel a környék a maga izgalmasági hajlamait megcsapolta. De a régi ügyvédek dús vagyont szereztek a pörös ügyeik révén, míg a maiak közül alig van kettő-három, aki fényesebb jövedelem fölött rendelkezik.

Pedig a pörök száma alig lett kisebb a lefolyt husz esztendő alatt. Veszprém és a környékbeli falvak előszeretettel járulnak a törvény eleibe s elvileg ellenségei minden békés kiegyezésnek. A telekkönyvi ügyek száma most is rengeteg s ebben a nagy takarékpénztárnak meglehetősen része van. A váltóügyek kisebb számban fordulnak meg a bíróság előtt, de viszont a veszprémi barreau²⁵ gyakran hall pathetikus védőbeszédeket s ő felsége sérthetetlen nevét itt is sűrűen emlegeti az igazságos törvényszéki elnök. De érdekes, hogy a vidék minden falvának jóformán meg van a maga kiválasztott ügyvédje, s a dús Mezőföld, Füred, a Balaton vidék magyar falvai, a vázsonyi helységek, vagy Bánd, Márkó, Városlőd az ő kékbe öltözött svábjaikkal valamennyien egész falustól egyetlen ügyvédben bíznak meg. Így eshetik meg, hogy az ügyvédek szinte a környék falvai szerint osztályozhatók s e vidékek pöreinek oroszlán része többnyire egyetlen ügyvéd irodájában koncentrálódik.

Kereskedői pör nincsen sok; csak a bécsi Kreditorenverein-nak és a budapesti Hitelezők védegyleté-nek vannak meg a saját ügyvédjeik.

A veszprémi kereskedő nem igen pörli az ő pontatlan vevőit; valami sajátságos lovagiasság nyilatkozik meg abban, hogy a fizetést nem sürgeti bírói úton. Vannak kereskedők, negyven-ötven év óta fennálló cégek, a kik dicsekedve emlegetik, hogy sohasem fordultak bírósághoz. Nem egyszer hallani a mondást:

- A ki nem fizet, végezze el a dolgot a saját lelkiismeretével.

Legfeljebb addig mennek, hogy az ügyvéd chablonos levelét megiratják, az annál inkább és nemkülönb-ekkel bőven megtűzdelt levelet, de a határapul engedélyezett nyolc napból nyolc hó, nyolc év is lesz sokszor, a nélkül, hogy a bírónak alkalma volna beavatkoznia a vitás

²⁵ barreau = tárgyalóterem

dologba. A főkönyv terhelő lapját keleties nyugalommal forgatják odább s közönyösen dörmögik:

- Így is jó.

- A hitelnek nagy szerepe van a veszprémi üzleti forgalomban, s e nélkül alig is tudnák a kereskedők a kellő forgalmat elérni. Veszprém is, a környék is, nagyon rászorulnak a hitelre. A falusiak, a mesteremberek, a cselédek nagyjából a bizalomra építik a bevásárlásaikat, s már vannak kereskedők, akik egészen a részletfizetésre fektetik a fősúlyt. A bélyeges, vonalozott könyvekben való szükséglet rohamosan emelkedik.

Veszprémnek körülbelül harminc ügyvédje van, akik több, mint felerészben egészen fiatal emberek. A régi táblabíró-ügyvédek alig is képviseli más, mint az öreg Pethő bácsi és Cserny László. A puritán Fromm János, az Eötvös Károly apósa nemrég üresen hagyta a maga tiszta kis házát. De a karnak mégis van néhány tagja, aki már az ösiséget képviseli. Ilyen Csolnoky László, a legnépszerűbb ügyvédek egyike, aki e mellett pompás causeur²⁶ és oly elmés, mint egy párisi. Gyors járású, világos fej, aki ifjabb éveiben irodalommal is foglalkozott és Lió név alatt fordította le többek közt a Dumas-pére híres Monte Christóját. Ügyvédi tudományának nagy a híre és a bonyolultabb esetekben őt keresik föl leggyakrabban. A fiatal generáció sok tagja nála tanult s az ő híre olyan nagy, hogy még az adeptusait²⁷ is előszere-tettel keresi föl a közbizalom. Például a fiatal Krascsenits Vilmosnak az alapította meg a hírnevét, hogy az ő irodájából került ki; de igaz, hogy a tanítvány nem kevésbé ügyes és elmés, mint maga a mester. A Mezőföld ügyvédje az elegáns Kenessey Pongrácz, akinek szór-ványosan van egy-egy ősz haja, de még mindig oly érdekes megjelenés, akár egy Feuillet-féle regényhős. Az ő bátyja a szorgalmas Kenessey Móricz, a közjegyző, aki fekete szemüvege alól szelíd nyugalommal hallgatja a viták leghevesebb viharait. Ebbe a kategóriába tartozik Rikóthy Ede, aki immár inkább csak passzióból ügyvédkedik, de állandó fekete nyakcsokrával mindig ott van a védői asztal mellett, ha erős logikára, igazi ékesszólásra van szükség. Itt van Fodor Gyula, a ki eleven anekdota-gyűjtemény, a legjóízűbb elbeszélő, a tudós Csapó Kálmán és az ügyvédi kar valódi Catója: az öreg Plosszer István. Egy valóságos Irányi Dániel; szigorú, elvhű, kötelességtudó. Róla nevezték el Veszprém gyönyörű sétaterét, melynek az ő bőkezű-sége adta meg az alapot. Szabó Imre, a mostani országgyűlési képviselő, már nem folytat ügyvédi prakszist, csak a takarékpénztár ügyészi dolgait viszi, hű és szakavatott társával, Keserű Elekkel egyetemben. Fischer Manó inkább a kereskedő-világ ügyvédje, a kinek természetes és élénk jogérzékénél csak egyszerűsége és szeretetreméltósága nagyobb. Ő hozza Veszprémbe a tarokk-döntvényeket, s kártyabeli ítéletei ellen egyetlen kaszinó sem ismer föllebbezést. Mint a kitűnő sakkjátékos, aki biztosan kijelenti:

- A negyedik lépésre matt!

Ő is egy igazi tudós szilárdságával tudná kimondani proféciát:

- Az ötödik kijátszásra elfogom a XXI-est.

Az öregek közül való még a jó Rassy bácsi is, de ő inkább a költészet muzsájával áll pörös viszonyban, s fájdalom, többnyire az alperes-fél. Híres arról, hogy külön lapot alapított egyszer a költeményei kiadása végett, ezzel a címmel: Ezertíz éjszaka. De a profán világ, mely a poézist ma már nem igen méltányolja, már a kétszázadik éjszaka körül megvonta pártfogását a gyűjteménytől.

²⁶ causeur = szellemes csevegő

²⁷ adeptus = követője, tanítványa

Az idősebb generációról lévén szó, dehogy szabad megfélekezni Mozgay Antalról, a takarékpénztár régi ügyészéről, a ki már nyugodtan él a saját házában, a praxis minden gondját elvetve. A mit nyári európai utazásaiból magával hozott, télen szép sorjában kitalálja esténként a Kubai-kávéház gömbölyű törzsasztalánál, egy pohár meleg limonádé mellett. A kávéház esti vendégei, egy-két öreg tanító, néhány káptalani hivatalnok, a kik a sarokban élvezik a nemes preferánc-játék izgalmait, olykor tágranyílt szemekkel hallgatják. Mert az öreg Mozgay nem csak nagy utazó, de a régi magyar magánjog alapos ismerője is; egy valószínű veszprémi Wenczel Gusztáv.

Az öregek mellett ma már egész táborukara mozog itt a jeles fiatal ügyvédeknek. Itt van Matkovich Tivadar, az enyingi képviselő, egy kiváló apának tehetséges fia, Vadnay Béla, a füredi saison²⁸ megfizethetetlen maitre de plaisir²⁹-je, Óváry Ferenc, a vázsonyi képviselő, a ki a tűzoltó egyesület főparancsnoka, s a legutóbbi nagy katasztrófánál is igazi érdemeket szerzett; az örökké komoly Barcza Kálmán és elmés, ötletes druszája, a nagy szójátékcsináló: dr. Steiner Kálmán; a kereskedelmi ügyek szakavatott mestere; dr. Fodor Mihály és népszerű kollegája: dr. Spitzer Mór; az örökké elegáns és ambiciózus dr. Köves Jenő és a vele egyívású: Rozenberg Lajos. A környék falvaiban nagy népszerűségnek örvendenek: Csete Antal, Kőszeghy József és Sörös Zoltán, s az intelligens pörlekedők közt nagy a becsülete dr. Rosenthal Sándornak, aki egymaga többet tud az egész Mayernél és Brockhausnál. A legenciklopedikusabb fő, akit csak képzelni lehet, s egyaránt alapos tudása van a jogtudományban, a képzőművészetek összes ágaiban, a történelemben, a klasszikus írókban, a filozófiai szerzők műveiben. Nincs olyan szobor, kép, vagy ókori író, akiről a nap és éj bármely órájában ne tudna szabad előadást tartani. A lista alig volna teljes, ha a tekintélyes Ányos Pált és Halassy Aladárt is föl nem említenők, aki ifjúkorában irodalmi érdemet szerzett azzal, hogy egy kötet Petőfi-Relikviát összegyűjtött.

Az orvosi kar

Dacára a Bakony pompás levegőjének, Veszprémben betegek is vannak, s gyermekbajok, különösen a difteritisz, a vörheny nagy mértékben grasszálnak az év bizonyos részeiben. Az orvosi-kar határozottan a jók közé való, s nem egy idevaló doktor hónapokat tölt a nagyvárosi klinikákon, a bakteriologiai intézetekben, hogy a tudomány legújabb haladását szemmel kísérje. A két veszprémi patikában nem is ritkaság az oly recept, melyet csak a legújabb orvosi szaklapok ismertetnek meg az Aeskulap-mester³⁰ világgá szórt híveivel.

A veszprémi ispotály maga is az előkelőbbek közül való, s a Temető szomszédságában lévő egy emeletes sárga ház, melynek hosszú folyosója egyhangúan topognak a szelíd irgalmas nővérek, csupa rend, tisztaság és kényelem. Élén Androvits Imre áll, ki a betegeknek igazi gyámja. A kórháznak csak 40.000 forint alaptőkéje van, de a pénzből 50-60 beteget ápolnak itt állandóan.

Az orvosi kar doyenja, Pillitz Benedek, dacára haladott korának, évenként hűségesen elmegy a maga rendes nyári tanulmányútjára és megrakottan tér vissza, mint egy szorgalmas méh. A rendjeles, tarkoponyájú öreg úrnak nagy is a híre az egész vidéken s mindenki olybá veszi,

²⁸ saison = szezon

²⁹ maitre de plaisir = mókamester

³⁰ Aeskulap-mester = orvos-mester

akár egy habilitált³¹ egyetemi tanárt. Jótékony ember és nemes alapítványait sok szegény fiú áldja.

Az 1848-as honvédegyesület elnöke, a forradalom egykori jeles katonája és volt megyei fizikus: Halassy Vilmos, a kinek csontos botját, vastag téli kesztyűjét minden gyerek ismeri Veszprémben, mert alig van ház, a hol ő már nem nyomott volna egy-egy jóakarátú barackot a serdülő gyereknépség fejébe. Ha őt látják, a legapróbb bábék is gólyafiakként tátoztatják az ajkacskáikat s fölhívás nélkül is közszemlére bocsátják a nyelvüket és torkukat. Az írása oly rossz, hogy idegen patikárusnak lehetetlen volna végigolvasnia. Az ókori népek ékírása igazi kalligráfiai az övéhez képest. Nagy szeretetben áll Kerényi Károly a jelenlegi megyei főorvos és Perlaki bácsi a város doktora, a ki különösen a kolerás időkben szerzett magának érdemeket.

Csupa aranyos derűt szór maga körül Réthi Ede, aki tartalékos ezredorvos, s a civilizált világ összes anekdotáit ismerni. A polgári és katonai életnek nem lehet oly helyzete vagy (jogi nyelven szólva) viszonylata, melyről neki egy pompás adoma ne jutna az eszébe. Egy figyelmes hallgatója, aki már évek óta jegyzi az ő elmondott anekdotáit, már eddig a 22.000 körül jár, de még távolról sem ért végére az ő kifogyhatatlan kincses tárának. Ha nem volna oly kitűnő orvos (mint *opérateur* ritkítja párját), fényesen megélné az előadói képessége révén. De mint orvos, a kinek nemcsak tudománya, de szíve is van, ritkítja párját és szerencsés kezét sok felgyógyult beteg áldja. Ő amaz anekdotázók közül való, kik minden jó ötletet megtartanak az emlékezetükben s az elmondásnál már új vonásokkal, új színekkel gazdagítják a tréfás történetet s mindig kellőképpen megtalálják azt a pontot, a hol az igazi humor koncentrálódik.

Sándorffy Miksa, járásorvos, a kit belső bajokban sokra tartanak, kiváló tanügyi szakférfiú is, s szabad óráiban mint iskolaigazgató buzgolkodik a népoktatás érdekében. Csolnoky kórházi főorvos és hiv. adlátusa,³² a fiatal Pillitz Pál, Kenessey Károly, az aktív ezredorvos, az eleven, képzett Rozenberg Jenő, s a két vőlegény: Cseresnyés József és Rothauzer Izidor zárják be a díszes sort. Van még egy orvos, talán mindannyi közt a legjobb, de az künn lakik, a temető-örházban, s egy kapával, néhány földdel gyógyítja pácienseit... Ez minden betegség ellen biztos orvosságot tud, bár a tudós egyetem nem adott orvosi diplomát a kezébe...

Főgimnázium

Nekidőlve a veszprémi vár bástyáinak, két emeletnyi magasságban húzódik, végig a lejtős várhegyen az ódon veszprémi főgimnázium, melyet egy jótékony püspök, Volkra János Ottó alapított a múlt század elején. Eleinte csak négy osztály állt a tudomány fiatal híveinek rendelkezésére, de 1868-ban már nagy gimnáziummá bővült a szerény iskola, s 1884-ben, főképp a mosonyi Ruttner Sándor és Lévay Imre buzgolkodása következtében, nagy ünnepekkel nyitották meg a veszprémi főgimnáziumot.

Lévay Imre, a ki sok évig állt az iskola élén, s mint veszprémi lapszerkesztő is érdemekre tett szert, azóta az egész rend élére került, s jelenleg mint budapesti rendfőnök veszi hasznát annak a sok jeles tulajdonságnak, melyet legnagyobb ellenségei is fölismertek benne. De a veszprémi gimnázium, melyet egy fiatal igazgató, Takács József, most is az ő szellemében vezet, az egész Dunántúl legvirágzóbb intézeteinek egyike.

³¹ habilitált = tudományos fokozat

³² adlátus = beosztott személy

Hány jeles férfiú gyermekkori emlékei fűződnek ehhez az egyszerűen meszelt házhoz, a primus és secundus csöngetőkhöz, a kikövezett, hosszú folyosókhoz, a földalatti limbushoz,³³ a hol a tornaórák pajkosságai lefolytak. A sziklának dülő, bástyaszerű ablakok, a kis kert, a hol a tanári kar őzikéje vígan legelte a sovány fűvet, a fekete refectorium, hol néha civil vendégek is körülültek a nagy asztalt, a pince jó borai, a konviktus,³⁴ a zászlós, csengős majálisok, a világos természetrajzi szertár, - mennyi kedves emlék mindannyiunknak, a kiket derék piarista professzorok vezettek be első ízben a tudományok fölszentelt csarnokába!

A gimnázium a legnépesebbek egyike, 3-400 diák koptatja naponként a régies lépcsőket, de mennyi volna, ha a legnagyobb szigorúsággal nem utasítanák vissza azokat, a kik a rendes számon túl jelentkeznek. Szeptember elején, mikor a piac oszlopos lámpája körül exotikus dinnyeillat, hamvas, aransárga császárkörték édes kilehelése tölti be az átlátszó levegőt, egymás hátán sűrög-forog a kordába fogandó diáknépség, s ambuláns³⁵ antikváriusok bolyongnak föl-alá az élénk piaci boltok előtt. Minden diák egyúttal könyvkereskedő is a beiratás két-három napja alatt, s a tavalyi könyveknek ép úgy megvan a maguk szilárd árfolyama, akár a budapesti tőzsdén az „olajpogácsának vagy a szilvaíznek”.

A tanári karnak élénk szerepe van a város társadalmi életében; a fiatalabb papok többnyire reverenda nélkül járnak, s a tisztas család köröknek is szívesen látott vendégei. Érdekes, hogy majdnem mindannyi tiszta negyvennyolcas érzelmű, s a követválasztások alkalmával ép oly büszkén viseli a harcias vörös tollat, akár a legbuzgóbb szentpáli kortes.

A tanárok az irodalom terén is szereznek érdemeket, csak ép az utóbbi hónapokban szűnt meg a Veszprémi Közlöny, melyet ők szerkesztettek a ferencrendi Meszes Polykárppal egyetemben. Ezt a lapot még Lévy Imre alapította, veszprémi igazgató korában. Hénap Tamás, Sáfrány Károly, Szegess Mihály, Tölcséry Ferenc az irodalom különböző ágaiban működnek sikerrel, így a fiatal Szegesnek latin és görög kézikönyveit az egész országban használják. Sáfrány Károly, a veszprémi Schopenhauer pedig ifjú kora dacára legképzettebb filozófusok egyike.

Az A-B-C

Veszprém városának alsóbb iskolái igazán magasabb nívón állanak, mint amilyenhez a kis városok, ahol felügyelet nem mindig a legjobb, szokva vannak. Talán nem tévedés, ha ennek okát a vármegye kitűnő tanfelügyelőjében, Vargyas Endrében keressük, aki az irodalom terén már rég idők óta országos nevet szerzett magának. Ő írta meg első ízben a szabadság-háború részletes történetét s nagy, albumszerű könyve, mely tele van illusztrációkkal és arcképekkel, sok példányban elterjedt az egész országban. Számos iskolakönyvét pedig azok dicsérik legjobban, akik az ifjúság oktatásával hivatásszerűleg foglalkoznak. De Vargyas nemcsak kiváló író, hanem igazi bürokrata és szigorú felügyelő is, aki oly rendet tart a vezetése alatt álló iskolákban, a minőhöz a tanfelügyelők részéről nem igen vannak hozzászokva az intézetnek.

³³ limbus = a pokol tornáca

³⁴ konviktus = diákotthon

³⁵ ambuláns = vándorló

Veszprém katolikus lakosságának három elemi iskolája van, melyek közül az Anna-kápolnai iskola a legelső. Igazgató-tanára az öreg Rák János, egy puritán, gondos férfiú, aki már számos generációt nevelt föl alapos tudásban és istenfélelemben. Derék táborkarának legbuzgóbb tagjai: a ferencrendi Meszes Polykár, akit a gyerekek barát-nak neveznek, s csakugyan akként is szeretnek, mint egy öreg, jólelkű barátot, a hazafias Cser József, aki maga a becsületes pedanteria s már 1867 óta folyton zsinóros magyar ruhában jár, Huber Antal, a kitűnő ballista,³⁶ aki már annyi szegény megboldogultat kísért el utolsó útjára, Nagy Lajos, Skrivának József, Andovits István és Szelestey István.

A reformátusok fiú- és leány-iskolája a Jeruzsálemhegyről tekint alá a városra. Mióta a szegény Bényey Gábor, a református tiszteletes meghalt, az iskola gondja egészen Száz Ferencre szakadt, aki nemcsak jeles tanító, de kiváló szónok is, mint a Népkör elnöke, különösen az iparos polgárság előtt bír nagy népszerűséggel.

Az egyszerű lutheránus templomnak, a cicoma nélkül való iskolának ma csak pusztá házfalai merednek az ég felé. A minapi tűz megfosztotta a hitközséget iskolájától s a lutheránus gyerekeknek most szomorú vakációban van részük. Horváth Dezső, a lelkész és tanító egy személyben, szomorúan jár-kele most, de alapos a remény, hogy a jó emberek könyörülete csakhamar lehetővé teszi megint, hogy az apró népség egyszerű padjait megfaragják.

A zsidóknak már a múlt században volt iskolájuk Veszprémbe, s a mostani azon a telken épült, melyet gróf Zichy Domonkos püspök adott el a községnek, majdnem száz esztendővel ezelőtt. Az iskola a legjobbak közül való, s régebben nem volt ritka eset, hogy keresztény szülők is ott neveltették a gyermekeiket. A mostani magas színvonal főképp az elhunyt Hochmuth rabbi nagy és előkelő tudásának köszönhető, de dr. Sándorffy Miksa, a jelenlegi igazgató is sokat tesz, hogy a régi színvonalat fenntartsa. A mostani tűzben az ő háza is leégett, de ennél nagyobb gondot okozott neki az, hogy felekezetének iskolája is a porba omlott. Elfeledve a saját baját, Rosenthal Nándorral, a hitközségi elnökkel és Krausz Józseffel, az alelnökkel együtt egész sajtóirodát tartanak fenn, hogy a szükséges segítséget mielőbb összegyűjtsék. A tanítótöbbség: Baum Fülöp, Schwarz Sámuel, Szép Lipót, Krausz Jakab és Krón Mór a maguk részéről is lankadatlanul működnek a nemes cél elérése érdekében.

A zsidó hitközség ezenkívül külön felsőbb tanfolyamot tart fenn a leányok számára, kik itt a magasabb műveltséget és a polgári iskola tárgyait kényelmesen elsajátíthatják.

Tavaly nyílt meg a miniszter jóakaratából a veszprémi állami polgári iskola, Udvarhelyi Gyula vezetése alatt. Már eddig is sok fiú hagyta oda a gimnáziumot, hogy az új intézet tanfolyamaiban készüljön a realisabb pályákra.

A vár elején levő ódon házban, ahol régente a nemesek Városháza volt, s melyet ma is a bástyákban talált régi ágyúgolyók ékesítenek, most az iparos inasokat oktatja néhány városi tanár, Meszes Polykár vezetése alatt. Szelidítő hatásának jellemzésére alig kell többet tudni, mint azt, hogy Veszprémbe egyetlen inas sincs jelenleg, aki papucsát a levegőbe dobná.

Az alsó fokú kereskedelmi iskolában, hol a könyvvezetést is egészen szakszerűen oktatják; Szép Lipót a vezető tanár.

³⁶ ballista = tragikus tárgyú elbeszélő költemény előadója

Az angolkisasszonyok

Nyári délutánokon a sétáló gyakran találkozik egy csapat egyenruhás kisasszonnyal, akik szemlesütve, illedelmesen lépegetnek végig a köves utcákon, egy fekete capuchonos szelíd angolkisasszony vezetése mellett. Ezek a veszprémi leány-penzionátus³⁷ növendékei, akik friss levegőt szívni jönnek ki néhanapján gótstílú zárda bologató fái közül.

A környék úri famíliái majdnem kivétel nélkül ideküldik a serdülő leányokat, mivel az angolkisasszonyok zárdája (melyet a néhai Ranolder püspök alapított) kitűnő hírnévre tett szert a lelkiismeretes szülők körében. A főnöknő, a jeles Soóky Karolin s a kilenc szerény angolkisasszony keze alól már sok derék, művelt kisasszony került ki, s nem egy szép mama emlékszik vissza kegyelettel azokra az évekre, melyeket a veszprémi zárda csendes termeiben eltöltött. Hányan őrzik most is a szent képecskéket, melyeket egykor a szorgalom és jó magaviselet jutalmául kaptak - és a nagy, vörös, papírból kivágott nyelvet, melyet a fecsegő nyakába aggattak, ha a szelídebb figyelmeztetés nem használt.

A kis növendékeket nem igen látni máskor, csak szokott sétájuk alkalmával, de az árnyékos püspökkert sétálói gyakran hallgatják az egyhangú etude-ök, gyakorlatok zenéjét, mely a magas fákon át ideszűrődik. A meleg, nyári délelőttökön szinte hozzátartoznak a püspökkert bogárzümmögéséhez, levélsuttogásához, az öntöző kannák szelíd neszéhez ezek az elmosódó zongora zongorahangok:

- Czéfiszgédur, czéfiszgédur...

A leányokat pompásan nevelik itt, a szükséges tantárgyakon kívül rendes studium a zene, a nyelvek, a táncz. A gráciöz,³⁸ kis francia táncmesterné, Auguste Perrey de Perron minden ősszel pontosan itt van, s a zárdabeli táncpróbáknak, ahol a csinos növendékek még a Grand mazur-t is ügyesen mutatják be, nagy a hírük a városban. Ilyenkor a falusi mamák, a rokonok mind begyülekeznek, s egy estére előkelő szalonokká változnak át a zárda finom termei...

Az Irgalmas nővérek

Az irgalmas nővérek szép kolostorát szintén Ranolder püspök építtette. Itt a szegényebb növendékek részesülnek vallásos nevelésben, s a búzavirágszínű kis csapatot örömmel nézi mindenki, ahogy a kolostor szép lépcsőházán lekanyarodnak. Állandóan van itt 60-70 növendék, akik csekély 150 forint évi díjért kitűnő ellátást kapnak. A főnöknő: Gunsch Mária nővér, s oldala mellett még hét tanítónő buzgólkodik nagy szeretettel a kicsiny leányok jövője érdekében.

A Davidikum

Közel a Betekints nevű mulatókerthez, a Séd folyó egy kellemes völgyében egy díszes emeletes épület impozáns tetőzete válik ki a sziklás hegyek háttéréből. Fallal körülkerített udvara,

³⁷ penzionátus = bennlakásos szálló

³⁸ gráciöz = kecses

tágas gyümölcsös kertje csupa csin és tisztaság. Ez a szép ház a Davidikum, az árvák nevelő-intézete, melyet egy jámbor kanonok, Zsolnay Dávid alapított a század legelső éveiben.

Zsolnay a maga részéről több mint 300.000 forintos alapítvánnyal járult az építendő Árvaház költségeihez, de az alaptőke nagyrésze elpusztult a híres 1811-iki devalváció következtében. De később, különösen Hornyik János és Kolozsváry Sándor jóvoltából, az intézet mégis fölépülhetett, s az 1828. év május 5-én a házat átadhatták a közhasználatnak.

A lefolyt hatvanöt év alatt 618 növendék élvezte az árvaház áldásait.

Az intézetben egyaránt nevelnek fiúkat és leányokat, s a szerint, micsoda tehetséget ismernek föl bennük, választják meg számukra követendő életpályájukat. Sok nemes ügyvéd, vagyonos gazda kanalizta itt gyermekkorában a jó rántott levest, s nem egy becsületes iparos, kit a sors megfosztott a vezetőkéztől, töltötte itt fiatalságának éveit. A kicsiny Twist Olivérek itt egy közös, szerető apára találnak, s az agg Somogyi Mihály, aki 54 évig nevelősködött az intézetben, önérzettel írhatta egy munkájában:

„Jó tudomásom szerint jegyezhetem föl, hogy a Dávid-árvaházból kilépett fiú-növendékek, bármi sorsba s állapotba vezérelte legyen is őket a Gondviselés, a becsületesség ösvényéről - legalább tudtommal - le nem tértek.”

A veszprémiek jól ismerik ezt a szerény kis csapatot, mely nyáron szürkés, télen jól bélélt, kék ruhában mássza a vár meredek földjárójának útjait. Mert a tehetségesebb növendékeket az igazgatóság a gimnáziumi osztályokon is végigvezeti, s reggelenként egész sereg apró kékdíák oszlik szét a különböző osztályokban.

Az intézetet jelenleg Perényi Antal, egy szerény és alaposan képzett férfiú igazgatja, nagy szeretettel és szakértéssel.

Kereskedelem és ipar

A földrajzi tankönyvekben többek között azt olvassuk Veszprém városáról, hogy „Élénk ipart és kereskedést űző város”. Ha meggondoljuk, hogy ezt a jellemzést a jó Ribáry bácsi 333 magyar városra alkalmazza, tán nem lesz fölösleges Veszprém ipari és kereskedelmi viszonyait kissé bővebben fejtegetni.

Mint a magyar vidéki városok legnagyobb része Veszprém is, különösen a gabonában és nyersterményekben bír nagyobb kereskedelmi jelentőséggel.

Veszprém még néhány évtized előtt a dunántúli gabonakereskedés egyik jelentékeny központja volt, de a déli vasút, majd a simontornyai vonal kiépítése által, sokat veszített jelentőségéből.

Ennek az utóbbi vonalnak tulajdonítható, hogy Veszprémmegye Kanaánja a búzatermő Mezőföld ma már nem a híres veszprémi hetivásárookra szállítja termékeit.

Az eleséget szállító szekérkaraván ma már sokkal szerényebben tartja bevonulását a poros Vásártérre. A jobb időkben a mezőföldi érces, nehéz búza volt a gabonapiac királya, ma a bakonyi demokrata árpa grasszál a Vásártéren.

Bakonyi sváb termelése és mi több, müncheni bajor sváb issza meg a levét, a mennyiben az itteni gabonakereskedők nagyban liferálják³⁹ a bakonyi árpát Németországba, úgy mondják, hogy ebből készül a legkitűnőbb bajor sör.

A pénteki hetivásárok alkalmával még mindig elég élénk a gabonapiac.

Az aratás után való átlagos behozatal hetenkint 40-50 waggon, ez a mennyiség azonban a következő aratásig 4-5 waggonig csappan.

A nagy Vásártért környező épületek legnagyobb részben gabonaraktárak; de a város e részének ma igen szomorú a képe. Ez épületek háromnegyedrésze romokban hever.

Borpiac is volt Veszprémben néhány év előtt, melyre nemkevésbé voltunk büszkék.

Az a kicsiny, szemmel alig látható fereg, a filloxera elpusztította a közelfekvő balatonmelléki szőlők legnagyobb részét s megértük, sajnos mit sohsem hittünk volna, hogy a felső-eörsi pógár, uram bocsá - vizet iszik.

A hajdani borpiacot, mint a jelzőtábláról látjuk, „Kopácsy-tér”-nek keresztelt el a magisztrátus. Valószínű, hogy a puritán városi tanács nem enged hivatalosan „borpiacnak” titulálni egy olyan boldog emlékezetű teret, a hol manapság tűzifát árulnak a vámosiak.

Szerencsére még terem egy kis jó bor a Balaton zalai és somogyi partjain, miért is Veszprém még mindig jelentékeny piaca a balatonmelléki boroknak. A nagy Deutsch G. Sándor-féle pincéken még nem látszik meg a filloxera pusztítása, s ez a kitűnő cég a messze stájer földet és Ausztria örökös tartományait még mindig elegendő borral látja el.

A belforgalom a lakosság számához képest igen élénk, a mi főleg annak tulajdonítható, hogy a város lakosai közt túlnyomó az intelligens elem. A belvárosi Fő-utcán és Városház-téren nagyobbára modern berendezésű szép üzleteket látni. A fő-utca balfelén végighúzódó üzletsor pláne egész fővárosias jellegű.

Csupa faragott, díszes portalek, csinos kirakatok. Ha az ember esténként a főpiacon sétál, nem is kell több egy csekély lokálpatriotizmusnál, hogy magunkat a Váci-utca-ba képzeljük.

Ezen a soron van a szép Krausz-féle könyvkereskedés, a veszprémi diplomaták találkozási helye. Az esti kaszinózás egy része itt folyik le, az akut kérdéseket itt beszéli meg az értelmiség. A cég most komolyan foglalkozik azzal a tervvel, hogy fekete kávéval és csibukkal is szolgáljon a vendégeinek.

Bármily különösen is tetszik, volt már arra is eset, hogy egyik-másik anekdotázó úr könyvet is vásárolt ebben a könyvkereskedésben.

A firma megalapítója, az öreg Krausz Ármin, hírneves ember Veszprémben. Ő honosította meg itt a Kneipp-kurát s a worishofeni páterrel direkt levelezésben áll. Nem rajta múlik, hogy a főpiac sétálói még mindig nem járnak mezítláb a gyalogút kőkockáin.

A hosszú utcában szembe tűnik a Ruttner-féle vas és fűszer-üzlet.

Tulajdonosa a tekintélyes mosonyi Ruttner Sándor, ki nemrégén kapta ő felségétől a nemességet, a főgimnázium kibővítése körül szerzett érdemeiért. A mellett, hogy mintaszerű kereskedő, a társadalmi ügyek iránt is van ideje érdeklődni.

Ő az igazgatója a régi veszprémi Takarékpénztárnak.

³⁹ liferál = szállít

Szomszédja Esterhay Ferenc szintén tekintélyes fűszerkereskedő, ki az új megyei Takarékpénztárnál foglal el hasonló díszes állást.

A feleségükkel sétáló férjek a Nay Mór és fiai céget kerülik el gondosan, mely a Lipót- vagy Belváros bármelyik utcájában is számot tenne.

Úgy a kereskedő-, mint az iparos-osztály a közügyek iránt rendkívül érdeklődik s ennek köszönhető, hogy a lakosságnak e két érdemes része a közügyekben a vezérszerepet foglalja el.

Így például Rosenthal Nándor gabonakereskedőt, ki egyszersmind városi pénzügyi tanácsosi állást foglalt el. Ő a város elismert financierja,⁴⁰ ki a fogyasztási adók célszerű reformálása által jelentékeny jövedelmet biztosított a városnak.

Balogh Károly, Benkő István, Suly Ede, Fehér Sándor, Holles Ferenc tekintélyes, intelligens iparosok, kik mint városi tanácsosok a közügyeket buzgalommal és sikeresen szolgálják.

Weisz Elek, terménykereskedő szintén városi tanácsos, aki jelenleg a cselédügy rendezésén buzgólkodik.

Van Veszprémben néhány reménnyel bízható gyár, melyek közül a Ligeti-testvérek pokróc- és posztógyárát illeti meg az elsőség.

A gyár a Séd-folyó kies völgyében épült. Hatalmas turbinák fogják fel a nagy esésű hegyi patak erejét s mozgásba hozzák az összes modern belső gépeket, az óriási szövőszékeket, melyek a hosszú emeleti termekben ide-oda gördülnek, szöve a végtelen pokrócokat s az úgynevezett halina-posztót.

A szabadi-utca végén mindjárt szembe tűnik a Brunner-féle cementgyár-telep tarka fedélzete.

A nagyszabású gyár Brunner Lőrinc építőmester tulajdona, szolid gyártmányai, fedéllemezei iránt igen nagy a kereslet. A tűzkárosult építkezőknek most nagyrészt ő szállítja a cement-fedéllemezeket, mert az építészeti bizottság dicséretes rendelkezése folytán az újjáépülendő házakat fazsindellyel, náddal, vagy szalmával fedni a legszigorúbban tiltva van.

A Rothhauser-féle olajgyár, a Stoll-féle kékfestő gyár szintén csak tekintélyt szereznek a veszprémi iparnak.

A malomipar igen tekintélyes Veszprémben, s bár gőzmalom nincsen itt, de a sebes Séd patak partján sorban épült malmok, nagyjából modern gépezetekkel örletnek. Az itteni liszt minősége megfelel a gőzmalmi produktumoknak, éppen csak a legfinomabb fajtájúakat nem képesek vízerővel előállítani.

A céhrendszer idejében a kisipar igen virágzó volt Veszprémben. Szűrszabói, csizmadiai és csapómesterei messze földön híresek valának. A régi céhek régi dicsőségét máig is hirdetik a székesegyházban elhelyezett, szebbnél szebb selyem-brokát, arannyal kihímzett céh-zászlók.

Hűségesen viselik még mindig aranyos felirataikat, Az becsületes csizmadia-céh, Az érdemes szűrszabó céh stb.

A szűrszabó, akár a királytigris, kihaló faj. Még egyet-kettőt lehet látni a Cigánydombon, de azért jóformán egészen kipusztul ez a szép mesterség, pedig a tulipántos veszprémi szűr még a népdalokban is meg van örökítve.

A csizmadia-mesterség ma is virágzik még Veszprémben, s a derék atyamesterek legtöbbje a Cserháton és Jeruzsálem-hegyen dolgozik a kaptafával.

⁴⁰ financier = bankár, pénzügyi szakember

Becsületes polgárok mindannyian, még mindig a régi ambícióval folytatják nemes mester-ségüket.

A fazekas és kályhás mesterembereket leginkább a Temetőhegyen találjuk.

Mesterük Pflf András már számos kitüntetést kapott ízléses kályháíért, s bizonyos, hogy ő a kölni dómot is lemintázza jóra való cserépkályha alakjában.

Nem is volna ez a rovat teljes, ha végül a hazai ipar veszprémi specialitásait: a csutorásokat föl nem említénők.

A kulacs, veszprémiesen mondva csutora itt készül Veszprém-ben.

Nagy kár, hogy a civilizáció, ezt a fura alakú, takaros faedényt teljesen kiszorítja a használat-ból. A János gazdák ma már klázliból⁴¹ isznak, - ha van mit.

De nem is használatra, hanem szobadísznek készíti a kulacsokat Lipták Ferenc, akiben igazán egy nagy mintázó művész veszett el.

Faragványokkal díszített csutorái valóságos műremeknek.

Sokat lehetne még írni a veszprémi csapómesterekről, a bakonyi faszerszámkészítőkről is, de hát mint a veszprémi csizmadia helyesen mondja:

- Előbb-utóbb mindenki fiának fájrántot kell csinálni.

Nyári délutánok

Június közepétől augusztus végeig Veszprém jóformán üres, a meleg ünnepi napok délután-ján.

A nagy városok híresek a nyári kirándulásaikról, de oly tömegeket (persze a lakosság számá-hoz arányosan) sem Budapest, sem Bécs nem bocsát ki magából a zöldbe, mint az a kicsiny, bakonymenti városka.

A kávéházak félhomályában senki. A violaszín és purpurvörös billiárdgolyók nyugodtan alusznak a fiókokban, a pincérek versenyt bóbiskolnak velük. Az egyik sarokban két magános úr mélabúsan tartliz, a kártyák koppanása erős viszhangot ver az egész boltíves helyiségben. A tűzlegény bágyadtan dől le a nagy vízkondérok szomszédságába, Rákóczy Ferencz és Széchényi István mintha behunynák a szemüket a megsárgult, fali képeken. Csak nagy dongók zummognak a füstös plafond körül, s sűrű látogatásokkal tisztelegnek a kassza fehér cukor-adagai fölött. Az újságokat senkisésem veszi kézbe, elhagyatva, föl-vágatlanul függenek le a fogasokról.

Az utcákon ebéd után nagy a sürgés-forgás. A város huszonnégy fiakkere és az összes magánfogatok permánenciába lépnek. A kocsi hátulján és a kocsis mellett ülőhelyen rengeteg szénakötegek feküsznek. Nagy, fátyolos szalmakalapok, szürke porköponyegek jelennek meg a kapualjakban, apró úrfiak sikoltozva kapaszkodnak föl a kocsis mellé. Miska vagy Gyuri erőlyesen közibük csördít a lovaknak, s a vén, ernyős hintó merész kanyarulással fordul be a Szabadi utca irányába.

⁴¹ klázli = üvegpohár

Veszprém intelligens lakosságának több mint a fele a Balaton mellett tölti a nyári vasárnapok délutánjait. Füred alig van ide másfél órányira, Almádi még ennyire sincs. A balaton-füredi vendégek ilyenkor nagylelkűleg lemondanak a fürdőhely minden közteréről, mert vasárnap a veszprémi kirándulók foglalják le ősidők óta az egész fürdőt.

A kávéház terrasze-án veszprémi asszonyok csevegnek, vígan szürcsölve a fagylaltot. Mindannyi fenéig élvezi a fürdői élet gyönyörűségeit, kritizál, kaczag, jókedvű fejbiccentéseket vált az otthoni ismerősökkel. A Balaton kék hullámai közt hat felé alig lubickol más, mint csupa veszprémi kiránduló, s míg egészségesen, jókedvűen mártogatják meg magukat a tó langyos vizében, kedélyesen diskurálnak egy-egy ismerősükkel, aki künn, a jégtörők körül úszik, nagy viaszkosvásznon kalapjával. A budapesti bankárnékat, az alföldi gentry asszonyokat vígan beszélgető veszprémi asszonyságok váltják föl, s a férfi-uszodákban át-át kiabálnak egymáshoz a lubickoló vendégek:

- Milyen a víz?

- Pompás. Egy kissé rengesse magát, csináljon mesterséges hullámtörést...

Itt, a vízben, beszélük meg az estéli terveket, s egy-egy körszakállas alispán (akiben, ha felöltözött, valami jóképű fűszerkereskedőt ismerünk föl) az ugródeszkáról hangosan interpellálja meg a szomszédját, aki fűgén szeli a habokat:

- Hová megyünk vacsorázni?...

A szép balatoni korzót ők töltik be, a cigány nekik muzsikál, a vendéglő asztalait ők foglalják el, mikor a vacsora ideje érkezik. Esznek lazacot, fűcánt (a mihez odahaza ritkán jut az ember), ifjúi hévvel vesznek részt a tombolázásban és bizalmas hangon diskurálnak a felszolgáló pincérekkel. Természetes, hogy a benszülöttet adják, és fűfűfűfű csípőtetnek, mikor az idegen fürdővendégekről van szó. A fizető pincért nem is hívják Jeannak vagy Albertnek, hanem rendesen megtitkálják, a becsületes polgári nevén:

- Fizetni, jűjön csak Mellinger úr!...

Tíz felé eltűnnek a kocsilámpák a homályos országutakon, s a Füred rendes vendégei ismét birtokukba veszik a megostromolt területet.

Almádi, a veszprémiek speciális fürdőhelye, szintén zsűfolva van az ünnepnapok délutánján. Itt nem kellenek annyira a drága toilette-ek, s a nők, férfiak vegyest fürödnek a Balaton sekély vizében. Később seregestűl várják Baross-t, a csinos balatoni gűzűst, mely 2-300-ig terjedű számban hozza át Füredről a vendégeket. Az almádi aréná-ban, mely költséget és áldozatot nem kimélve épűlt föl 23 forintnyi összeggűl (a ponyva ennyibe kerűlt) rendes szűni előadásokat tartanak, s a jelesebb művészeket szűnni nem akaró tapsvihar helyett egy-egy jól szelelű brittánnikával kínálják meg, persze nyűlt jelenet közben. A művész ilyenkor néhány másodpercre félbehagyja az alakítást, s csak miután a szivarját meggyűjtotta, folytatja tovább a párbeszédet. A kellemetlenebb szereplűket minden gűne⁴² nélkül kikűldik, s a hazafiasabb mondásokra tust huzatnak a cigányokkal. Ha néha jobb darab kerűl színre, egy-egy felvonást szűvesen megismételtetnek.

A vendéglűben néha táncra kerekednek esténként, a férfiak kugliznak. A lelkesűltebb csárdás közben nem tartozik ritkaságszámba egy-egy lendűletes felkűszűntű.

⁴² gűne = feszűlyezettség, elfogódottság

Veszprémtől félórányira van a kis Pét, az államvasutak nyári állomáshelye, ahova vasárnaponként Veszprém, Székes-Fehérvár, Várpalota tömegestől ontja a kirándulókat. A sárga, emeletes sörház árnyékos udvarán palotai trombitások fújnak ex abrupto⁴³ szebbnél-szebb nótákat, s a tánc a fesztelenségig kedélyessé válik. Itt van egy kitűnő hegyi-forrás fürdő (a legmagasabb nyáron sem több 16 foknál) egy gyönyörű völgy, melyet a Séd patak szeli át, s a zöld pázsiton nagy vajaskenyér-ozsonnákat rendez egy-egy kirándult família. De tíz óra után, mikor a kanyarodónál a vasúti vonal vérvörös lámpái megcsillannak, egyszerre üressé válik az egész kiránduló tanya.

Veszprémnek magának nem igen van sok kiránduló helye, a néhai Győre-kertet, ahol a gyerekek zászlókkal vonultak ki a majálisra, néhány év előtt bezárták. A ribizke-bokrok piros gyümölcsét itt senki sem szedi most. Annál vígabb és zajosabb a Betekints-kert, melynek stratégiai tekintetben van kiváló fontossága, minthogy a honvéd zászlóaljok összes tagjai, freitertől⁴⁴ lefelé, itt töltik a vasárnap délutánt. A kert homokos tisztásán lankadatlan tánc folyik a késő esti óráig, s a derék honvédek oly önföláldozással ápolják a hadsereg és polgárság közt fennálló jó viszont, a mi szinte megható. A köröskörül elhelyezett, téglavörös asztalok mellett egy-egy intelligensebb család gyönyörködik az erőteljes táncmulatságban, s a fal mellett levő versenypályán a Bakonbíró sűrűen vágja el magát. A szalámi, a sárga Grojersajt, a sóba áztatott sonkaszeletek nagy tömegben fogynak itt, s az ászoksör sikerült kísérleteket tett, hogy cseppfolyós jellemét a tiszteletreméltóbb pépszerű állapotr konvertálja. A csorba tányérokön szép cifrára kifaragott vajasszeletek kínálják magukat kokettül az éhező emberiségnek.

Valamivel távolabb esik a kiskuti csárda, egy rombadőlt barátkolostor szomszédjában, ahol most a csapláros tart rossz hordókat és felhasábolt tűzifát. Ide már kevesebben jönnek, mert az út a városból huszonöt-harmincz percebe került. Pedig a vidék gyönyörű; távolról a csatári hegyek látszanak ide, közelébb a Sashegy, a Gulyadomb magas orma. Ezek a hegyek mindenestre kisebbek valamivel a Mont Blanc-nál, de azért Kecskeméten minden valószínűség szerint havas-számba mennének.

A kiskuti-csárdába csak Veszprém legnagyobb gyaloglói merészkednek, akik hosszú turista útjuk után itt pihennek meg egy pohárka somlyai mellett. Ha esetleg szerencsájük van, nem tartozik a abszolút lehetetlenségek közé, hogy valami harapnivalót is kapjanak.

A vasúti állomás kis erdeje szintén megtelik vasárnaponként vendégekkel. Ebben az erdőben már csak ritkaságszámba megy az oroszán, de egy-egy sütkérező dadát még itt-ott lehet találni benne.

Tizenegy felé megint itthon van az egész város, a hazatérő kocsikban dalolnak, a széna-kötegek eltűnnek a kociülésről. Éjfél tájban már zsúfolva vannak a kávéházak és lelkes hazafiak tremolázó baritonhangon biztatják közös apánkat, Kossuth Lajost, hogy ne sírjon.

⁴³ ex abrupto = rögtönözve

⁴⁴ freiter = örvezető

Éjjeli élet

Veszprém kicsiny város, de éjjeli élete sok nagy városénál élénkebb. Orfeumok nincsenek falai közt, s a művészetnek azt az ágát alig is képviseli más, mint egy-egy Tirolból, Karinthiából ideszakadt dalos társaság, mely bárgyú kétértelműségekkel mulattatja néha a kávéházi közönséget; de Veszprém elég gazdag ahhoz, hogy legalább korhelykedési tekintetben, önmagából merítse az anyagot. Úgyszólván alig van éjjel, hogy egyik-másik kávéházban ne hullatnák le a rezgő nyárfa levelét, s ne tennék ki az udvarra a jól ismert holttestet, melyet nincsen senki, aki végig sirasson.

Tízig, tizenegyig minden kávéház szolid; becsületes családapák folytatnak furfangos politikát a dupla nyolccsal, s a dominó-kövek vígan csattognak a fehér márvány asztalokon. Ugyanazon kompániák játsszák, ugyanazokkal a jelszavakkal, ugyanazon nóták és dúdolások kíséretében. A kinek az előtte ülő oly követ rak eléje, melyből csak kisszámú példányok fölött rendelkezik, ravaszul hangoztatja:

- Legyen szerencsém! Akár holnapig!...

A dupla-követ rendesen ilyen kijelentés kíséri:

- Nincs okom, hogy megváltoztassam.

Egy fűszeres barátunk állandóan a Radetzky indulót fújja, ha az utolsó követől megszabadul, egy másik katonai szignált fúj, ha a dupla nyolcast szerencsésen elhelyezheti. De ezek a társaságok pontosan föloszlanak tíz után, s a hölgyek, a kik itt, a tisztességes kávéházakban nagy számmal hallgatják a zenét, szintén búcsút vesznek ilyenkor.

Minő más formája van ilyenkor az egész füstös helyiségnek! A fekete gérokkokat⁴⁵ tisztos iparos zubbonyok váltják föl, s a grogok fölött kísértetiesen úszik egy citromszelet a lángoló spiritusz közepette. A Cserhát, a Hosszú-utca, a Jeruzsálemhegy derék iparosai egyszerre feltűnnek a horizonton, s hangos parolázástól, célirányos politikától viszhangoznak a kávéház boltívei. Egy-egy derék iparoslegény órákat vesz a karambolázás⁴⁶ művészetében a törvényszék és a vármegye díjnok uraitól, s bizonyos ügyességgel böki a tekintélyesebb folytonossági hiányokat a billiárd zöld asztalára. Itt-ott az önkéntes tűzoltók sárgasávos egyensípkája látható, a zöld megyei hajdúk jóakarattal bólogatnak az urasági kocsisok körültekintő fejtegetéseire. Az iparosok nagy tisztességtudással kínálják az ismerősöket a saját feketejükből és sörükből és halálos sértés számba megy, ha valaki a felajánlott poharat ki nem issza. A sarokban egy polgártárs kétségbeesett kísérleteket tesz, hogy az elveszett hangját föltaalja, de ezt hamarosan csöndre intik, mert az arany-ifjúság is itt mulat egy félreeső asztal mellett.

Az arany-ifjúság mulat! Micsoda gyönyörűséggel hempergetik meg magukat a cigány szomorú nótáiban, szemükre húzott, fajdtollas vadászkalappal, lobogó szerelemmel szívekben. Mert az aranyifjúság kivétel nélkül szerelmes, és többnyire boldogtalan is mert oh, minő boldogság boldogtalanak lenni a cigány egy-egy szomorú nótája mellett! Néha durrognak a pezsgők és a megyei hajdú kalaplevéve köszönti a tekintetes fiatal urakat, akik jó szívvel kínálják meg a cukros szódavízből.

⁴⁵ gérokk = térdig érő szűk fekete kabát, szalonkabát

⁴⁶ karambolozás = a biliárdjáték egy változata

Természetes, hogy mindenkinek meg van a maga nótája, melyre telekkönyvileg elsőséget jegyeztetett, és a többi lojalitással búsul a pajtása kiválasztott népdalán. Itt még nem ritkaság a ketté tépett ötös, bár a cigányprímás igazi gentry, aki párisi divat szerint öltözködik, s ebédután egy partie piquet-re⁴⁷ ül le a kávéház játékasztalai mellé.

A farsangi saison éjjeli élete jó részben az, új Méhészegylet piaci helyiségébe koncentrálódott, ahol többnyire vígan hangzott a hegedű és módosan, illemtudással cifrázta a fuvola és a klárinét. A méhek ugyan alig állottak vérbeli rokonságban a Sajó kutyával, melyet az egyesületben éjjelenként sűrűen emlegettek, de a jó kedélyű emberek kénytelenek voltak elismerni, hogy a kis méhek hangos barátai derék és ragyogó kedvű úri emberek, akik a patriarkális mulatásban sem állanak hátrább, mint a Dzierzen-féle kaptárok kezelésében. Az egyesületnek különben nyaranta csinos kertje van a Séd-folyó mellett, ahol a méhek gondos nevelésén kívül a kuglizást is feltűnő eredménnyel művelik.

A korcsmák (bár a rendőri záróra itt is csak írott malaszt) nem igen vannak nyitva éjjelen túl, bár a Kancler, a Johann, a Hindler mindig bővelkednek vendégekben. Ha valahol jó bort mérnek, hamarosan híre kél az egész terjedelmes városban. Fájdalom, ez dolog nem örvendetes jelenség Veszprémben, ahol pár év előtt csak az utasok meséiből ismerték a rossz bor hírét.

Egy-egy külvárosi kávéházban még chambre séparée-k⁴⁸ is vannak és a vidámabb legények előszeretettel csámpéroznak.⁴⁹ A kaszirnő-kultusz nem igen van meg túlságosan, aminek gyakorlott pszichologusok abban lelik a magyarázatát, hogy k. u. k. katonaság nem állomásoz Veszprémben. Néhol tisztos matronák foglalják el a kasszabeli trónt, másutt legfeljebb a körszakállas kávéssal pajkoskodhatnak a jókedvű, fiatal urak.

Veszprém még nem pártolt el véglegesen a romantikától, amennyiben az éjjeli zenék itt még mindig tekintélyes helyet foglalnak el az udvarlói kellékes tárban. A szép Micik, Klárik, Margitok ablaka alatt gyakorta megcsendül a prímás síró hegedűje, s a lebecsátott függönyön belül, mint egy hirtelen villámlás, lobban föl a meggyújtott gyufa lángja. A rendőrség, mely elég poétikus, nem akadályozza meg a szerelmi vallomásoknak ezt az ősapáink által oly előszeretettel kultivált módját, s a városi hajdú maga is meghatva hallgatja az utca-sarokról az érzelmes nótát, mely lágyan, édesen olvad bele az ezüstös nyári éjszaka csöndjébe...

A cigányok elvonulnak, a szerelmes úr is nyugalomra tér, s csak ő, a kötelességtudó városi hajdú botorkál tovább is az utcákon, hogy a szunnyadó rend fölött őrködjék. Csak mikor a hajnali vonatot váró omnibusz csöngője lehallatszik a Palotai-utca végéből, hajtja le ő is nyugalomra a fejét, a rendőri őrszoba vaságyára. A város ébred már, a vajás, tejfölös asszonyok sietve rójják végig a poros országutakat. A kis szatócsboltok is kinyitják ajtaikat, a pékműhelyekből friss süteményszag árad ki az utcára. A boltok bádogtábláin aranyosan csillog vissza a fölkelő nap vörös-sárga fényessége.

⁴⁷ piquet (pikét) = francia kártyajáték

⁴⁸ chambre séparée = elkülönített fülke

⁴⁹ csámpéroznak (campíroz) = táboroz

Jótekonyság

A szegény veszprémiek, akik most, fájdalom, nagyon is rá vannak utalva az egész ország jótekonyságára, önmaguk igazán sok áldozatot hoznak a szegény emberek érdekében. A Veszprémi Jótekonny Nőegyesület, melynek élén a főispán felesége, gróf Esterházy Mórinné, született Stockau Paula grófnő áll, szerény vagyonához képest valóban sokat tesz, hogy a város szegényeit gyámolítsa. Minthogy a főispánné nem lakik Veszprémben, az aktív működés oroszlánrészé itt főképpen Véghely Dezsőné, az alispánné illeti meg, aki nemcsak kitűnően reprezentál, de mindenütt személyesen ott van, ahol gyors és hathatós segítségről van szó. Ahol az alispánné szép, szőke feje láthatóvá lesz, legyen szó közvacsoráról, megyei bálról avagy szegény gyermekek fölruházásáról, a siker mindenütt egészen biztosra vehető.

Az egyesületnek alig van húszezer forintnyi vagyona, de ezzel a csekély összeggel annyit tesz, mintha százezernél is több volna. Ebben Günther Antal megyei főszámvevőnek, aki itt a titkár boldog szerepét betölti, szintén jelentékeny része van.

Az izraelita Nőegyesület még sokszorta szegényebb, majd negyven éves fennállása után sincs több ötezer forintjánál. De csodálatos, a sok szegény család kérvénye mindig kedvezően intéződik el s ide is, oda is kerül egy kis jó szívvel adott segítség. A gyűlések a jólelkű Weisz Elekné elnökle alatt folynak le, akinek helyettese Kadelburg Emilné; nemcsak a legszebb, de a legjobb asszonyok egyike. A titkár dr. Réthy Ede, aki oly buzgalommal végzi az írásbeli teendőket, mintha miniszteri fizetéssel jutalmaznák a fáradságát.

A zsidó iskola vizsgaterme egy-egy késő őszi délután rendszeren megtelik szép asszonyokkal, komoly urakkal, akiknek háta mögött egy egész bolti raktár van meleg téli kabátokból, shawlokból,⁵⁰ jó, bélelt téli cipőkből, csinos, színes barchent⁵¹ szoknyácskákból. Nem telik bele félóra és ez a nagy raktár az utolsó darabig lábra kel. Egy arasznyi szónok szép beszédet intéz a jó nénikhez és bácsikhoz, akik meghatva adják át nekik a sok meleg ruhát, mellyel a jószívű emberek a szegény szülők gondját leveszik. Ez a Krajcár-egyesület hivatása. A tagok összes kötelezettsége annyiból áll, hogy hetenkint egy krajcárt fizetnek s ezekből az összegyűlt krajcárkákból kerül ki az a pompás bolt, melyből a jó gyermekek ruházkodnak. E nemes intézmény élén Deutsch S. Sándorné áll, egy disztigvált és köztiszteltben álló úrnő, aki napokig járja ősz idején a kereskedéseket, hogy a sok pompás holmit összegyűjtse.

Az iparos- és kereskedő-ifjaknak szintén megvan a maguk segítő egyesülete, mely vagyoni viszonyaihoz mérten igyekszik jó szolgálatot tenni az egyesület szegényebb tagjainak.

Az ev. ref. leányiskola szegény növendékeit egy külön egyesület segíyezi, melynek elnöke: özv. Zombath Istvánné úrnő, titkára Száz Ferenc, a református tanító. Sok kicsike kéz imádkozik ő érettük is, mert már nem egy könnyet töröltek föl nemes és könyörületes szívükkal...

⁵⁰ shawlokból (shawl) = sál

⁵¹ barchent = pamutszövet

Egyesületek

Itt is, mint minden vidéki városban, a Kaszinók zöld asztalai mellé koncentrálódik a férfiak egész társadalmi élete, s az a nevezetes esemény, mikor a solo-volátot a járásbíró megkontrázta, legalább is akkora fontosságú, mint az orosz cár hadüzenete, vagy a legújabb egyházpolitikai események. Egy-egy kitünőbb tarokkista hosszú évek múlva is pontosan elmondja a régi partiek állásait, s a kártyák kiosztására éppen úgy emlékezik, akár arra a nevezetes napra, mikor az elsőszülött fia megszületett.

A Nemzeti Kaszinó, melynek élén gróf Esterházy Mór, a főispán áll, a vacsora előtti órákban telik meg színültig, s a békén olvasgató öreg urak számát nagy mértékben túlhaladják a fiatalabb elemek, kik a Pique-dámá-nak és a Carreau Bub-nak szentelik szabad idejük javát. Tisztek, hivatalnokok, papok, az arany-ifjúság és a galambősz öreg urak itt találkoznak össze napról-napra, s a bálon, melyet a Kaszinó, jelmezen vagy jelmez nélkül, minden farsangon rendezni szokott, Veszprém összes szép asszonyai és szép leányai ott vannak. A Kaszinó tágas termével az utóbbi években a megyeház díszes nagy terme konkurrál a legsikeresebben. Ez egy valóságos ki redut,⁵² márvány-oszlopokkal, pompás menyezettel, galériákkal. Az elitz-bálok javarészt itt tartják most.

A Nemzeti Kaszinó intéző alelnöke Köves János törvényszéki bíró, a legzamatosabb észjárás és a legszebb baritonhang tulajdonosa az egész terjedelmes vármegyében.

Ebben az évben ünnepelte meg ötven éves fennállásának jubileumát a város legrégebbi kaszinója, a Polgári Társaskör, a melyet többnyire a kereskedői osztály látogat, de elnöki székén évek óta Véghely Dezső ül, a vármegye alispánja. Ebéd után vígan csattognak itt a dominókók, heves tartlizók, nyugodt piquet játszó urak, tarokkot űző arisztokraták itt folytatnak egymással vérengző és engesztelhetetlen háborút. A jó Dunszt bácsi, a kaszinó egykori elnöke, mosolyogva szemléli az aranyrámás keretből az alatta nyüzsgő elevenséget s talán ő is akkor mosolyog a legjobban, mikor egy-egy becsületes lisztkereskedő ismeretlen nyelven fejezi ki a fölött való nagy örömét, hogy a négy ász, vagy a kvárt király béla szerencsésen beütött. A becsületes lisztkereskedő, a ki a negyedik királyt ilyen módon üdvözlí:

- Uzsár de purpure!

Senki sem érti ezt, ő sem, de mindegy, a kifejezés akceptálva van s már idegen kártyázók is használni kezdik néha-néha a vita hevében és izgalmában.

A kaszinó téli teaestélyei híresek, a könyvtáralap minden farsangon szép összeggel gyarapodik. A legutóbbi jubileum alkalmából a Társaskör Wekerlét is dísztagjául választotta többek közt s a miniszterelnök vendégül látta házában az egész fölrandult küldöttséget. A kaszinóban ma is sokat beszélnek arról a kedélyes tónusról, mely a miniszterelnök ebédjét oly kedvessé és rózsássá tette.

Nem szabad megfeledkezni a Korcsolya-egyesület-ről, mely legutóbb, mióta Rainprecht Antalt, a püspök jószágkormányzóját elnökül választotta, rohamosan fölvirágzott. A püspök kertjében épült szép üveges csarnokból muffos mamák gyönyörködve nézik, a hogy a kivilágított pályán valóságos karnevali ünnepet rendeznek a szebbnél-szebb korcsolyázó kisasszonyok. Rainprechtéknek igazán sokat köszönhet az egyesület, a tavalyi közvacsorát és jelmezestélyt, melynek jövedelméből az alaptőke nagyrésze kikerült, kizárólag ők rendezték a

⁵² redut = bálterem

saját családi körükben. A szellemes Rainprechtné és szép unokahúga, Rainprecht Lujza kisasszony, három napig sütöttek-főztek, hogy a sok vendéget minden jókkal elláthassák.

A Torna-egyesület-nek dr. Óváry Ferenc országgyűlési képviselő az elnöke, ugyanaz, a ki az Önkéntes Tűzoltóság-nak is az élén áll. A legutóbbi nagy tűzvész alkalmával nemcsak szép emeletes háza égett le, de több helyütt jelentékeny testi sérüléseket is szenvedett. Mindenki méltánylattal említi, mennyit tett ez alkalommal a szegény kárvallottak érdekében.

A temetőhegyi Népkör-ön kívül van még több iparos- és kereskedelmi-egyesület, melyek a maguk körében mindent megtesznek arra nézve, hogy kitűzött hivatásukat betöltsék.

Színház és zene

A mi a műízlést illeti, e tekintetben Veszprém városa bár nem áll az elsők közt, de anyagi és társadalmi viszonyaihoz képest mégis eléggé istápolta mindenkor a művészeteket.

A városnak színháza nincs, de azért minden évben jönnek oda színészek s előadásait a „Korona” vendéglő nagytermében tartják. Állandó színházra ez idő szerint még nincs remény.

A színházigazgatóknak újabban nincs okuk megbánni, ha társulatukkal egy-két hónapi időtartamra Veszprémbe jönnek.

Ezelőtt 10-15 évvel azonban gyakran megtörtént, hogy a publikum színpártoló heve rövid kitartás után a 0 fok felé hanyatlott. Ekkor az igazgatókat rendesen Tamássy József és Szigethy Imre, a város jeles szülöttjei rántották ki a bajból.

Európai híru zeneművész nem igen vetődik a Bakony e vidékére, melyről a külföldiek sokan azt hiszik, hogy itt a Patkó Pisták, Milfaitok s Bogár Imrék zsvány bandái még most is élnek és uralkodnak.

Pedig bátran jöhetnének, ha egyébért nem, hát elismerésül azért, hogy Veszprém a művészet világának nem egy kitűnőséget adott.

Itt született Auer Lipót, a nagyhíru hegedűművész, Joachim után a legelsők egyike. Ez idő szerint Szt.-Péterváron van, mint orosz udvari hegedűművész s operaházi igazgató.

Itt született Ridley Kohne, a kitűnő magyar zeneszerző, a pesti Nemzeti színháznak egykori solo-hegedűse, ki a pesti konzervatórium felsőbb kiművelési osztályának mintegy harminc éven át rendes tanára volt.

Itt éltek s haltak meg a század elején Ruzicska, Csermák, kiket a külföld kevésbbé ismer, miután ők abban az időben mint zeneszerzők, úgyszólván kizárólag a magyar klasszikus zenét kultiválták, s e téren a legmagasabb színvonalon állottak, miről örökbecsű szerzeményeik ma is tanúságot tehetnek.

Csermák sírjára Veszprém város közönsége elismerése s hazafias tisztelete jeléül díszes emlékkövet is állíttatott a városi temetőben, melynek leleplezése 1881. évi június 6-án nagy ünnepélyességgel ment végbe. Pongrácz Dániel árvaszéki elnök volt az ünnepi szónok, aki Csermák hanyatott életét s annak a magyar zene iránt táplált rendkívüli szeretetét színesen és szépen ecsetelte.

A síremlék felirata a következő:

CSERMÁK ANTAL
ZENESZERZŐ

†1822.

NYUGTALAN ÉLET UTÁN E SÍR
NYUGALMA ÖLELJEN!

DALT HAGYTÁL ÖRÖKÜL S DAL
ÖRÖKÍTI NEVED.

EMELTETETT A VÁROS POLGÁRAI ÁLTAL.
1879.

Érdekes megtudni, micsoda körülmények közt került Veszprémbe e század egyik leghíresebb magyar zeneszerzője, a kinek életrajzi adatait még mai nap is titokzatos homály fedi.

Csermák, kiről Eötvös Károly is olyan szépen emlékezett meg a minap a képviselőházban a magyar zene ügyében legújabbán mondott beszédében, 1810-15. év körül vetődött Veszprémbe, még pedig rendkívül elzüllött állapotban. Öltözéke egy zöld frakk, rongyos posztósapka, még rongyosabb nyári nadrág s egy pár lyukas, szakadt cipőből állt, melyből lábujjai is kilátszottak.

A püspöki székesegyház akkori karnagya, Ruzicska felismervén benne a zenei genialitást, pártfogásába vette s utóbb barátjául fogadta. Csermák Antal, ki magát Anton G. Csermák Edler von Luyd et Ronhaus néven nevezte a hagyományok szerint, Csehországban 1771-dik évben született s állítólag egy magyar főúrnak egy cseh főrangú hölgytől származott természetes fia volt.

Első mestere Mozart volt, kinek kezei alatt a zeneművészet titkait még úgyszólván gyermekkorában alaposan megismerte s megtanulta.

Tizennyolc éves korában már oly magas színvonalon állott művészete, hogy Bécsben hegedűjátékával még a legmagasabb köröket is elragadta, meghódította, ugyanígy, hogy az akkori francia nagykövet őt minden áron Párisba akarta vinni, azonban a fényes ajánlatot gróf Illésházy István egy szavára visszautasította. 1798. év telén Pozsonyba jött s ott karnagyi állást foglalt.

Így került Csermák Magyarországra. Később Pesten telepedett meg s kötött ismeretséget Amade gróffal, valamint a Grassalkovich, Károlyi, Esterházy, Barkóczy és Pálffy családokkal.

Ekkor életét már egészen a magyar zenének szentelte. 1799. évben írta a legelső nagyobb szabású magyar zeneművét, melyet Bihari 1808-ik évben a királyné koronázása alkalmával játszott, s melynek Koronázási nóta volt a címe.

Egymást követték ezután remek szerzeményei, melyekkel az egész országot meghódította.

Később beleszeretett egy gazdag budai polgár leányába, kit nőül is kért.

Házassági ajánlata azonban visszautasított, s sértett büszkesége és sajgó bánatos szíve az örülés szélére vitték.

Így lett bolyongóvá, s eme lelki és szívbeli bajai közepette került Veszprémbe, melyet barátságos és vendégszerető népével igen megszeretett s itt némi enyhülést is talált. Itt is halt meg a század első negyedében.

Régi szokás, hogy halottak napján a veszprémiek felkeresik s feldíszítik sírját, s Kiss Jancsi jeles cigányzenekara eljátszik sírjánál néhány darabot a régi Csermák-féle zeneszerzeményekből.

A veszprémi székesegyházi zenekar régi jó hírnevéhez képest ma is fennáll. Tagjai közt ma is van említésre méltó több zeneszerző, így például Körmendy József, kinek zeneszerzeményeit sokfelé ismerik. Talán ő az egyetlen kompozitőr, aki üres óráiban - sörméréssel foglalkozik. A sör minden alkalommal oly kitűnő nála, hogy szinte fájdalmasan esik eldönteni, melyek minőségében nagyobb?

A zenekar ez idei karnagya, Mátray László, szintén jeles zenei tehetség, aki már az operetteírás terén is tett biztató kísérleteket.

E városban zeneegyesület is van most alakulóban; az egyesület Kruspér Pál kir.főmérnököt választotta meg elnökül. Az egyesület már fel is terjesztette alapszabályait a belügyminisztériumhoz, megerősítés végett.

A honvédek

Veszprém a m. kir. székesfehérvári 17-ik honvéd gyalogezred 3-ik és 4-ik zászlóaljának állomáshelye. A 3-ik zászlóalj, melynek parancsnoka Reichsegg-i lovag Gerstenberger János, a napokban hagyta el a várost, hogy állomására: Kőszegre vonuljon be. A 4-ik pedig, a melynek élén az általánosan kedvelt Flammenberg Brenner Jarosláv vezérkari őrnagy áll, (a ki egyúttal honvéd állomás-parancsnok is) legújabbán a Kopácsy-féle fiók-laktanyában van elhelyezve.

Az állomáson az 55. és 56. népfőlkelő járás nyilvántartó tisztjein: Kutrovich Sándor századoson és Szita Béla főhadnagyon kívül 22-24 tiszt, 2 hadapród-tiszthelyettes és mintegy 300 főnyi legénység tartózkodik. Itt állomásozik ezen kívül a VI. csendőr kerülethez tartozó csendőr-szárny is, melynek Szányi Árpád hadnagy a parancsnoka.

A tisztikar a polgársággal nemcsak teljes egyetértésben, hanem igazán benső baráti viszonyban él. Ha lehetne, a minapi tűz még növelte volna ezt a meleg, baráti bensőséget. A derék honvédek annyi áldozatkészséggel vettek részt a mentés munkájában, hogy a veszprémiek még ma is meghatva beszélnek róla. A veszprémi garnizonból⁵³ nem igen kívánczik el egyik sem, a miben oroszlánrésze van az egyöntetű társadalmi életnek. Mert a szolgálati viszonyok nem egészen kellemesek, a mennyiben a katonaságnak nincs alkalmas gyakorlótere. A jelenlegi gyakorlótér az új kaszárnyától mintegy fél órányira esik és míg odaér a csapat, egyszer lejtőn kell lesietnie, egyszer meg dombnak kapaszkodnia. Terjedelemben egyébként nemcsak 2 zászlóaljnak, de egész ezred, sőt dandár harc-gyakorlatának is megfelelő, de poros és kavicsos, mely utóbbi körülmény sok bakkancstalpba kerül az államnak. A gyakorlótértől nyugatra eső Csatárhegy és az északra fekvő Papodhegy és Tobánhegy felől majdnem az egész éven át tartó erős szél nagyon kellemetlen a gyakorlóknak. Katonai szempontból csupán azzal az előnnyel bír a tér, hogy váltakozó felületű terep lévén, a katonát jobban lehet a terep felhasználására kioktatni. Egyik - az Alföldről idekerült - tiszt meg is jegyezte a város fekvésére és a gyakorlótérre vonatkozólag:

- Biz' ez görbe egy ország; itt még a völgyben is hegy van.

⁵³ garnizon = helyőrségi laktanya

Mióta a felsőnek nevezett s hivatalos nyelven fióklaktanyának címzett kaszárnnyába Mars fiai bevonultak, úgy megélénkült a város, mintha egy újabb zászlóaljjal szaporodott volna. A gyakorlótérre a Megyeház-, Fő-, Hosszú- és Csorda-utcán át masíroz a legénység. Eleinte ugyan a valamivel rövidebb úton, az angol kisasszonyok zárdája előtt vonultak ki, de miután a dobpergés, meg a trombita harsogás zajára rendesen még a zárda ablakai is megnyíltak és kibukkantak rajta a növendékek aranyos fejecskéi, a főnöknő megkereste az állomásparancsnokságot, hogy legyen szíves - más úton masíroztatni a bakákat. Az állomásparancsnok természetesen eleget tett a méltányos kívánságnak.

A tisztikar általános kedveltségének különben a tisztek egyéniségében van a magyarázata. A veszprémi állomás víg, intelligens, művelt tisztekben bővelkedik. A jelenleg ott tartózkodók egyik kimagasló és rövid idő alatt az intelligenciának teljes szeretetét kiérdemelt alakja Bene János százados, a kit csak „Bene kapitány”-nak nevez a (saját szavával élve) „civilizáció”. Sok hölgy sóhajtott már így: „be kár, hogy már - nős!”

A népszerűségben Bene kapitány után gróf Csáky Gábor hadnagy következik, nemcsak mivel gyalogos gróf, hanem, mert a legkedvesebb cimbora és ő a multságok főrendezője.

A nős tisztek majdnem kivétel nélkül nyílt házat tartanak, élükön az állomásparancsnoknéval, aki tősgyökeres-fiatal magyar menyecske, Szász Károly ref. Püspök húga. Gyakran látnak vendégeket a nős századosok is: Udvardy, Weisz, Faragó és Nemesszeghy.

Egyszóval Veszprémet szereti a katonaság és a veszprémiek szeretik a katonákat. Nemcsak a tiszteket, hanem a derék közhonvédeket is. Sok kackiás leány szíve dobban meg a vörös nadrág láttára, de mikor azt hallja, hogy a jövő héten már kék lesz a hivatalos szín, csakhamar elfeledi a vöröset és új reményekkel tekint a kék jövő elé.

Pénzüntézetek

Veszprém kereskedelme éppen nem mondható élénknek, de Takarékpénztára, mely az ország egyik legelső pénzüntézete volt, élénkség dolgában az egész országban a harmadik. Magában jelzálog-kölcsönökben négy-öt milliónyi forgalmat csinál egyetlen esztendő alatt s részvényei csaknem olyan emelkedést tüntetnek föl, mint az ország első intézetének, a Hazai Takarékpénztárnak papírai.

Az intézet évi forgalma túlhaladja az öt milliót s a hitel, melyet élvez, korlátlan. Nemcsak Veszprémmegye, de az egész Dunántúl a kliensei közé tartozik. Főüzletágai: a jelzálog- és váltókölcsönök. Az intézet élén hosszú idők óta mosoni Ruttner Sándor áll mint elnök és Plosszer István, mint igazgató. A takarékpénztár vezetése szinte a túlságig szolid és megbízható. Seefranz József, a könyvvezető és Hets Ferenc, a pénztáros nagy szorgalommal és sikeres igyekezettel végzik az adminisztratív teendőket, míg Szabó Imre, Veszprémmegye országgyűlési képviselője, az ügyészi teendőket látja el, kollégája, Keserü Elek segítségével. A választmányban a város minden számottevő tagja képviselve van.

Tavaly alakult meg az új Veszprémmegyei Takarékpénztár, egyezer darab száz forintos részvény után 100.000 forint alaptőkével. Alapítói többnyire jómódú kereskedők s az intézet élén Rédey Gyula kanonok és Esterhay Ferenc igazgató állanak. Első, alig hat hónapos zárszám-adása máris tisztességes üzleti eredményt mutathatott ki. Az új intézetnek egészen modern az üzletköre s agilitása máris kellemes feltűnést keltett a környéken. Develly Róbert, a könyvelő, a fiatal, genialis Suly László, az intézet pénztárosa, a nyolc igazgató, köztük oly pénzügyi

szakértők, mint Deutsch Izidor, Margalit Ignác, Szalatkay István, Krausz József: minden szabad idejüket arra fordítják, hogy az új intézet részvényei csakhamar utolérjék a régiek árfolyamát.

Van Veszprémben két kisebb Segélyegyesület, melyek betétüzletekkel és kisebb váltókölcönökkel foglalkoznak. Részvényeseik száma évről-évre nő és az osztalék, melyet a részvények után fizetnek, eléggé tekintélyes.

KÖZIGAZGATÁS - TISZTÚJÍTÁS

A képviselő-testület gyűléseiről

XVIII. törvénycikk a községek rendezéséről.

(Részlet)

Magyarország városainak és községeinek közigazgatási szervezetét, a képviselő-testület közgyűléseken való részvételét az 1871. XVIII. Tcz. 60, 61, 62 § az alábbiak szerint szabályozza.

60.§ A közgyűléseken az előjáróság tagjai közül csak a polgármester, bíró, jegyző, rendőrkapitány, tanácsnok, ügyész, árvaszéki ülnök, pénztárnok, számvevő, közgyám, orvos és mérnök bír szavazattal, és mindegyik csak olyan ügyekben, melyek által személyileg érdekelve nincs.

A többi tisztviselők a közgyűléseken felszólalhatnak, s ha felhivatnak, felszólalni kötelesek is, de szavazattal csak azon esetben bírnak, ha a képviselő-testületnek különben is tagjai.

61.§ A gyűlést az elnök nyitja meg és zárja be, ő vezeti a tanácskozást és örökdi az ügyrend megtartása fölött.

Jogában és köteletségében áll az elnöknek a csendzavaró hallgatóságot előre bocsátott megintés után a teremből kiutasítani, s a szót a tárgyhöz térésre, s ha attól ismételve eltért, vagy az illedelmet sértene, rendre utasítani, s ha ez nem használna, a szót tőle azon tárgyan megvonni.

A kérdést szavazatra az elnök teszi fel.

Szavazás előtt a kérdés megállapításához a tagoknak szólni jogukban áll, véleménykülönbség esetében a többség határozata dönt.

A szavazatok a szólók szerint vétetnek számba, de ha 5 tag kívánja, vagy ha a községi törzsvagyon elidegenítéséről, megterheléséről, terhes szerződések kötéséről és községi kölcsönről van szó, az elnök a névszerinti szavazást elrendelni mindig köteles.

62.§ A ki a tanácskozás méltóságát vagy a gyűlés tagjait sértő kifejezéssel él, s azt rögtön vissza nem vonja, a gyűlés által a fellebbezés kizárásával kis és nagy községekben 15 frtig, - rendezett tanácsú városokban 50 frtig terjedhető s közigazgatási úton behajtható bírságra büntetethetik.

A bírság a szegények pénztárába fizetendő. Ha széksértés megtorlása indítványoztatott, elsőbben a felett kell szavazni, hogy a vádlott büntetendő-e, azután a bírság mennyisége fölött.

Egy lépéssel előbbre

Veszprém, 1897. június 26.

A közigazgatási reform keretébe tartozó munkálatok közül a városokra vonatkozó törvénytervezet lát először napvilágot. E héten, szerdán tette közzé a belügyminisztérium az erről készített, 216§-ból álló törvényjavaslatot. Egész kis kódex, mely úgy a törvényhatósági joggal felruházott, mint a rendezett tanácsú városok viszonyait felöleli.

Rokonszenvesen üdvözljük a belügyminisztérium kiváló szakelőadója, dr. Fascho-Moys miniszteri tanácsos által készített tervezetet, anélkül, hogy arra a túlmerész vállalkozásra ragadtatnánk magunkat, hogy arról már első, futólagos átolvasás után érdemlegesen nyilatkozunk. De nem lévén politikai lap, ezután is csupán társadalmi s a magyar nemzeti kultúra szempontjából fogunk hozzászólni s addig is, midőn egyelőre csak csoportosítva ismertetjük, üdvözljük a városi törvény tervezetét, amely talán végre egy új kor hajnalát nyitja meg a civilizáció e mostoha gyermekeire, a magyar félváros-, félfalu-féle községi ekzisztenciákra nézve is.

A javaslat szerint kivétel nélkül minden város 1. Gyakorolja a törvény korlátai közt az önkormányzat jogait és teljesíti annak kötelességeit; 2. teljesíti az állam által reáruházott hatáskörben az állami közigazgatás feladatait, mely minőségben egyszersmind mint elsőfokú politikai hatóság működik. Lesznek rendezett tanácsú és törvényhatósági joggal felruházott városok. Az utóbbiak a fenti két pontban felsorolt hatáskörön felül foglalkozhatnak egyéb közérdekű, sőt politikai ügyekkel is, azokat megvitathatják, azokra nézve megállapodásaikat kifejezhetik, a többi törvényhatóságokkal és a kormánnyal közölhetik és kérvény alakjában a törvényhozás bármelyik házához közvetlenül felterjeszthetik.

Önkormányzati jogánál fogva minden város

1. saját belügyeiben önállóan intézkedik, határoz és szabályrendeleteket alkot;
2. határozatait és szabályrendeleteit saját közegei által hajtatja végre;
3. hivatalnokait a megállapított kivétellel választja;
4. az önkormányzat és közigazgatás költségeit megállapítja;
5. ezen költségek fedezetéről korlátai közt gondoskodik;
6. gondoskodik a városi utak, utcák, terek, hidak elkészítéséről és fenntartásáról, valamint a városi utakon és vizeken a közlekedés biztonságáról és kényelméről;
7. intézkedik vízvezetékek, csatornázások és más községi intézmények s berendezések létesítése iránt;
8. felállítja a törvényben meghatározott községi iskolákat, óvodákat s más nevelő-intézeteket s mindezekre, valamint általában az általa fenntartott tanintézetekre és szakiskolákra törvényszerű befolyást gyakorol;
9. kezeli a szegényügyet s gondoskodik a községi jótékonyági intézetekről;
10. kezeli a helyi rendészetet és
11. gyakorolja a gyámhatóságot.

A javaslatban általában azon elv vonul keresztül, hogy a városok e két fajtája lehetőleg ugyanazonos szervezettel bírjon. Igen érdekesek a városi lakosok jogairól és kötelességeiről szóló fejezetek. A községi illetőség és a települési jogosultságra vonatkozó szabályok határozottabbak és czélszerűbbek, mint a mostaniak.

A városi képviselőtestület alakítása is ugyanazonos szabályok alá esik a városok mind a két fajtájában. Tulajdonképpen a törvényhatósági bizottság elnevezés is megszűnt és csak a „városi képviselőtestület” elnevezés járja. A javaslat a következő rendelkezéseket tartalmazza:

A város önkormányzati ügyeit ellátja:

1. a képviselőtestület;
2. a polgármester;
3. a tanács;
4. az árvaszék.

A képviselőtestület tagjai választás után nyerik megbízásukat. Városunk 30 tagú képviselőtestületet választ.

A tagok felerésze a város területén legtöbb egyenes államadót fizető, választható városi polgárok közül, másik felerésze az összes megválasztható városi polgárok sorából választatik. Választási joggal a város polgárai bírnak.

Rendezett tanácsú városokban a polgárokon kívül még választási joggal bírnak: a) polgári jog élvezetében álló özvegyek vagy polgártól törvényesen elvált nők; b) polgár után maradt, legalább 20 éves hajadonok; c) jogi személyek, testületek, intézetek, társulatok és bejegyzett cégek; ha mindezek (a-c) a város területén oly fekvő vagyonnal bírnak, amely után legalább annyi adót fizetnek, amennyi az országos képviselőválasztási jegyzékbe való fölvételre jogot ad.

A választás a legtöbb adót fizetők közül, valamint az összes választók sorából választandó képviselőtestületi tagokra egyszerre történik. A választók igazolványuk felmutatása mellett adják be előbb a legtöbb adót fizetők közül, azután az összes választók sorából választandók neveit tartalmazó szavazatlapjaikat.

Ez tehát újítás, hogy a virilisták közül is választanak. A polgármester megválasztása törvényhatósági joggal felruházott városokban királyi megerősítés alá esik; rendezett tanácsú városokban a belügyminiszter jóváhagyását igényli.

A városi tanács a város végrehajtó közege úgy az önkormányzat körében, mint az állami közigazgatás terén; egyszersmind az elsőfokú politikai közigazgatási hatóság a város területén.

A városi tanácsnak tagjai:

- a) polgármesteren, mint elnökön kívül az alpolgármester, amennyiben ezen állás szervezve van (100. §-);
- b) a díjazott tanácsnokok, kik közé a városi rendőrkapitány (főkapitány), a városi orvos (főorvos) és a városi mérnök (főmérnök) is tartozik;
- c) a díjtalan tanácsnokok;
- d) a városi jegyző (főjegyző);
- e) a tiszti ügyész (főügyész).

Minden város képviselőtestülete saját kebeléből, kijelölés nélkül, egyébként a többi tisztviselők választására megállapított módon, annyi díjtalan tanácsnokot választ, ahány díjazott tanácsnokkal a tanács bír.

A tanács egyes ügyosztályokra oszlik.

Minden ügyosztály élén egy díjazott tanácsnok mint rendes előadó áll.

A rendőri ügyek előadója a rendőrkapitány (főkapitány), a közegészségügyi ügyosztály vezetője: a városi orvos (főorvos), az építészeti ügyosztályé; a városi mérnök (főmérnök), amennyiben mérnöki állás szervezte van.

Apa és fiú, após és vő, fivérek, valamint első ízi sógorok a tanács tagjai egyidejűleg nem lehetnek.

Ha ily viszony a szolgálat folyamában keletkezik, azon tag köteles állásától visszalépni, ki az akadályt előidézte.

Minden városnak legalább is a következő, külön személyekből álló hivatalnokokkal kell bírnia: polgármesterrel, legalább három díjazott tanácsnokkal, egy árvaszéki előadó úlnokkal, jegyzővel, ügyésszel, orvossal, számvevővel, pénztárnokkal, ellenőrrel, állatorvossal és a szükséges számú segéd- és irodai személyzettel. Tízezernél több lakossal bíró városban még külön mérnöki és levéltárnoki állás is szervezendő.

A városi számvevőket a belügyminiszter nevezi ki az állami számvevőségi tisztviselőkre előírt minősítéssel bíró személyek közül.

A városi számvevők állami tisztviselők jellegével bírnak, helyhez kötve nincsenek és a belügyminiszter által a szolgálat igényeihez képest bármikor áthelyezhetők. Fizetésüket, mely egyénekenként évi 1000 forintnál kevesebb nem lehet, az állampénztárból húzzák.

Kik voltak a polétások?

Szakaszmesterek⁵⁴ (polétások): Ebell József⁵⁵ Girisics Sándor, Jákói Dániel és Kiss László.

Közigazgatási szabályrendeletünk 29. §. d) pontjához képest, az adó- és más ügyben kiadványozott iratoknak az illetőkhöz való kihordása, tekintve kézbesítése, a szakaszmesterek kötelessége. Ők teljesítik azonban a tanköteles gyermekek összeírását s a katona beszállásolást is. Midőn házanként való bemondásra van szükség, szakaszmestereink járnak el.

A szakaszmesterek vagy polétások múltjából álljanak itt a következő adatok:

A poléta alatt azon jegyzék értetett, melyben a fizetni köteles egyének, városrész szerint felosztva, összeíratk; de értetett azon czédula, vagy azon bejelentési irat is, melyet a polétás a fizetésre való felszólítás alkalmával az illetőknek kézbesített.⁵⁶

A múlt XVIII. század elején a poléták száma 19-21 között váltakozott és így a polétások száma is annyi volt. Azon változások, melyek a poléták felosztásánál előfordultak, városunk népesedési viszonyaival állván összefüggésben; ez alkalommal, különösen, a polétások foglalkozása körül előfordult főbb mozzanatokra fogunk kiterjeszkedni. A polétások teendője ezen időkorban leginkább, sőt egy időig kizárólag, az adó-ügyekre terjedt ki. A polétások kötelessége volt tehát a rovásos összeírás körül segíteni, a kivetett adót beszédni és a városi pénztárnoknak vagy bírónak átadni.

⁵⁴ A régiebb időben „Fertálmester” nevük is volt; nagyon természetesen azon okból, mert a város fertályokra volt felosztva és mindegyiknek egy-egy városfertály = negyed jutott.

⁵⁵ Ebell József szakaszmester szedi be a városunk házi szegényeinek segélyezésére szolgáló, úgynevezett kolduspénzt is.

⁵⁶ Az 1773-ik évi februárhó 15-én tartott tanácsülés jegyzőkönyvében ezeket olvassuk: „5-to. Prothocollans notarius által referáltattak és mind végig elolvastatván megvizsgáltattak az elkészített árenda-poléták, melyek végével polétások rendeltettek és az jelentett poléták kiosztattak.”

A mi az összeírás körül fölmerült teendőket illeti, ezek polétásainknak sok dolgot adtak. Az összeírásnak ugyanis 23 rovata volt, és ezek kitöltése nagy vigyázattal történhetett. Az ide szükségelt előmunkálatok a polétások kezeiből kerültek ki. Ezen előmunkálatok, igen nehézkes eljárás mellett készülhettek el, s miután polétásaink, úgy szólván, kötelességből szolgáltak, mert fizetésük igen csekély volt, és mert az összeíráshoz szükségelt s csak a helyszínén kitudható adatok összegyűjtése sok akadályba ütközött: polétásainknak az összeírási előmunkálatoknál teljesíteni szokott teendőit, terheseknek méltán jelezhetjük.

A városi levéltárunkban meglevő, legrégibb s az 1718-ik évről szóló ilyen összeírás⁵⁷ rovat-szerű kimutatását ismertetesképpen és előadottaink igazolására ide iktatni szükségesnek láttuk:

Az adózók neve	331	Köles, hajdina, kukoricza	10
Vonós ökör	6	Akó bor ezen vármegyében	445 ^{3/4}
Fejős tehén	100	Más vármegyében termett bor	776 ^{1/2}
Vonós ló	242	Kas méh	6
Meddő tehén, tinó, tulok, csikó 4 fű	23	Falu, vagy polgár malmának	
Tinó, tulok, csikó 3-ad fű	27	jövedelme	1
Öreg sertés-marha	15	Korcsma, mészárszék	1
Öreg juh és kecske	15	Mester-ember jövedelme	85 ^{3/4}
Eszkendős südő és tokló	9	Kereskedés haszna	-
Őszi-tavaszi búzatermés	1091	Haszonvételre kiadott marha	10
Árpa- és rozs-termés	22 ^{1/2}	Kereskedésre vett marha	-
Zab, tönköl	160 ^{1/2}	Más vármegyében tartott marha	10

A polétások teljesítették ezeken kívül azon összeírásokat is, melyeket a vármegye, a vidéki szőlőhegyeken birtokos veszprémi lakosokról készíttetni rendelt.⁵⁸

Az adóbeszedés kötelezettsége volt azonban a fő teendő, melyért tulajdonképpen a polétások választattak. A régi poléták kiterjedése sokkal kisebb volt ugyan,⁵⁹ mint a mostaniaké; de mert az adótörlesztésnek módja oly sokféle volt s ennek nyilvántartása is nagy nehézségekkel járt: a régi polétásoknak az adóbeszedése körül teljesíteni szokott teendői mégis jelentékenyek voltak. Ezen munkájukat azonban e helyen nem ismertetjük; miután az e jelentésünk keretébe tartozható adatokat már fentebb az adó-ügynél előadtuk. A polétások kötelessége volt

⁵⁷ Ezen közleményünk első rovatában az adózók nevei helyett és után, az adózók számát tüntettük ki, miután egy név fölemlítésének értelme alig lett volna, mindnek felsorolása pedig nem ide való. A többi rovat után olvasható számok az adó-alap mennyiségét igazolják. A gabona- és természetnyeműeknél köből értendő.

⁵⁸ Az 1774. évi májushó 21-én tartott tanácsülés jegyzőkönyvében ezeket olvassuk: „2-o. Perczel Fer. Fő-szolgabíró uram parancsolatjából Kastal László eskütt uram, az Szala vármegyei hegyeken levő szőlőknek conscriptióját sürgetvén, minthogy azt a N. Vármegye conscriptiója szerint kívánná véghez vinni, a melyben az házak szanaszét vannak föltéve, következésképpen házanként járni lehetetlen volna, de a városnak feles költségében is esnék a conscriptorok tartása, azért determináltatik, hogy minden polétás a maga polétáját conscribálja és referálja, a mint meg is lett cum effectu.”

⁵⁹ Így p. o. 1718-ban a városi adókötelesek összes száma: 331 volt. Ezek közül az első polétára: 17, - a másodikra: 35, - a harmadikra: 22, - a negyedikre: 20, - az ötödikre: 18, - a hatodikra: 17, - a hetedikre: 13, - a nyolczadikra: 17, - a kilencedikre: 14, - a tizedikre: 16, - a tizenegyedikre: 17, - a tizenkettedikre: 14, - a tizenharmadikra: 15, - a tizennegyedikre: 9, - a tizenötödikre: 15, - a tizenhatodikra: 11, - a tizenhetedikre: 11, - a tizennyolczadikra: 8, - a tizenkilencedikre: 16, - és a huszadikra: 26 adózó esett.

továbbá, annak idejében, a „pipa-portió” beszédese is.⁶⁰ Az adónemű tartozásokon kívül polétásaink szedték az árendát és a plebánus fizetését is.⁶¹ Az árendaszedés végett, úgy látszik, csak 1773-tól fogva választottak külön polétások. A plebánus fizetésének behajtása céljából, külön polétások azonban nem alkalmaztattak.

A polétások kötelessége volt a városi előljáróság választására a városi választó közönséget meghívni és pedig pontosan, vagyis házanként való bemondás útján. Ők rendelték be a lakosságot az összeíráshoz, továbbá a napszámosokat az utcsináláshoz s a földméréshez.

A polétásság viselése olyan kötelesség volt, a mely elől az érdekelt lakosok csak az illető díj lefizetése mellett szabadulhattak. Ezen díj mennyisége változott; így p. o. 1758-ban Kerék Ádám uram 3 forintot fizetett,

Szak János pedig 1761-ben már egy arannyal váltotta meg magát, noha mindkettő betegséges állapotával mentegetődzött. Ha valaki a magyar nyelvet nem bírta; ez ok volt a polétásságtól való szabadulásra, de ennek is fizetni kellett.⁶²

Azon polétás azonban, a ki ezen tisztétől csupán makacskodás miatt akart visszalépni; ennek viselésére esetleg becsukás által is szorítottatott.⁶³

A polétások azon kedvezményben részesültek, hogy az utcsinálás kötelezettségétől mentesek voltak. Ha valaki hivatalos eljárásukban bántalmazta, a tanács a tettest, mint fentebb is említettük (a 102. lapon), szigorúan büntette;⁶⁴ de másrészt ha az adó szedésében restségük

⁶⁰ városi jegyzőkönyvünkben az 1763. évi februárhó 17-én tartott tanácsülés határozatai között ezeket olvassuk: „1-o. Az T. N. Vármegye currentálván, hogy az pipások hova hamarabb, szokás szerint, conscribáltassanak és neveik P. Perceptor uramnak beadattassanak, másképp az reájok esendő obtingens az ordinária cassából fog kihúztatni, azért, hogy tanács uraimék polétánként holnap, holnap után conscribálják és azonnal az polétások az reájuk esendő portiót szedjék s incassálják, determináltatik.”

⁶¹ Az 1780. évi augusztushó 21-én tartott tanácsülés jegyzőkönyvében, egyebek között, ezek is foglaltaknak: „1-o. Fráj József keztyűs-mester iránt ord. Bíró uram referálja, hogy ugyanezen Fráj József mai napon ő kegyelménél nagy dobra fakadva megjelenvén, tiszt. Plebánus úr fizetése iránt neki adatott palétát visszavetette.”

⁶² Városunk tanácsának 1764. évi decemberhó 22-én fölvetett jegyzőkönyvében ezeket olvassuk: „1-o. Pus Xaverius timár az magyar nyelvet éppen nem értvén, hogy mégis az polétásság terhétől teljességgel immunis ne lenne, attól készpénzül az tanács előtt magát örökre megváltotta mai napon.”

⁶³ Az 1779. évi áprilhó 30-án tartott tanácsülés jegyzőkönyvében ezeket olvassuk: „2-o. Kajdi József árenda-polétásságáról több ízben lemondván, sőt a tanács előtt is megátalkodott szókkal magát erőszakosan menteni kívánván, mivel egyáltalában csak azt vallaná, hogy ő, akármit tesz a tanács, a polétásságot föl nem vállalja s a városnak szolgálni nem akar, sőt most is, hogy ötlet annyi ördög vigye el, mennyi betű van a polétán, ha szed egy pénzt is, csak azt vallaná, innen harmad napig tartó árestomra ítéltetik s mivel in malis propositis non esset servanda fides, tovább is polétásnak ismertetik, és rajta hagyatik.”

⁶⁴ Az 1774. évi decemberhó 5-én tartott tanácsülés jegyzőkönyvében ezeket olvassuk: „Fabics Istvánné, hogy az Executort nem tartotta, azért polétássá Vörös János rajta egy garast vett, melyért összeveszvé, minek utána az egymás ellen véghez vitt gyalázásban elmerülvén egymásnak adósak nem maradtak volna, történt, hogy említett Fabics Istvánné azzal meg nem elégednék, hanem az utca-hosszat Vörös Jánosnéval összekapván ismét azt kezdte mocskolni, mondván: már a főkötd-ben is egy garasom van, a kit az a beste-lélek kurafi hunczfut gazember urad vett meg rajtam. A melyet maga sem tagadván Fabics Istvánné, hogy ezután a város szolgáját böcsülni s neki engedelmeskedni tanulna, arestumba vitetik.”

tapasztaltatott, a kemény intés és fenytés nem maradtak el,⁶⁵ sőt, mint 1804-ben történt, a katonai executió tartására ők köteleztettek.⁶⁶ Ha a városi választásra való meghívást rendetlenül teljesítették; „árestommal” leendő büntetésük is kilátásba helyeztetett.⁶⁷

A midőn hivatalos teendőik összeszaporodtak s ezt csak nagyobb fáradtsággal teljesíthették; külön díjazásban is részesültek. Így p. o. 1786-ban, a midőn „sok fáradtságaikat tapasztalván az egész város”, a tanács, „kinek-kinek közölök, még az 50 d. reflexióhoz, 50 dénár” javítást rendelt.

A polétásoknak az adó- és árenda, valamint más egyéb pénzbeli járandóságok behajtása s kezelése körül tapasztalt rendetlenségeit, és visszaéléseit a hatóság szigora azonban nem szüntethette meg.⁶⁸ Ez okból a megye alispánja 1787-ben megtiltotta, hogy az adót, árendát és más egyéb pénzeket a polétások szedjék be.⁶⁹ Az ez irányban tett intézkedéseket azonban itt bővebben nem ismertetjük, miután erről, a 103-105. lapokon, már eléggé részletesen megemlékeztünk.

Nem hallgathatjuk azonban el, hogy az 1787-ben indítványozott „fertyálmester”-intézmény lényegileg azonos volt a polétással, s egyébnek alig tekinthető, mint hogy a nagy számot négyre akarták leszállítani.

Ez azonban nem sikerült, mert a létszám megmaradt még tovább is, nevét pedig a legújabb, sőt a jelen időig megtartotta.

⁶⁵ Az 1776. évi szeptember hó 13-án tartott tanácsülés jegyzőkönyvében ezeket olvassuk: „Nro 4-o. Az Polétások az Ord. Quantum szedésében való röstségeért, holott a város Cassája most is üres, a többi között pedig különösen Szabó Ádám azon nyakasságáért, hogy eő úgy mond szemtől szemben, a maga dolgait a városért el nem mulasztja, ott ülhet az executió, akármit cselekedjék, nem bánja etc, keményen intetnek és fenytetnek.”

⁶⁶ Az 1804. évi júniushó 2-án tartott tanácsülés jegyzőkönyvében ezeket olvassuk: „7-mo. Minek-utánna tapasztaltatnék, hogy az előbbi és mostani polétások nem annyira az adószedésben iparkodnak, mint sem a restáncziáknak bediktálásokban, mely rendetlen és mind a szegény adózó népnek terheltetésével, mind pedig az előjáróknak nem kevés sérelmekkel esik, ezen rendetlenségeknek tehát eltávoztatásokra mai napon végképpen elvégeztetett, hogy ha a polétások szorgalmatos iparkodással az adó-pénzt be nem incassálják és az illető perceptor úrnak legalább 50 forintoként be nem viszik, mind addig, valameddig eleget nem tesznek, az militaris executió nem a szegénységre, hanem a polétásokra, tartások végett, fog rekesztetni.”

⁶⁷ Az 1776. évi novemberhó 2-án tartott tanácsülés jegyzőkönyvében ezeket olvassuk: „Nro 1-o. Városi feő-bíró Szauer János uram összehívattatván és a magistratus eleyben citáltatván mind az polétásokat, panaszolkodik ellenek, miképpen Eő Kegyelme 30-a 8-bris Nro 4-o az következő 31-a 8-bris tartott városi feő-bírósnak restauratiójára az egész városi köznépet rendelte volna összehívatni, azonban a polétások alig egy-néhányat és némelyeket parancsoltak volna a város házához: melyért is félre vettvén minden haszontalan, héjában való mentségek, most ugyan az egyszer keményen intetnek, feddetnek és fenytetnek, egyéb iránt ez más alkalmatossággal is semmit sem használván, mások példájára árestommal büntettetnek.”

⁶⁸ A beszédett adó elsikkasztása miatt, p. o. 1760-ban, pénzbírsággal, sőt a piacon elszenvendő pálcza-ütéssel is büntettetnek.

⁶⁹ Az alispán ezen rendeletének azon jó eredménye mégis lett, hogy a hátralékos polétások szigorú számadás alá vonattak és az úton is tekintélyes összeg került a városi pénztárába. Ezen időről van nyoma annak is, hogy egy „nyavalyás” polétás a számadásra azon kijelentés mellett utasított, hogy „egyéb eránt a nem véltem fogja követni.”

Az eddig előadottak eléggé tanúsítják, hogy a polétások minő teendőkkal bírtak; de tiszta képet nyújtanak az iránt is, hogy elődeinknek a pénzkezelés hiányai miatt, mily sok kellemetlenséggel kellett megküzdeniök. A poléták számának időnként történt összevonását, a város terjedésének és népesedésének ismertetésénél, még bővebben is elő fogjuk ugyan adni; de azon intézkedések közül, melyeket városunk tanácsa, a polétákra és polétásokra nézve, a jelen század folyamába, életbe léptetett, néhány érdekesebbet mégis helyén láttuk itt is röviden fölemlíteni.

Ilyen érdekes intézkedés az 1815. évi ápril hó 8-án hozott határozat. Ekkor ugyanis „mivel a városnak az adószedés tekintetéből lett polétákra való felosztása, a lakosokra nézve idő jártával annyira megváltozott, hogy az szinte zavarodásba lenni tapasztaltatnék, ebből pedig az adó beszedése, a városiaknak a közterhek viselésére való megszólítása, quártélyok kiosztása és több számos tekintetből a városnak és városiaknak szembetűnő kárával megnehezítettett, ezen zürzavaron pedig csak a házaknak sora szerint készítendő s megigazítandó polétákkal lehetne segíteni: annak okáért ez, már a folyó esztendőbeli adó kivetésére nézve, munkába vétetni rendeltetvén, elhatároztatott, hogy a 12 poléták a város természeti fekvéséhez is alkalmaztatandó sor szerint munkáltassanak ki, ezen munkának fundamentomaul pedig mind városi, mind a nemes házak az árendára nézve, mind végre a zsellérek is felróvassanak: melyeknek eszközöltetésére a jegyző-hivatal meg is bízott.”

A polétásság ezen időben is olyan „szokásbeli szolgálat” volt, melynek viselésétől az erre kiszemeltek váltság nélkül nem menekülhettek. Ezen helyhatósági szabály változás alá akkor került, a midőn az 1825. évi szeptember hó 17-én tartott tanácsülés elhatározta, hogy a kőmives-legények, azon okból, mert ezeknek „a munkára messzebb való vidéki helyekre kell menni, hol gyakran egész nyáron által is, gyakrabban pedig több hetekig egy folytában kinn maradnak és e miatt a polétási kötelességeknek teljesítésére alkalmatlanok”; ezen állásra ne választassanak.⁷⁰ Ezen határozatot követte csakhamar azon intézkedés, mely szerint a polétások nemcsak az adót, de 1826-tól fogva az árendát sem szedhették. Teendőjük ezen alkalommal körvonaloztatott s kimondatott, miszerint kötelességük „csak abból fog állani, hogy, a midőn kívántatik, a városi lakosokat adó- vagy árendáiknak behozása végett házan-ként eljárni s azokat rendes bíró, vagy adóvevő úrnak meghagyására avégett beparancsolni, - egyébiránt is az egész várost illető közönséges végzéseket, melyek iránt megbízva lesznek, kinek-kinek tudtára adni, szóval mindazokat a mik ekkorig a polétások által tetettek, ezután is, az egy pénzszedésen kívül, mely ennekutána csak egyedül adóvevői kötelesség lészen, szorgalmasan teljesíteni tartoznak.”

A polétások szolgálati ideje meghatározva nem mindig volt, és még 1830-ban is, a választás alkalmával, az jegyeztetett fel, hogy már hosszabb időn át szolgáltak. Midőn 1834-ben választattak polétások, ezek szolgálati ideje már két esztendőben állapított meg. Ezen gyakorlat érvényben azonban nem sokáig volt, mert ha alkalmas egyénekre találtak, lemondásukig megtartották őket. Azon polétásoknak, a kik újra két évre „önként megmaradtak”, azon kedvezmény biztosított, hogy ha vásárbírói szolgálatra megválasztattak és ettől magokat megváltani óhajtották, a 30 frtnyi váltságdíjból nekik 6 frt helyett 12 frt engedtetett el.

Az 1848/9-iki események után bekövetkezett korszakban a 12 polétás rend szerint alkalmazva volt; ha azonban egyik-másik polétás beteg volt, vagy helye üresedésbe jött, állomásuk bizonyos időig betöltetlen maradt, s addig a többi polétás teljesítette a teendőket. Az 1856/7. évben már hat polétás volt, 60 frt évi fizetéssel. Az 1858. év folyamában a polétásság helyett,

⁷⁰ Ekkor történt, hogy az azon évi szeptember hó 3-án megválasztott Schneider (Szabó) György és Szűcs Ferencz kőmivesek helyébe Stróbel János posztós és Bácskai József fazekas alkalmaztattak.

a veszprémi cs. kir. szolgabíró rendeletéhez képest, négy fertálymesteri állomás rendszerezített. Ezen állomásokra folyamodó azonban nem jelentkezett, s ez okból városunk tanácsa „a hat polétásoknak fertálymesterekké leendő kineveztetését elkerülhetetlen szükségesnek találván”; azon évi augusztushó 18-án határozatilag kijelentette, „miszerint e hat polétásra, fejenként 70 pfrt évi fizetéssel a fertálymesteri kötelességek teljesítése ideiglenesen átruháztassék.” Ezen határozat, ugyanekkor, megerősítés végett, a felsőbb hatósághoz fölterjesztetni rendeltetett. A fertály-mester czim néhány éven át használtatott is; de ismét gyakorlatba jött a régi hagyományos polétás-elnevezés. 1866-ik évben már négy polétás alkalmaztatott, s ezen időtől fogva ezen létszám maradt meg a város rendezéseig, sőt a rendezés alapjául szolgáló szabályrendelet értelmében négy szakasz-mester van jelenleg is. A polétási fizetés változásainak időnként való kitüntetését nem láttuk szükségesnek.

Kik voltak a virilisták?

A vármegyei és Budapest kivételével a városi törvényhatóságokban a bizottság felerészben a törvényhatóság területén legtöbb egyenes államadót fizető állampolgárokból (ún. virilisták), felerészben pedig a választó közönség választottjaiból áll.

A virilisták névjegyzékét évenként az ún. igazoló választmány állítja össze. A virilisták névjegyzékének összeállításánál a férj vagy atya adójába a nő, illetőleg a kiskorú gyermekek adója is beszámítandó, ha a vagyont ő kezeli. A törvényben egyenkint felsorolt okleveles és más értelmiségi egyének adója kétszeresen számít. A névjegyzék ellen tett felszólamlások fölött első fokban az igazoló választmány, fellebbezés esetén másodfokban az ún. állandó bíráló választmány határoz. Ennek a határozata ellen 15 nap alatt panasznak van helye a közigazgatási bírósághoz.

Veszprémváros virilistái

I. Egyes adóval

Veszprémi takarékpénztár 7223 frt 60 kr. Veszprémi káptalan 3954 frt. Betét- és kölcsön közvetítő egylet 1262 frt. 53 kr. Bauer Károly mészáros 1045 frt 63 kr. Ruttner Sándor kereskedő 797 frt 19 kr. Tuszkau Majerné háztulajdonos 729 frt 22 kr. Neu Jakab kereskedő 594 frt 20 kr. Steiner Jónás kereskedő 585 frt 80 kr. Róthauser Sámuel kereskedő, 462 frt 51 kr. Reviczky Ambróné háztulajdonos 456 frt 20 kr. Veisz Elek keresk. 449 frt 76 kr. Kopácsy Árpád orsz. Képv. 434 frt 08 kr. Steiner Móricz keresk. 431 frt 04 kr. Fekete Károly szabó 426 frt 40 kr. Kubay Hubert kávé 408 frt 15 kr. Pillitz Dávid szappanos 393 frt 40 kr. Brukk Sámuel keresk. 368 frt 61 kr. Bauer Sándor mészáros 361 frt 64 kr. Pollitzer Áron keresk. 355 frt 41 kr. Kadelburger Emilné háztulajd. 355 frt 04 kr. Lengyel Sándor zálog, üzlet tulajd. 342 frt 20 kr. Jagasits Mária háztulajd. 340 frt 73 kr. Veisz Henrichné magánzónő 339 frt 49 kr. Veisz V. Mór szállító 325 frt 20 kr. Rosenberg Adolf keresk. 317 frt 59 kr. Hoffman Sámuel keresk. 295 frt 65 kr. ifj. Rápoch Sándor keresk. 293 frt 18 kr. Rotsauser Simonné háztulajd. 284 frt 05 kr. Tauszig Sándor keresk. 277 frt 78 kr.

II. Kétszeres adóval

Báró Hornig Károly m. püspök 3922 frt 34 kr. Cseresnyés Nándor földbirtokos 2628 frt 46 kr. Dr. Halassy Vilmos orvos 1071 frt 26 kr. Sörös Zoltán ügyvéd 1060 frt 82 kr. Szabó Imre ügyvéd 916 frt 10 kr. Paál Dénes kir. Főmérnök 750 frt. Pap Ferencz ügyvéd 712 frt 70 kr.

Rikóty Ede ügyvéd 699 frt. Kenecsey Móricz kir. Közjegyző 667 frt 88 kr. Rainprecht Antal püspöki jószágkormányzó 611 frt 02 kr. Dr. Óváry Ferencz ügyvéd 607 frt 72 kr. Perlaky József orvos 586 frt. Ferenczy Károly gyógyszerész 569 frt 20 kr. Véghely Dezső alispán 548 frt 90 kr. Jánosy Sándor ügyvéd 469 frt 78 kr. Pillitz Benő orvos 447 frt 32 kr. Csolnoky László ügyvéd 443 frt 50 kr. Fischer Manó ügyvéd 402 frt 84 kr. Szili Horváth Pál gyógyszerész 402 frt 44 kr. Plosszer István ügyvéd 398 frt 32 kr. Tallián Lázár püspök 379 frt 60 kr. Pribék István püspök 377 frt 80 kr. Palotay Ferencz kanonok 376 frt 80 kr. Rosos Gyula ispán 363 frt 96 kr. Barcza Kálmán ügyvéd 345 frt 76 kr. Mozgai Antal ügyvéd 343 frt 36 kr. Jánosi Ágoston kanonok 342 frt 78 kr. Kenesey Pongrácz ügyvéd 311 frt 28 kr. Vogronics Antal kanonok 280 frt. Kemenes Ferencz kanonok 274 frt.

Póttagok

I. Egyes adóval

Rothauser Rudolf keresk. 271 frt 10 kr. Gazdák és iparosok hitel-szövetkezete 270 frt III. segélyegylet 259 frt 50 kr. Schvanda háztulajd. 259 frt 08 kr. Müller Mátyásné keresk. 252 frt 83 kr. Nagy József háztulajd. 252 frt 81 kr. Kovács Gyula háztulajd. 248 frt 14 kr.

II. Kétszeres adóval

Dr. Csete Antal ügyvéd 263 frt 50 kr. Pápay Viktor rajztanár 250 frt. Unger Manó ügyvéd 245 frt 52 kr.

Városi közgyűlés

- Saját tudósítónktól -

A június 9-ére egybehívott közgyűlésben hozott határozat értelmében, folyó hó 24-én csütörtökön tartott a város képviselő-testülete ismét egy rendkívüli közgyűlést, mely élénkség tekintetében a korábbi gyűléseket nagyban felülmúlta, ami különben nem is csodálatos, mert a vízdíjak mikénti kivetésének megoldása képezte majdnem egyetlen tárgyát, mely a város minden egyes polgárának nagyon közeli érdekét érinti, s így megjelent, aki csak tehette és a saját legjobb meggyőződése szerint iparkodott hozzászólni a szőnyegen levő fontos tárgyhöz. Így történt azután, hogy ez a rendkívüli közgyűlés reggeli 9 órától déli 12 óráig, délután pedig 3 órától mintegy 1/2 6-ig tartott, melynek lefolyásáról, az indítványokról és az ezekre hozott határozatokról röviden a következőkben számolunk be.

Kováts Imre polgármester az ülést megnyitván, mindennek előtt bejelenteni, hogy a győr-vezsprém-dombóvári h. é. vasút részére segélyül megszavazott 60000 frtot a pesti hazai első takarékpénztár-egyesülettől a tiszti főügyésszel együtt felvette, azt ugyanott további intézkedésig betétként elhelyezte, s az erről szóló elszámolási jegyzéket bemutatta, mely szerint ezen összeg névértékű kötvényekben adatván, 100-ot véve 95^{1/2} frttal váltatott be s így készpénzben az átvett összeg 57300 frt-t tett ki, melyből az első félévi törlesztési részlet, nyugta-bélyeg, bekeblezési illeték, kötvény-bélyeg és értékesítési díj fejében 2234 frt 04 kr. vonatván le, maradt tehát 55064 frt 96 kr., mely betétként lőn elhelyezve.

A közgyűlés ezen kijelentést tudomásul vette, az elszámolási jegyzéket és lerovási könyvet a városi pénztári hivatalnak azzal adta ki, hogy a 60000 frtos kölcsön részlet-törlesztését pontosan teljesítse, a városi tanácsot pedig megbízta, hogy ha majd a vasúti segély kifizetendő

lesz, a 60000 forint és 55064 forint 96 kr. közti 4935 forint 04 kr. különbözeti összeget, a város felügyelete alatt álló valamelyik alapból egyenlítse ki s eljárásáról annak idejében a közgyűlésnek jelentést tegyen.

Ezután következett a vízvezeték használatáról és a vízvezetéki díjakról szóló szabályrendelet ismertetése, a vízvezeték-ügyi bizottság javaslatával együtt, mely szerint a vízvezeték évi üzemköltsége 5584 forint 50 kr. és a vízvezeték kiépítésére kölcsön vett 150000 forint törlesztési hányada 7650 forint, tehát összesen 13234 forint 50 kr., erre és némi tartalék-alap képzésére az évi szükséglet 15000 forintban állapítottatott meg. Ennek fedezésére az intézetek, ipari, tisztasági vizek, öntözött területek, építkezések, lovak, szarvasmarhák stb. czimeken reménylett 3000 forinthez még 12000 forint szükségeltetik, mely összegből levonva az utca-öntözésnél megtakarított 1000 forintot, a még hiányzó 11.000 fortra nézve javasolja a bizottság, hogy ez a házbéradóra vettetnék ki és egyelőre 32%-os kulcs alkalmazásával mint pótdó szedessék be.

Rosenthal Nándor tanácsos ennek ellenében indítványozta, hogy a vízdíjak kivetésénél a férhelyek (szobák, konyhák, üzletek, raktárak, műhelyek) vétessenek alapul, úgy, hogy a kivetés több osztályba sorozás alapján történjék és hogy a házbéradó-alap csakis az 1896. okt. 1-től 1897. decz. 31-ig esedékes vízdíjakra fogadtassék el.

Rainprecht Antal városi képviselő pedig ezen indítványt azzal toldotta meg, hogy a házbéradó-alap az 1898. év végéig terjesztessék ki.

Az erre következett hosszabb eszmecsere után afölött, vajjon a közgyűlés a tárgyalás alatti szabályrendeletet általánosságban elfogadja-e vagy az említett két indítvány közül melyiket teszi magáévá, a kért szavazás elrendeltetvén, felállás által nyert szótöbbséggel a közgyűlés elhatározta, hogy a vízvezeték használatáról s a vízvezetéki díjakról a vízvezeték-ügyi bizottság által tervezett szabályrendeletet a közgyűlés általánosságban elfogadja és kimondja, hogy a házbérjövodelmi-adóra alapított szabályrendeletet csak a f. 1897. év végéig tartja fenn.

Mivel pedig remélhető, hogy a Rosenthal-féle indítvány szerint a költségek arányosabban lesznek megoszthatók, egyúttal megbízta és felkérte a közgyűlés a vízvezetékügyi bizottságot, hogy ezen alapra is készítsen egy munkálatot s azt szabályrendeletbe foglalva oly időben terjessze be, hogy a vízvezetéki költségek az 1898. évre már ezen alapon legyenek kivethetők és beszedhetők.

A szabályrendelet kihirdetése és annak felsőbb helyen leendő jóváhagyásának kieszközlése végett a polgármester megbízott.

A délutáni folytatólagos közgyűlésen, melyen Balogh Károly helyettes polgármester elnökölt, a vízvezetéki szabályrendelet függelékét képező vízvezetéki díjakról előterjesztett szabályzat egyes részleteiben vétett tárgyalás alá, melyet azonban lapunk jövő számában fogunk tüzetesen ismertetni. - Végül a közgyűlés a vízvezetékügyi bizottságnak ezen ügyben teljesített fáradhatatlan munkásságáért köszönetet szavazott.

Közügyülés a városnál

- Saját tudósítóinktól -

Városunk képviselőtestülete rendes őszi közgyűlését folyó hó 7-én kedden tartotta meg és pedig felettébb csekély érdeklődés mellett, amennyiben az előjáráságon kívül, csak kilencz képviselő volt jelen akkor, amidőn Balogh Károly h. polgármester, mint elnök, az ülést megnyitotta, mely szám utóbb mintegy 14-re szaporodott fel, a jövő-menőket nem számítva.

Valóban sajnálatos az a közöny, melylyel a képviselő urak nagyrésze a város közügyei iránt viseltetik; pedig a választások alkalmával török-zúzzák magukat, hogy bejuthassanak a képviselők közé; de ha megválasztattak, legkisebb gondjuk is nagyobb annál, hogy ezen állásukkal járó kötelezettségeiknek meg is feleljenek. Így azután éppen nem valami ritkaság az olyan képviselő, aki három év alatt kétszer sem mutatkozik a közgyűlés termében, legfőlebb, ha választás van, vagy pedig valami skandalumra van kilátás. Nem egyszer történt meg az is, hogy midőn valaminek megszavazása vált szükségessé, a városi rendőr-állomány kevésnek bizonyult a megkívántató számú képviselőknek hamarjában való berendelésére...!

Nagyon helyén volna, ha a folyton távollétükkel tüntető képviselő urakat jegyzékbe vennék és a következő választások alkalmával a választóközönség szorgalmukhoz képest honorálná addig is, míg elérkezik az az idő, midőn a város a tisztelt képviselő urakat becses megjelenésükért busás napi díjakban részeltetheti.

A városházáról

Két, látszólag kisebb jelentőségű ügy volt a legutóbbi városi közgyűlés tárgysorozatán, melyekről múlt számunkban már hoztunk tudósítást; szükségesnek tartjuk azonban, hogy azokra ismét visszatérjünk.

Egyik ezek közül a városi hajdúknak fizetésjavítás iránt beadott folyamodása, melyre tudvalevőleg azt határozták a város atyái, hogy 5 frttal megjavítják a rend őreinek sorsát hónaponként, hogy ne legyenek kénytelenek szegények a piaczi közönségnek, a jólétben úszó henteseknek és az igazságkereső kofáknak a jószívűségéhez fordulni, ha néha-napján jóllakni is óhajtanának.

Bizony illő és humánus cselekedet is volt ez a kis nagylelkűség a mai drágaság és a 20 frtos eddigi fizetések mellett. Bárcsak engedné a város kasszája, hogy valamivel nagyobb lelkűséget lehetne rendőreinkkel szemben tanúsítani.

Azt hisszük a cifra, zsinóros parádé helyett, mit hordanak, egy kissé jobb kenyeret szívesebben fogadnának a hajdúink.

Mert ha megkívánja a város méltósága azt, hogy a hajdúi minél cifrábban öltözködjének, bizonyára sok és nyomós ok szól amellett is, hogy tisztességesen legyenek fizetve. Valamivel jobban, vagy legalább is úgy, mint egy parádés kocsis.

Szinte nehéz hozzászokni, hogy rendőröknek nevezzük a mi hajdúinkat. Panaszkodni sem szeretünk rájuk, hisz egyrészt már únos-üntig panaszkodtunk hiába, másrészt szegények úgy is megteszik, ami tőlük telik.

Csak hogy kevés telik, az a baj.

A legtöbb mesterség ma bizonyos kvalifikációhoz van kötve.

Aki csizmavarrással kívánja az emberi társadalmat szolgálni, annak ki kell mutatnia, hogy megtanulta a maga mesterségét.

Hanem akik a publikum vitális érdekeit, személy- és vagyonbiztonságát szolgálni, a sértések és balesetek bekövetkezését megelőzni, homályos bűnesetek tetteseit kinyomozni a büntető igazságszolgáltatás kezére adni hivatottak, azoktól nem kívánunk semmi, éppen semmi kvalifikációt!

Azoktól nem kérdezzük: kocsis voltál vagy favágó?

Csak ráillik-e a ködmeny, mit elődje levetett, mielőtt végleg elnyűtte volna. Csak azt tekintjük.

Hát jól van ez így?

Hát lehet ily körülmények közt, ilyen őrizet mellett nyugodtan lepihenni ebben a városban éjszakai nyugalomra, mikor tudjuk, hogy a jó Istenen kívül senki sem virraszt fölöttünk? Végig menni az utcán, a piacon, vagy a határban, komoly és indokolt aggály nélkül?

Nem tartani attól, hogy egy sebesen hajtó kocsi kerekei, egy rosszul megerősített bolti czég, megvadult állat, vagy az akadálytalanul tenyésző miazmák és mérges tápszerek fogják okozni nyomorult vesztünket?

Keleti fatalizmussal bírunk valójában, hogy ezeket az állapotokat tűrjük.

Mielőtt a csendőrség megkezdte áldásos tevékenységét, még érthető volt ez a nembánomság.

De most, mikor látjuk, hogy mit lehet és mit kell rendnek tekinteni, a falun, a pusztán vagy a rengeteg belsejében, méltó megütközést kelt az a végtelen elhagyatottság azokon a szigeteken, hol a csendőrség erélyes, komoly, imponáló fellépését nélkülözni vagyunk kénytelenek, t. i.: a városokban.

Miben áll a csendőrség példás ereje?

A katonai fegyelmen és rátermettségen kívül bizonyára leginkább a csendőrök kellő begyakorlásában, kiképzetésében.

Ez pedig nem ördögség.

Ez nem kerül valami nagy pénzáldozatba sem.

Ha a rendőrök felvételét egy bizottságra ruháznák, melynek tagjai közt a városi orvos is ott lenne, hogy megítélje a jelentkezők arravalóságát, csak a legtermészetesebb elővigyázat rendszabályát követnénk.

Van aztán annak az egészséges, ép eszű és szemű városi rendőrnek is bizonyára annyi üres ideje, hogy meghallgasson hetenkint egy pár gyakorlati irányú előadást, arról, hogy tulajdonképpen mi végre is jár hát karddal az oldalán szerte szét ebben a városban.?

Baj persze, hogy rendőr-oktatót, mint az például a fővárosban van, nem találni a mai rendőrségünk állományában.

Nohát ez csak azt bizonyítja, hogy szerezni kell egyet. Csak akad kiszolgált csendőr, vagy rendőr még, ki a kihirdetendő pályázatra reagálni fog.

Próbáljuk meg.

Meg kell próbálnunk, mert az a setét tudatlanság, miben a mi rendőrségünk eviczkél, előbb utóbb valami országos botránynak, vagy helyrehozhatatlan szerencsétlenségnek nyit kaput. Videant consules.

*

A másik tárgy, melyen a közgyűlés hamarosan átesett, a városi bazárnak újabb bérbe adása.

Pedig ennek a bazárnak úgy tudjuk, van egy kis múltja, mit érdemes lett volna, mielőtt az újabb bérbeadásba belementek, kissé megszellőztetni.

Mi megteesszük ezt a szolgálatot abban a reményben, hogy még nem késő a bajt orvosolni.

A Főutca piaci torkolatánál a hetvenes évek elején egy alacsony kis földszintes ház állta el az utat, két részre osztva azt. Mikor eladó lett a kis pékműhely, a város megvette azzal az igen okos, célszerű és üdvös elhatározással, hogy lerontatja, s mivel a gyümölcspiac oly szűk, hogy ember ember hátán jár, tolong ott s a kocsiközlekedés pénteki napon valóságos életveszéllyel jár, a ház fundusát utca és vásártérnek engedi át.

Előbb azonban az épület árát akarták vele lekerestetni. Bolthelyiségeket csináltattak oda, kiadták bérbe s a siker nem is maradt el, mert a ráfordított költség úgy halljuk, az utolsó krajczárig megtérült az árendából.

Az az okos, célszerű és üdvös indok pedig, melynek kivitele végett az egész vállalkozás történt, ma is fent áll, sőt égető szükséggé nötte ki magát az idők folyamán.

A gyümölcs-piacz most is a régi helyén van, a kocsi- és gyalogközlekedés egymást teszik e helyen lehetetlenné, számos elgázolást eredményezve, s a város, mintha elfelejtette volna korábbi bölcs tervét, nem is akar megemlékezni jól kieszelt elhatározásáról.

Az árendásai jól fizetnek, hát a város tovább is ott hagyja terpeszkedni bazárboltjait a közlekedés, a közegészség és közbiztonság határozott veszedelmére.

Csak egy tekintet forgalmunknak e legélénkebb pontjára elég, hogy belássuk, hogy amily bölcs gondolat volt e helyen a piacz kiszélesítése, annyira elítélendő a kicsinyes fiskális szempont, mely az életrevaló tervnek tovább is útját állja.

Forrongás

Veszprém, 1899. február 18.

Ne ijedjen meg a t. olvasó, nem valami forradalomról szól az ének, hanem csak egy kis viczinális forrongásról.

A jövő városi tisztújítás valóságos forrongásba hozta nálunk az ezen dolog iránt érdeklődőket, no meg első sorban azokat, kik eme tisztújításba tényleg be is folynak.

Gyűléseznek, értekezletet tartanak pro és kontra s nem tudnak dűlőre jönni.

Ezt nem is csodáljuk, mert annyi és oly elűtő csoportok származtak nálunk ez ügyben, hogy azokat vajmi nehéz lesz összeegyeztetni.

Minden csoportnak megvannak a saját emberei, másokról tudni sem akar.

Folynak most a kapacitálások s egyúttal a különféle gyanúsítások is.

Mert ilyenek is vannak. Itt is, ott is súgnak-búgnak, de azért eme sottogásoknak még sincs gazdájuk, a mint már az ilyen dolgoknál történni szokott.

Sokan, hogy maguknak előnyös helyzetet teremtsenek, mint ezt halljuk, rég elkövetett hibák aktáival most állanak elő mások rovására.

Ezzel pedig az ellenkezőt érik el.

A hibát takargatni nem szabad, elnézni nem lehet, de most ezzel korteskedni éppen azoknak nem szabad, a kik az általuk kompromittáltakkal együtt hivataloskodtak, mert miért nem szóltak mindjárt, mert azt előbb is tudták, előbb is észre kellett venniök.

Az ilyen kortesfogással nem választanak meg senkit sem.

Ismét mások - mint ezt már múlt számunkban is említettük - oly szubjektív dolgokkal zavarják meg az amúgy is zavart állapotokat, hogy a legnagyobb mértékben megrovandók.

Ezeket mind hallomásból mondjuk; ezt beszélik széltében és hosszában s mi nem teszünk mást, mint csak egyszerűen a hallottakat reprodukáljuk.

Okos, higgadt s körültekintő férfiakra van most szüksége városunknak.

Okos férfiakra, a kik nem hagyják magukat félrevezeteni; higgadtakra, a kik nem az első benyomások alatt állanak és körültekintőkre, a kik úgy intézik e mostani zavaros dolgokat, hogy azokból ne háramolják kár se a város adminisztrációjára, se pedig az adózó polgárokra.

Ugyanis szem előtt kell tartani, hogy városunk lakossága szegény, máris kelleténél jobban van megterhelve. Újabb megterheléseknek nem teheti ki magát, egyszerűen azért, mert nem bírja el.

Az a tisztviselő megérdemli a maga jutalmát, a maga fizetését s okkal-móddal és idővel ebben a kérdésben is előnyösebbek lehetnek az állapotok, a mire törekedni is kell, de lehetetlent ebben sem lehet kívánni.

Ha összehasonlítjuk városunkat a hasonló szegényebb városokkal: büszkén hivatkozhatunk arra, hogy nem riadt vissza sohasem az anyagi áldozatokról. De az ily áldozatok meghozása sem követelhető a végletekig.

Mi szeretnők legjobban, ha ez nem lenne így, de a lehetetlent nem lehet lehetővé tenni, s a létezőre nem mondhatjuk, hogy nem létezik.

Bonyolultak az állapotok nagyon, de azért nem adjuk fel a reményt, hogy vezető férfiaink - a középút arany szabályait tartva szemük előtt - oly megoldási módot találnak, mely az egész városra nézve megnyugtató lesz.

A városi tisztújítás

Veszprém, 1899. február 25.

Csütörtökön megreperálták a városházat. Ezt a kifejezést használjuk, mert csakugyan sokan vannak azok, a kik új emberek a városi adminisztráció terén. Most már elmúltak a választások s - szeretjük hinni - a választás okozta félreértések is.

Üdvözljük az újonnan megválasztottakat, mint olyanokat, a kiktől meg vagyunk győződve, hogy városunk javát mindenkor szemük előtt tartják.

A választógyűlés lefolyása a következő volt.

Napirend előtt Rainprecht Antal szólalt fel, ki igen szépen s minden félreértést eleve kikerülő beszédében örömet fejezte ki a felett, hogy most már az új kormány a béke útjára fog térni, a melynek minden polgár fog örülni, s egyúttal ama nézetének adott kifejezést, hogy a béke fog honolni a városi tanácsterem falai között is. Rainprecht felszólalása után Szabó Imre vette át a szót, a ki rettenetesen lehúzza a Bánffy-kormányt. (Ezt meg kellett jegyeznünk a történeti hűség kedvéért.)

A választás előtt Kováts Imre volt polgármester a következő beszédet intézte a közgyűléshez:

Nagyságos Alispán Úr!

Tekintetes Képviselési Közgyűlés!

Engedjék meg néhány szóval megemlítenem azt, hogy midőn a polgármesteri állást elfogadni szerencsés voltam, a mélyen tisztelt közgyűlés előtt fogadást tettem, hogy a reám ruházott hatáskörben, a törvény tiszteletben tartása mellett egész munkásságomat és tehetségemet Veszprém város érdekei felvirágzásának és polgártársaim jólétének fogom szentelni, és hogy a bennem helyezett megtisztelő bizalomnak minden tekintetben iparkodok megfelelni.

Tekintetes Közgyűlés!

Hogy mennyire teljesítettem ez ünnepélyes fogadást és mennyire sikerült megfelelnem a bennem helyezett bizalomnak, az elsősorban a mélyen tisztelt közgyűlés kegyes elbírálása alá bocsájtom.

Azonban mélyen tisztelt közgyűlés! Lelkiismeretem azt súgja nekem, hogy én tett fogadásomhoz hű maradtam, mert hivatalos állásom nehéz és nem ritkán kényes kötelmeit gyenge erőm s tehetségemhez képest, buzgalommal, hűséggel és egész odaadással teljesíteni törekedtem. Talán sokban csalódhattak polgártársaim mégis, de egyben talán mégsem csalódtak és ez az őszinte, lelkiismeretes és hazafias törekvés, mely bennem nem hiányzott soha.

Fogadja tehát a tekintetes közgyűlés keblem mélyéből fakadt, legőszintébb köszönetemet azon kegyes támogatásért, melyben engemet hivatalos működésem alatt részesíteni kegyes volt, mely nélkül alig lettem s lehettem volna elég képes állásom sokoldalú kötelmeit teljesíteni, melyért ismételve magam és tisztársaim nevében is mélyen érzett hálámat nyilvánítom.

Ezek kijelentése után eddig viselt polgármesteri tisztemet a mélyen tisztelt közgyűlés kezeibe tiszteletteljesen leteszem, oly kérelemmel mégis, hogy csekélységemet kedves jó emlékükből megtartani kegyeskedjenek. Veszprémváros közigazgatásának és árvaszékének pecsétjét pedig elnöklő alispán úr ő nagyságának mély tisztelettel átadom.

A választás alá eső tisztviselők következőképpen lettek megválasztva:

Polgármester:	Szeglethy György.
Ügyész:	Csolnoky László.
Helyettes-polgármester:	Balogh Károly.
Pénztáros:	Fárá Ede.
Számvevő:	Havas Lajos.
Aljegyző:	Hollókker János.
Ellenőr:	Rosenthal Imre.
Közgyám:	Perlaky Gyula.
Kórházigazgató:	Csolnoky Ferencz dr.
Rendőrbiztos:	Dóczy Gábor.
Tanácsosok:	Kubai Hubert, Hollesch Ferencz, Fejes Dániel, Weisz Elek, Suly Ede, Fehér Sándor.

A megválasztott tisztviselők a gyűlés végén letették az alispán kezeibe az esküt.

A választási aktuson az elnöki tisztelet Jánosi Ágoston kanonok és Ferenczy Károly felváltva teljesítették a képviselőtestület megbízásából.

Midőn újólág üdvözöljük az új tisztikart, egyúttal városunk összes lakossága kívánságát jelezzük, hogy Kováts Imre volt polgármestert válassza meg a képviselőtestület - és pedig rövid idő alatt - tiszteletbeli polgármesterré s minthogy benne vagyunk a pénznek kiutalásában, mindenekelőtt emeljék fel Fáró Ede derék pénztárnokunk fizetését. Ez az egész város óhaja, a minek a képviselőtestület minden bizonnyal eleget fog tenni.

Az új polgármester

Szeglethy György megjelenvén a teremben, lelkes éljenzés zúgott föl, melynek csillapultával Szabó Imre elnök szívélyes szavakkal adta tudtára, hogy a képviselőtestület egyhangúlag őt jelölte a polgármesteri székbe, s kérte fogadja el a jelölést.

Szeglethy György némi meghatottsággal kezdett szólni, hangja azonban mind erősebb lett, s fordulatokban gazdag, szépen előadott beszédével nagy hatást keltett. Beszéde így hangzik:

Mélyen tisztelt értekezlet!

Teljes mértékben fel tudom fogni és méltányolni az Önök kitüntető bizalmának egész súlyát és horderejét, midőn engem, mint igénytelen polgártársukat maguk közé fogadni s maguk közt is első helyre ültetni szándékoznak, mely helyet eddig oly népszerű és közbecsülésben álló ember, mint Kovács Imre úr töltött be. Fogadják e keresetlen, az előlegezett bizalomért hálás köszönetemet.

Nem a szónak, inkább a tetteknek vagyok az embere, s ha polgármesterüknek megválasztanak szívvel-lélekkel azon leszek, hogy a belém vetett bizalomra magamat érdemesnek bizonyíthassam.

E nemes város ősi czímerében egy lovas vitéz alakja látható, amint a kép szűk kertéből mintegy kitörni készül. Tegyük félre a heraldikát s fogadjuk el magyarázatul, hogy czímerpajzsunk a haladást hirdeti s értsük meg a kor intő szózatát, mely haladást sürget minden dolgainkban.

Azt mondják ugyan a pessimisták, hogy városunk kedvezőtlen fekvése úgy szólván minden haladásnak ellensége. Ám fogadjuk el ezt mentségül a múltakért, de ne vessük ürügyül a jövőre nézve, hanem inkább azon legyünk, hogy egyesült erővel leküzdjük az akadályokat s teremtsünk egy szebb jövőt szeretett városunknak. Ne feledjük, hogy az erős akarat félsiker.

Azokkal a reformokkal, melyeket én szükségesnek tartok, ezúttal bővebben nem foglalkozhatom. Vannak eszméim a közegészség, közbiztonság és a város gazdaságának emelése stb. körül. Ezekkel azonban most, midőn még városunk anyagi erejét közvetlen tapasztalásból nem ismerem, előállani nem akarok.

Érzem és tudom azonban, hogy nemcsak az adminisztráció, hanem a reformok terén is a teendők oroslánrésze a polgármesterre várakozik.

De hogy a polgármester a hozzáfűzött várakozásoknak megfelelhessen, egy hivatása magaslatán álló tisztikarra s a tanács és képviselőtestület támogatására van elkerülhetetlen szüksége. Az önök bölcsessége, remélem megtalálta, illetőleg meg fogja találni az utat, melyen ezeknek megválasztásában elindulnia kell.

Ami pedig engem illet, tudva van Önök előtt, hogy a közigazgatás terén immár 25 éve működöm s ebből 10 év községi szolgálatra esik.

Jelszavam: munka, becsületesség és igazságszeretet; s e jelszavakhoz minden pártfelekezet és magánérdekre való tekintet nélkül, hű is maradok.

Tisztársaim bennem következetes előzékenységre de egyúttal következetes és igazságos szigorra számíthatnak.

Ami pedig a nagyközönséget illeti, ez az ajtó személyválogatás nélkül minden polgártársam előtt, kinek tanácsra vagy útbaigazításra van szüksége, nyitva áll.

Mert ambíciómat képezi, hogy polgártársaimnak nemcsak tiszteletét, hanem bizalmát és szeretetét is elnyerhessem s ezekből minden akadállyal szemben új erőforrást szerezhessenek városunk fejlesztése s a polgárság jólétének előmozdítása körül rám várakozó nagy feladatomban.

Isten tartsa Veszprém város nemes közönségét s adjon sikert közös törekvéseinknek.

Az éljenezéstől többször félbeszakított beszéd elhangzása után a jelenlevők siettek gratulálni a jelöltnek, mire az értekezlet véget ért.

Városi szervezési szabályzat

A megyei rk. közgyűlés utasította a várost, hogy szervezési szabályzatát dolgozza át.

Ezzel a város adminisztrációjának fejlesztése, mely az új aera egyik kitűzött céljai közé tartozik, ismét egy nagy lépéssel haladt előbbre.

Mert jó adminisztráció jó szabályzat nélkül nem is képzelhető. A szabályzat határozza meg a tisztviselők létszámát, hatáskörét, felelősségét stb. Ha tehát rosszul határozza meg, a legjobb tisztviselő sem segíthet a közigazgatás betegségén, mert megköti képességeit és törekvéseinek útjában áll a hibás szabályzat!

Már pedig Veszprém városának eddigi szabályzata éppen nem tökéletes. Régi alkotás az, mely sehogy sem felel meg a mai kor igényeinek, s egy jó közigazgatás követelményeinek.

Változtatni, átalakítani kell hát és ez most már meg is lesz. A részletek megvitatása idején módunkban lesz majd bővebben hozzászólnunk a kérdéshez; most csak egyre akarjuk az illetékes tényezők figyelmét felhívni jó előre!

A város közigazgatásának helyes, tökéletes voltaért első sorban a polgármester felelős. Ez természetes és helyén való. Minél kevesebbre esik a felelősség, annál könnyebb az ellenőrzés. A vesztett háborúért is csak a vezéreket szokás felelősségre vonni.

De minél kevesebbre esik a felelősség, annál nagyobb annak a súlya is, s másrészt annál több jogot és annál nagyobb hatáskört is föltételez. Ha a polgármestert, mint a város első hivatalnokát, tesszük felelőssé az egész közigazgatásért, akkor adjuk meg neki az első hivatalnokot megillető jogokat és hatáskört is.

A régi szabályzatnak pedig éppen az a legnagyobb hibája, hogy a felelősség is, a hatáskör is erősen decentralizálva van benne. A polgármestert megteszi ugyan a fejének, de egyszersmind detronizálja is, mikor megnyirbálja a jogait, s az egyes tanácsosoknak is megadja az önállólag rendelkező hatáskört.

A régi szabályzatnak most csak erre a nagy hibájára akarjuk fölhívni mindazok figyelmét, akik hivatva lesznek arra, hogy a szabályzat módosítására befolyjanak. Ha ezt az egy nagy hibát kiküszöbölik, már fél-dolgukat elvégezték, mert a többi hiba is nagyobbrészt ebből folyván, ennek eltüntetésével azok is el fognak tűnni.

VESZPRÉM „GIRBE-GURBA” UTCÁI VÁROSRENDEZÉS

Parkierozzuk a városházi telket!

Veszprém, júl. 20.

Van Veszprémvárosának egy drága, gyönyörű üres telke.

Sokat beszéltek e telekről úgy a t. városi tanácsban, mint a minden szép és jó iránt érzékkel bíró körökben.

Tudvalevő dolog a nyilvánosság előtt, hogy e telek a városnak eddig egy krajczár hasznót sem hozott s nem is fog hozni, ha észszerűen fel nem lesz az használva.

Az új városház megvételekor jutott a város birtokába e szép területnek. Azóta itt-ott feltöltögetik, hogy a város piacztérnek szánta azt.

Nagyon kár volna biz ez annak!

Ha már okvetlen más piacztér akar a város, ott van annak a nagy - vásártér. Nincs Veszprémbe erre alkalmasabb hely ennél.

Ha piaczczá teszi a város e szép területét, nem lesz abból semmi haszna, de még köszönet se érte!

Helyesebben cselekszik a város, ha e terület csinosan befásítja, parkieroztatja!

Teremtsen a város, most van alkalom, közsétányt, a város területén!

Építtessen e sétányra kisebbszerű kioszkot. Adja azt haszonbérbe. Vállalkozó lesz akár ezer is. A vállalkozó szerződjön nyári idényre a jóhírű helybeli zenekarral és esténként rendezzen ott hangversenyeket, mint azt a budapesti „Erzsébet”-sétányon teszik.

Meghálálja ezt a közönség; de tán meg is érdemel ily gondoskodást a város részéről!

Nyári mulatságok rendezésére is átengedhetendi a város közönségének s több ily féle célra.

Így felhasználva e területet, a város teljesítette kötelességét úgy a közönséggel, mint a város kasszájával szemben is!

Mert hát a város pénztára nemcsak arra való, hogy abból ki-kivegyünk folyton, hanem arra is, hogy abba, ha lehet, vezessünk forrást is, melyen át oda folyjon be jövedelem is.

Évente, ha e terület befásítva, parkierozva lenne, igen szép összeget jövedelmezne a városnak.

Tegye meg eziránt a t. tanács az első lépést, hogy e terület, mely a legjobb, legszebb helyen, a város közepén, az angolhölgyek és az új városház között fekszik, alakíttassék át nyári közsétánnyá!

Szüksége van erre városunknak nagyon. Mert hát az egy „Plosszer”-sétányon kívül sincs más üdülőhelyünk s ez sem éppen a legrendezettebb és sok kívánnivalót hagy maga után.

Gondolkozzon ezen a t. városi tanács. És helyesen fog cselekedni, ha e teleknek nem csak a közönség kényelmére, de a város kasszája érdekében való parkierozását okvetlen szükségesnek találja.

Találja annak! Így lesz Veszprémvárosának is egy sétánya, melyet a közönség eddig oly nehezen nélkülözött!

Kenderessy

Szűk a városháza

Veszprém városa nem túlságosan nagy, hanem a városháza még aránylag is igen kicsi. Ezt az igazságot nem mi találtuk ki, de idején valónak tartjuk konstatálni, mert eléggé megért már arra, hogy ezen a kényelmetlen igazságon túladjunk.

A legutóbbi tisztújítás bizonyos reformokat már keresztülvitt, még többet azonban csak kilátásba helyezett. S hogy ezek a reformok a maguk üdvös és közhasznú célzatával megvalósuljanak, első sorban rendszeresített tisztviselőkre van szükség, rendszeresített munkakörrel.

De hol van az a tisztviselő, aki lelkiismeretesen és ambícióval végezné munkáját, mikor nincsen annyi helye sem, hogy az íróasztal elé ülhessen, vagy ha van külön szobája, az inkább kóternek való, mint hivatalos helyiségnek. Faköponyegre még lehet jó verset írni, de sötét lukakban, egymás hátán szorongva nem lehet egy város közigazgatását jól vezetni.

Az anyakönyvvezetőnek nincs külön helyisége. Betettek számára egy asztalt a tanácsterembe, s akárhányszor megesik, hogy ugyanabban a teremben, ahol a tanács tagjai vitatkoznak a csatornázás és szemétfuvarozás kérdése fölött, a másik sarokban meghatott pár rebegi el az állam képviselője előtt a boldogító igent.

Nos, ez tűrhetetlen és következményeiben igen káros hatású állapot. Mert ennek a polgári esketési szertartásnak éppen olyan ünnepélyesnek kell lennie, mint az egyházinak. Az ünnepélyességet, az illúziót pedig csak külsőségek adhatják meg. És kell is, hogy megadják, különben az állam tekintélye szenved sérelmet, ami megint nagy baj.

De nincsen helyisége a tiszti orvosnak, az aljegyzőnek és a számvevőnek sem. Pedig különösen ez utóbbinak a munkája nagyon fontos. Számokkal dolgozik, s ezek a számok a város anyagi jólétével, vagyonával vannak összefüggésben.

Az adóügyi hivatal helyiségei olyanok, hogy jobbat, célszerűbbet képzelni sem lehetne már - börtönnek. A rendőrkapitány, akinek a szobája folyton tele van panaszosokkal, jelentkezőkkel, szűk, sötét földszinti helyiségben kénytelen meghúzódni, egyetlen munkatársa pedig tenyérnyi szűk helyen görnyed, s ha el akar férni, a kabátján künn kell hagynia, a lábait pedig hivatalos idő alatt, évek óta egyetlen egyszer sem nyújthatta ki.

A fogyasztási adóhivatal bérházban van elhelyezve, s azért a nyomorúságos helyiségért akkora bérösszeget fizet a város, amely kamatban megfelel az összes szükséges új építkezésre fordítandó tőke felének. S igen könnyen érthető az is, hogy külön épületben az ellenőrzés és hivatalos ügyekben való érintkezés is nagyon meg van nehezítve.

S mindezekon a részleges hibákon és hiányokon kívül, maga az egész városháza sokkal régibb és rozzantabb, semhogy akár céljának megfelelné, akár a város díszére szolgálna. Csak egy furcsaságot említünk meg. A város a nagy tűzvész után kimondta, hogy ezentúl csakis tűzmentes anyagból szabad tetőt csinálni. A városháza pedig fazsindelyes, s ha becsurog rajta a víz, bizony minden önmaga által hozott határozat daczára is, a városnak megint csak tűzveszélyes anyaggal - fazsindellyel kell azt kitataroztatnia.

S aki mindezeket talán nem hiszi el nekünk, legyen szíves, fáradjon föl a városházára, s ott minden állításunk igazságáról önszemeivel győződhetik meg.

Szükséges tehát a városházát bővíteni, vagy újat építeni, régi helyén vagy másutt. Úgy halljuk van is már erre terv kettő is. Hogy melyik a jobb, azt most nem vitatjuk, de hogy akármelyik jobb lesz a semminél, ez az egy bizonyos.

Ez a pár sor pedig szolgáljon figyelmeztetésül az illetékes tényezőknek, hogy ne sokáig halasszák a döntést.

Városrendezés

Legutóbb éppen ezen a helyen ismertük el és hangoztattuk szükségét annak, hogy a városi tisztviselők fizetése minél előbb rendeztessék. S ha már egyszer benne vagyunk a rendezésben, lehetetlen szóvá nem tennünk magának a városnak a rendezését is.

Tán egész Magyarországon nincsen még egy olyan girbe-gurba város, mint Veszprém. Csupa hegy, domb, völgy. Nincs az a veszprémi benszülött, aki azért szeretné Svájcot meglátni, hogy hegymászó szenvedélyét kielégíthesse. Elég módja van benne itthon.

S ha már a házakat egymás tetejére építették, legalább szépen glédába állították volna! De minden szomszéd a másik elől veszi el a kilátást, meg járdát, s szinte komikus, ha két ház egymás mellett, egy vonalban van fölépítve. Olyan az a város, mintha a házai berúgtak volna.

Még nagyobb baj azonban, hogy sem főtere, sem szabad főközlekedési útja nincsen. A vásártér, az - vásártér. A négy lábúaké, meg a kocsiké, s egy árva fácskát el nem lehet rajta ültetni, mert csupa szikla.

A fő-utca pedig minden, csak nem utca. Hogy cikk-czakkos, kiszögellő, beszögellő, hepehupás, az még nem volna olyan nagy baj, de semmiféleképpen sem felel meg az utca fogalmának azért, mert nem lehet rajta - járni. Sem kocsival, sem gyalog.

Legalább hetenkint kétszer, kedden és pénteken, istenkísértés. Mert akkor Veszprém r. t. város főutóját lefoglalják maguknak a sátorok és bögrék. Kis fazék, nagy fazék, vékony szalonna, vastag szalonna, s a természetes kofa nénikék.

Akinek pedig a törvényszéknél, járásbírósnál, megyei, városi és egyház-hatóságoknál, a takarékpénztáraknál és üzletekben dolga van, az mégis csak erre kénytelen keresztülvergődni, s hajaöszüléséig töprenghet azon, hogy mire vigyázzon jobban: a saját tyúkszemére-e? vagy a kofák fazekaira?

Kissé ósdi állapot ez, s annak a heti piacznak más helyet kellene keresni. S volna is neki pompás, megfelelő hely a városháza óriási, pusztá udvarán.

Nem kellene messzire hurczolkodnia, sőt itt talán még inkább a város központján volna, s nem állana útjában senkinek. Úgy halljuk, már vállalkozó is akadt, aki kész volna erre a helyre csinos faházakat, áru-bódékat építeni, s a kofáknak olcsón bérbeadni. Már csak közbiztonsági szempontból is mennyivel előnyösebb volna ez a hely! Az egyik kapun behajtanának a kocsik, a másikon kihajtanának!

De azt is halljuk, hogy ez ellen a terv ellen különösen a főutcai kereskedők, üzlettulajdonosok tiltakoznak. Miért? Mennyivel megy jobban az üzletük, hogy a boltjuk előtt ott guggol egy-egy kofa, s az, aki venni akar, sem képes áthatolni a fazekakon? Vagy ha nem az ajtajuk előtt bonyolódik le közvetlenül a heti piac forgalma, azt hiszik, hogy Péter bácsi vagy Trézsi néni elfelejtik megvenni az ostor nyelet, meg a baboskendőt? Mintha a városház udvaráról

olyan óriási kerülőt kellene megtenniök, hogy inkább lemondanának a szükséges dolgok bevásárlásáról!

Érthetetlen és indokolatlan ez a gondolkodás, s az intéző köröknek nem szabad tekintetbe venniök, hanem az egész lakosság jogosult kívánságának eleget téve, minél előbb áthelyezni a heti piaczt a főutczáról akár a városháza udvarára, akár más hová.

Most pedig el vagyunk rá készülve, hogy akad egy laptársunk, aki ezt a legjobb szándékkal megírt cikkünket is félremagyarázza, s kisüti, hogy naívak és rosszakaratúak vagyunk, mert Veszprémnek létérdeke, hogy a heti vásár a főutczán, minden egyéb pedig a régiben maradjon!

Le a vaskalappal!

A mai gyors előhaladás korszakában különösnek tetszik az a túlságos óvatosság, az a gyöngéd kíméletesség, melyet Veszprém város érdemes képviselőtestülete a piaczelrendezésnek sokszor megújuló kérdése körül tanúsít.

Pedig nem merészebb tervek megvalósításáról van szó, például, hogy villamos vasúttal, vagy a mély völgyek által elválasztott városrészek viaduktok általi összeköttetésével tétessék a helyi közlekedést kényelmesebbé; hanem egyszerűen arról, hogy a piac jelenlegi helyéről, a forgalomra nézve különben is szűk főutczáról a városházi fundoshoz tartozó s használatlanul heverő tágas kerthelyiségbe áthelyeztessék, s így a főutczán a forgalom szabaddá tétessék.

Mert valóban tarthatatlan a jelen állapot, midőn különösen hetivásárok alkalmával nemcsak a gyalogközlekedés ezer akadállyal jár és legtöbbször falusi oldaldöfésekkel jutalmaztatik, hanem most már a divatból kimenő szamaraskordék helyett a fiákerek és a magánfogatok általi közlekedés minduntalan fennakad, sőt a piaczi csoportulás között a testi és életbiztonság is állandóan veszélyeztetve van.

Ez állapotot a közbiztonság feletti örökösre hivatott városi hatóságoknak elnézni nem volna szabad.

De természetes, hogy a megszokott dolgokon való változtatás nemcsak némi kényelmetlenséggel, hanem azon ellenszenv felidézésével is járhat, melyet egyes főutczai kereskedők alig fognak eltitkolhatni a miatt, hogy jövőre az a ködmenes falusi ember vagy kékszoknyás asszony nem üthetvén bele fejét a bolt előtt lóggatott cipő-, kapcza- vagy kendőbe: nem jut eszébe, hogy azt meg is kellene vásárolnia; s így a piac áthelyezése miatt a kereskedelmi forgalom ellanyhulása fogna beállani.

Nem is képzeljük, hogy a városi képviselő-testületnek oka lenne az ily nemzetgazdasági veszedelemtől tartani, s azt sem hisszük, hogy amaz ellenszenv nyilvánulásától érdemes lenne tartani, midőn rendelkezéseért százszoros rokonszenvével jutalmazná a közönség helyesen gondolkozó része.

A költségeskedés kifogása sem lenne a kérdéses terv ellen felhozható, mert az új piacsteret nem a kisajátítás drága költségén kellene megszerezni, hanem némi költséggel legfőlebb a városházi kert közép átjárója lenne korzószerűleg feltöltendő, honnan a vásárló közönség az egész piaczt betekinthetné; a kert északi oldalán pedig vassátrak lennének felállíthatók az állandó árusítók részére, melyek a vidéki eladókat is az időnkénti északi légáram ellenében védelmezhetnék. És e berendezések költsége esetleg a sátrak bérjövödelméből lenne

törleszthető. Természetes a városházi tágas kapun át csak gyalogközlekedés engedhetnék, míg a piaczi kocsiforgalom a hátsó utca felől történék.

Nem forog fenn tehát nehézség, hogy a városi képviselőtestület ez ügyben haladéktalanul intézkedjék, legfőlebb a régi állapot megszokottsága - a vaskalaposság állhat a kívánt terv létesítésének útjába. Joggal szólalhatunk fel azért a közönség köréből, hogy - LE A VASKALAPPAL!

Galamb István

Veszprém építkezése

Veszprém ősrégi város. Ha hinni lehet a történelemnek, már Szvatopluknak is székhelyül szolgált, püspökségét pedig 1009-ben alapította Szt. István király.

Szvatopluknak is, meg a püspökségnek is teljesen elegendő volt a vár s az akkori közbiztonsági és egyéb viszonyoknak egészen megfelelő is. Később aztán hovatovább több jobbágy, iparos és kalmár-nép húzódott a vár alá és köré, ennek mintegy védőszárnyai alatt keresve biztonságot, s miután a vár körül is csupa domb, meg völgy-szakadék volt, így alakult ki ilyen hihetetlenül girbe-görbére a mai Veszprémnek ez a párját ritkító topografiai helyzete, melyhez hasonlót alig találni egész Magyarországon.

Évszázadok ötletszerű munkája volt ez és ez az ötletszerűség, a város területének minden terv nélkül való fejlődése és elrendezkedése Veszprémnek egyik legszembeszökőbb, sajátos jellege. Csakhogy ez a jelleg éppen nem olyan, amivel a huszadik század küszöbén dicsekedni lehetne, s nemcsak szépészeti szempontból eshetik kifogás alá, hanem közbiztonsági és közegészségügyi tekinteteből is.

A napokban mondta valaki, hogy Veszprémnek keleti jellege van. Nem a lakosságának, hanem a városnak. S ha a keleti jelleg fő ismérve a rendezetlenség, a czélszerűtlenség és az avultság, akkor annak az úrnak igaza is volt. Több, mint ezeréves város vagyunk és íme az Úr 1899-ik esztendejében még nincsen építkezési szabályrendeletünk. Nincsen általános tervezet, melynek keretén belül fejlődhetne a város és nincsenek általános szempontok, melyeknek betartását az építkező felektől megkövetelhetnők.

Így aztán természetesen épít mindenki oda, ahova akar és úgy, ahogyan akar. Már pedig ha B. épít, az neki derogál, hogy a háza az A-éval egy vonalba kerüljön, elébe épít hát s elvesz előle kilátást, napot, világosságot. C. ugyanígy tesz B-vel, D. pedig C.-vel és így tovább.

Így sikerült azután ezeket a mi remekbe készült ki-beugró utcavonalainkat létrehozni, így nem lehet egyik utcában sem - a közepén állva - ötven lépésnél tovább látni s innen van, hogy az egyik ház előtt ölnyi széles a járda, a másik ház előtt pedig csak tenyérnyi.

Itt volna az ideje, hogy a városi hatóság erre is ügyet vetne s szakértő mérnökök segítségével megállapítaná az útvonalakat s kijelölné azokat a területeket, melyeken a város terjeszkedése a legczélszerűbben lenne keresztülvihető.

De hát, ha már görbének kell lennünk, lennénk legalább tisztességesen görbék! S ha már a háznak egymás elé és fölé kell épülniök, legalább épülnének.

De sehol az országban talán nem történik olyan kevés új építkezés, mint éppen Veszprémben, ahol pedig annyi előnye és kedvező előfeltétele volna meg az építkezési kedvnek! Közel a Bakony, sok a fa; csak ki kell nyújtani a kezünket, ingyen hull bele a kő; 15 esztendei

adómentesség van biztosítva és a 13.000 lakos közül legalább 3000 szomszédhoz egészséges, tisztességes és modern lakás után.

Mert úgy állunk, hogy Veszprémben, ahol annyi az intelligencia, a hivatalnok, jóformán nincs egyetlen egy tisztességes ház, egyetlen egy tisztességes lakás. Tessék a Fő-utca házait sorban megnézni! Rozoga, recsegő, széll-el-bélt odúk ezek, nem annyira épületek. Udvaruk nincs, ellenben lépcsőház, konyha és closet egy helyre összezsúfolva, valóságosan keletivé teszik a levegőt.

Hol van egyetlen ház, amelyben a lakáshoz fürdőszoba is járna? Minek is? A nyáron át kifürdik magukat a veszprémiek a Balatonban - egész esztendőre! Mert gőzfürdő nincs, ami fürdő van, abba még nem mennek. Tessék jól meggondolni, hogy két esztendő múlva elérjük a - huszadik századot!

Ilyen körülmények közt szinte hihetetlen az a közömbösség, mellyel a városi tőke és magánosok az építkezés ügye iránt viselkednek. Veszprémben tisztességes háznak az ura lenni, fölérne a bankársággal, - és Veszprémben nem akar senki bankár lenni!

E helyett azonban kénytelen a lakó - ez az istenadta rabszolga fajzat! - túrni a piszkos magtárból átalakított, zsibvásáron vett ajtókkal és ablakokkal ellátott házak verseny nélküli zsarnokainak a kedélyeskedését. Budapesten drága a lakás. Nos, Veszprémben semmivel sem olcsóbb, aránylag véve pedig - kétszer, háromszor olyan drága. Ahány szoba, annyi száz forint, és ha nem tetszik valami a háziúrnak, hát félév múlva - stájgerol. Óh! Mert azért, hogy a házuk régi, ósdi, a háziurak azért, ebben a tekintetben, szörnyen - modernek!

Építsenek tehát azok, akik ezt a tőkebefektetést elbírák, építsenek minél előbb és minél többet, nem fogják megbánni, nekik is meg lesz a tisztességes hasznuk és e mellett segítenek is egy pár jobbbruhájú embertársukon.

Építsenek, ha tudnak és szorítják őket rá - egyenesen, ha pedig lehet és úgy akarnak - görbén, csak építsenek!

Mikor kezdődik a XX-ik század?

Ez a kérdés az utóbbi időben sokszor fölmerült, s igen élénken foglalkoztatta a tudósokat, császárokat, írókat, kalendárium-csinálókat egyaránt. És a világ két pártra szakadt. Az egyik azt vitatja, hogy 1900-ban, - a másik arra esküszik, hogy 1901-ben kezdődik az új század. Mind a két párt meggyőző erővel harcol a maga nézete mellett, s - ez a csudálatos! - mind a két párt be is tudja bizonyítani, hogy neki van igaza.

És így is van a dolog! Aki a számsort veszi alapul, annak igaza van abban, hogy 1-től kiindulva, minden század a 100-nál végződik, aki pedig a szokást, a századok elnevezését veszi kiinduló pontul, annak igaza van, hogyha minden 1800-as szám egész 1899-ig a XIX-ik századhoz tartozott, akkor 1900-nak már a XX-ik századhoz kell tartoznia.

Mindazonáltal érdekesnek tartjuk lapunk két előkelő barátjának eszmélkedését közölni ebben a kérdésben.

Vélemény

Már akárhogyan bizonyítgatják Sir Walter Besant, vagy Sir Henry Stanley, hogy a XX-ik század 1901-el kezdődik, - az egyszerű számítás mégis csak a mellett bizonyít, hogy a XX-ik század e százas szám új számával vagyis 1900 január 1-jével kezdődik.

Mert Krisztus születése után az első év nem a Krisztus születése utáni első napon telt el, hanem 365 nap után, vagyis Krisztus születése után 12 hónap végével (polgári számítás szerint december végén) fejeződött be. Csak ekkor mondhatjuk, hogy Krisztus születése után egy év elmúlt és már a következő január elsején, bár 1 - egyet írunk, (ami a bevégzett első évet jelenti) már következik, kezdődik a második év, mely ha a 12 hó elmúlik, már bevégeződik. Mikor 10 évet írunk tehát, már akkor bevégeződik a 10. év; mikor százat írunk már bevégeződött a száz év, a század és kezdődik az új század, amit a százasnál új számmal is jelzünk. Tehát mikor 1900-at írunk, már bevégeződik a 19-ik század és kezdődik azonnal az új század, a XX-ik század.

Vegyünk egy példát. Aki 1800. január 1-én születik, az egy évre rá (vagyis mikor) 1801-et írunk úgy-e egy évét betöltötte és megkezdte az új, második évét! Mikor 1802-öt írunk, akkor következésképp betölti a második évét és megkezdte a harmadik évét. Mikor 1810-et, akkor töltötte már az első évtizedet és megkezdte a második évtizedet. Mikor 1899-et írunk, betöltötte a 99-ik évét (vagyis 1899. január elsején betöltötte a 99. évét) az, aki 1800-ban született és még 1899. január elseje után megkezdte a századik évét. És 1900-at mikor írunk, betöltötte a századot és megkezdte az új századot. Vagyis 1900-at mikor írunk, új századba lép az, aki 1800. január 1-én született.

Ezt senki meg nem cáfolhatja.

Nézzünk csak órákra. Íme egy óra csak akkor van, mikor egyet mutat az óramutatónk, egyet ütött az óra. S mikor egyet ütött, akkor egy óra bevégeződött. És hogy egy óra lehessen: előbb el kellett múlnia egynegyed egynek, fél egynek, háromnegyed egynek és még a negyedik negyednek. Vagyis meg kellett futnia az óramutatónak az óra első évét (a négy negyed) és csak akkor üt az óra egyet. És mikor ütötte az egyet, be is töltötte az egy órát. Mikor tehát 10-et üt az óra és 10-et mutat az óramutató, akkor már bevégeződött a 10 óra (a tized) és kezdődik az új tized. És így ad norman az új század.

Mindezeknél fogva mikor új századot írunk, új század is.

A XX. század tehát 1900-al kezdődik. Ez az igazság!

Ellenvélemény

Már akárki mit mond, az egyszerű számítás mégis csak a mellett bizonyít, hogy a XX-ik század 1901. január 1-jével kezdődik.

Mert Krisztus sem születhetett 0 esztendőben, s ha a születése után elkövetkezett 365 nap alkotta az első esztendőt, ezután okvetlenül a második esztendőnek kellett következnie. Az első esztendő tehát megkezdődött Krisztus születésével, s mindjárt másnap már a Krisztus születése utáni első esztendő első, vagy második napja múlt el.

Különben is az időszámítás kiinduló pontjául Krisztus születését csak később vették föl és akkor sem így: Krisztus születésének éve előtt és után, hanem Krisztus születése előtt, a születés napjáig és Krisztus születése napjától kezdődőleg tovább!

Aki 1800. január 1-én született, az 1900. január igenis a 101-ik évét kezdi meg, de miért? Mert a zérusos 1800-ik esztendő is egészen végig élte! De Krisztus urunk nem zérusos esztendőben, hanem 1-ben született, illetőleg születése idejétől nem 0, hanem mindjárt 1-es esztendőt számítanak.

Nézzük óránkat. Mikor egy órát elüti, akkor igaz, hogy az 1 óra már bevégeződött, de az is igaz, hogy mikor a 12-öt elütötte, rögtön kezdetét veszi első évének első - azaz egy órája.

Mindezeknél fogva, mikor új századot írunk, az csak számban jelent új századot, de időben nem.

A XX-ik század tehát 1901-gyel kezdődik. Ez az igazság!

Szellem-vélemény

Szerkesztőségünk e vélemény és ellenvélemény után olyan zavarba jutott, amilyenbe a világ-teremtése óta senki.

A clumi ködként ránk nehezedő kaosz elosztása végett, spiritisza-séanceot tartottunk, s megkérdeztünk egy szintén előkelő szellemet, Rottenbillert.

Kis asztalkánk nemsokára a következő választ kopogta ki:

„Ah! Miért nem éltem én meg ezt az évfordulót!? Legalább ebbe bolondultam volna bele! Rottenbiller.”

Felhasznált irodalom

[Szomaházy István]: Veszprém = Pesti Napló, 44. 1893. 123. sz. 17-25. l. (Magyarország városai c. sorozat)

Veszprém város térképe az 1893-as tűzvész után = Emlékirat a Veszprém városát 1893. évi ápril hó 13. és 14. napján ért nagy tűzi katasztrófáról. Vp. 1894.

A képviselő-testület gyűléseiről. XVIII. Törvény-czikk a községek rendezéséről = Corpus Juris Hungarici. Magyar Törvénytar 1869-1871. évi törvényczikkek. Bp. 1896. 286. l.

Városi közgyűlés = Veszprém, 23. 1897. 26. sz. 1. l.

Kik voltak a polétások = Véghelyi Dezső: Emléklapok rendezett tanácsú Veszprém város közigazgatási életéből. Vp. 1886. 256-262. l.

Kik voltak a virilisták = Veszprémi Közlöny, 8. 1891. nov. 15. 2-3. l.

Városi Közgyűlés = Veszprém, 23. 1897. 26. sz. 1-2. l.

Közgyűlés a városnál = Veszprém, 23. 1897. 37. sz. 2. l.

A városházáról = Veszprém, 23. 1897. 45. sz. 1-2. l.

Forrongás = Veszprémi Hírlap, 2. 1899. 8. sz. 1-2. l.

A városi tisztújítás = Veszprémi Hírlap, 2. 1899. 9. sz. 5. l.

Az új polgármester = Veszprémvármegye, 2. 1899. 8. sz. 2-3. l.

Városi szervezési szabályzat = Veszprémvármegye, 2. 1899. 32. sz. 1. l.

Parkíerozzuk a városházi telket! / Kenderessy = Veszprémi Független Hírlap, 8. 1888. 30. sz. 1. l.

Szűk a városháza = Veszprémvármegye, 2. 1899. 12. sz. 1-2. l.

Város-rendezés = Veszprémvármegye, 2. 1899. 16. sz. 1. l.

Le a vakalappal! / Galamb István = Veszprémvármegye, 2. 1899. 33. sz. 2. l.

Veszprém építkezése = Veszprémvármegye, 2. 1899. 38. sz. 1-2. l.

Mikor kezdődik a XX-ik század? = Veszprémvármegye, 2. 1899. 52. sz. 2. l.